

SÕDUUR

S
O
J
A
A
S

Nr.
29-30
XIV
aastaküik

A
J
A
K
I
R
I

A
N
D
U
S
E

P. LUTTEIN

Ainuke sportlik ajakiri Eestis

„Eesti Spordileht“

ilmudes igal

esmaspäeval ja neljapäeval

käsitab kõige täiuslikumalt ja värskemalt **kõiki kodu- ja välismaa sündmusi** kõigil kehalise kasvatuse aladel.

Leht müügil Tallinnas ilmumispäeva pealelõunal ja väljaspool Tallinnat järgmise päeva varahommikul.

Tellimise hinnad :

6 kuud	Kr. 4.—
3 „	„ 2.—
1 „	„ —.70

Üksiknumber 10 senti.

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinn, Mürivahe tän. nr. 16, 33.

Postkast 70. Telef. 444-28.

Tähelepanuks kaaderallohvitseridele.

Iga päevaga suurenevad kaaderallohvitseride suhtes nõuded üld- ja sõjalishariduse tasapinna tõstmise alal (sellest saavad aru ka paljud allohvitserid ise oma prestiiži tõstmise mõttes). Üld- ja eriti sõjalisteadmiste pagasi täiendamisele püüab aidata kaasa sõjakirjanduse ajakiri „Sõdur“.

Võrreldes kaaderallohvitseridest „Sõduri“ tellijate-lugejate arvu ohvitseridest tellijatega, on neid umbes 50% vähem, vaatamata sellele, et nende üldarv kogu vabariigis suurel määral ületab ohvitseride arvu. See kõneleb allohvitseride vähesest huvist oma kutseharidusliku tasapinna tõstmise vastu. Ühest suuremast vabariigi väeliigist on „Sõduri“ tellijaid-lugejaid vaid üks isik, ja seegi eraisik, kes allohvitseri kohal. Selle vastu ühe väeosa allohvitseride kaader moodustab peaaegu poole kogu „Sõduri“ tellijaist-allohvitseridest.

Toimetus koputab kaaderallohvitseride kogude juhatustele südameile, mõjutada oma liikmeid „Sõduri“ tellimisele veel järgmise poolaasta peale, mis algas 01.07.32. „Sõduril“ oleks siis võimalik käsitleda peale sõjateadusliste alade senisest suuremal määral puht kaaderallohvitseride elu-olu küsimusi.

Tellimise hind poolaasta peale on Kr. 3.— Poolaasta tellijad omandavad õigused ka „Sõduri“ lisadele.

Tellimised, mis tehakse väeosade (asutiste) või allohvitseride kogude juhatuste kaudu, võidakse tasuda kolme kuu jooksul, makstes iga kuu $\frac{1}{3}$ tellimishinnast.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUUR

№ 29/30

Laupäeval, 30. juulil 1932.

XIV aastakäik.

UUS VABARIIGI VALITSUS.

V Riigikogult kutsuti ametisse 19. s. k. p. esimene Vabariigi Valitsus järgmises koosseisus: Riigivanem K. EINBUND, kaitseminister A. KEREM, majanduseminister J. ZIMMERMANN, põllutöominister O. KÖSTER, välisminister M. PUNG, kohtu- ja siseminister A. ANDERKOPP, hariduse- ja sotsiaalminister J. HÜNERSON ja teedeminister J. RAUDSEPP.

Karl Einbund

Riigivanem

Praegune riigi olukord, kus majanduse kriis on alles süvenemisel ülemaailmsest voost kaasatõmmatuna, seab Vabariigi Valitsusele väga tõsised ülesanded.

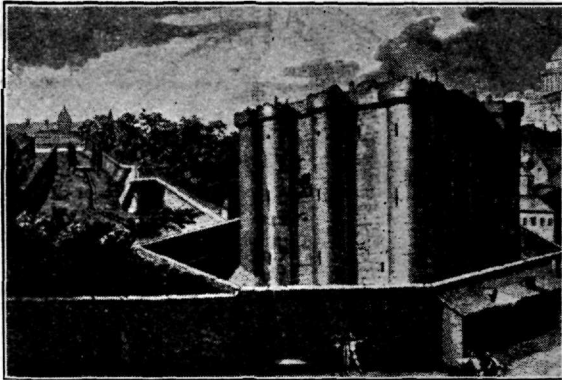
Loodame, et praeguse valitsuse koosseis, eesotsas juba Vabadusesõjast tuntud juhtisikuna nii hästi kaitseväes kui ka riigi valitsemise tegevuses härra Karl Einbundiga ja kaitseministeeriumi eesotsas tema kauaaegse juhina tuntud riigitegelase härra August Keremiga, suudab täita edukalt neid kõrgeid ülesandeid, pehmendades tunduvalt Eesti riigi ja rahva majanduse raskusi. Kaitseväge ei ole kaotanud usku oma rahvasse olles veendunud, et meie ühiselt võideldes suudame ületada tänapäeva raskused. Kaitseväes valitseb endiselt suur teorõõm ja usaldusetunne oma juhtidesse.

Prantsuse rahvuspüha.

Selle ajalooline tagapõhi ja rahvalik pühitsemine.

14. juuli, Prantsuse rahvuspüha, on revolutsiooni võidupüha. Tähendatud päeval, 143 aastat tagasi, vallutas revolutsiooniline rahvamass vihase rünnakuga Bastille kindluse, mis oli despootliku valitsemisviisi ja põlatud feodaalkorra kehastuseks.

Bastille kindlus, ehitatud 14. sajandil, kujutas endast kaheksa tugeva torniga ja kõrgete, mitu meetrit paksude müüridega neljanurgelist ehitist, mida ümbritses suur ja sügav kraav. Ta oli alul nähtud ette ühe Pariisi värava kaitseks, kuid aegade kestel hakati teda kasutama vanglana, paigutades sinna peamiselt neid, kes oma vabama mõtlemisviisiga, despootlikele valitsejaile ja võimumeestele paistsid ohtlikkudena. Teiste hulgas sai tunda Bastille vangipõlve ka Voltaire, kes oma teoste ja kirjutistega oli üks tähtsamaid teetasandajaid Prantsuse revolutsioonile.

Bastille kindlus, ehitatud XIV sajandil.

Pind revolutsiooni lahtipuhkemiseks muutus üsna soodsaks juba Ludvig XIV ja Ludvig XV päevil, kuid raskete maksudega koormatud ja haganaleiba sööma sunnitud rahva kannatus katkes lõplikult, kui pehme iseloomuga ja valitsemiseks täiesti ettevalmistamata Ludvig XVI oma õuekonna intriigidele järeleandes saatis minema edumeelse Neckeri peaministri kohalt, püüdes seega takistada vajalikkude reformide teostamist.

Sõjad ja õuekonna pidutsemised olid riigikassa teinud täielikult tühjaks. Uute maksude määramise sanktsioneerimiseks kutsus Ludvig XVI kokku seisuste esindajate kogu, n. n. „Etats généraux“. Lihtrahva

või „kolmanda seisuse“ esindajad, keda oli sama palju kui aadli ja vaimulikkude esindajaid kokku, loobusid teotsemast kuninga huvides, pannes end peagi maksma tõeliste rahva huvide kaitsjatena.

Õuekondlaste ja kogu aadli pealekäimisel katsus Ludvig XVI küll veel näidata, et riigi ja rahva saatuse üle otsustamine on ikkagi vaid kuninga, kui ainuvalitseja õigus, kuid temalt astunud sammud andsid hoopis vastupidiseid tulemusi: „Kolmanda seisuse“ esindajate ja järjest tihedamini nende ümber koonduva rahva meeoleolu muutus üha sõjakamaks.

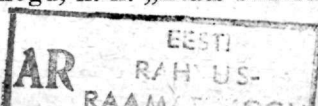
Kui kuningas viimaks Neckeri asemele kutsus vana marssal de Broglie peaministriks ja oma võõrrahvustest sõjaväega piiras sisse Pariisi linna, tahtes toiduainete juureveo äralõikamisega sumbutada revolutsioonilist liikumist, kerkisid rahva keskel esile juhid (nagu Camille Desmouliers), kes hakkasid nõudma avalikkudes kõnedes rahva relvastamist ja relvastatud jõuga väljaastumist.

Aga kust võtta relvu, kust võtta laske-moona? Tormati arsenali kallale; sealt saadi küll rohkesti püssirohtu, kuid puudusid püssid. 14. juuli hommikul levis linnas kuletulena teade, et püsse võib saada Invaliidide paleest; kella 0900-ks koguneski Invaliidide palee ette umbis 30.000-pealine rahvahulk, kellel peagi oli käes 28.000 püssi ja 20 suurtükki.

Relvad käes, suundus rahvahulk spontaanselt, kelleltki käske või korraldusi ootamata, Bastille kindluse poole, mis vallutati 4—5-tunnilise võitluse järel.

Bastille vallutatud ja vangid vabastatud, algas vihatud kindluse müüride mahakiskumine. Nende varemetele tärkasid peagi kenad rohuplatsid ja rõõmsad kaba-reed, millede sihtidele oli kirjutatud: „Ici l'on danse“ (siin tantsitakse).

Vahepeal on Prantsusmaa elanud üle suuri sündmusi; ta on olnud vabariik, keiserriik ja kuningriik; jälle vabariik ja keiserriik, kuid praeguse, Kolmanda Vabariigi, prantslased pühitsevad rahvuspühana siiski Bastille vallutamise päeva. Viimaseil aastail sündis Pariisis selle ametlik pühitsemine Napoleoni Võiduvärava (Arc de Triomphe) juures, mille all kangelasena puhkab ka Maailmasõja võitja, Tundmata Sõdur.

Prantsuse president Albert Lebrun.

Prantsuse esimesed riigimehed loevad oma ülimaks kohuseks riigi vastu — teenimist sõjaväes. Seda nägime Prantsuse presidentist Paul Doumer'ist (langes meeletu mõrtsuka kuuli läbi), kelle kõik viis poega teenisid sõjaväes, kelledest neli langes Maailmasõjas vaenuväljadel, kuna viimane poeg praegugi sõjaväes teenib.

Samuti näeme, et ka Prantsuse praegune president Albert Lebrun, kes võrsunud talupojast, täitis oma isamaa kohused, võttes osa Maailmasõjast kahurväe majorina.

Albert-François Lebrun on sündinud 29. augustil 1871. a. ühes väikses külas Mercy-le-Haut läheduses. Tema isa, Ernest-Nicolas, oli hoolas põllumees, kes omandas varstiigi võrdle-

mi suure talukoha. Praegu juhib seda talu presidendid vend Gabriel Lebrun. Nooremale vennale Albertile võimaldati saada kõrgemat haridust. Saades eel- ja keskhariduse Mercy-le-Haut's ja Nancy lütseumis, lõpetades politehnikumi ja mäeasjanduse instituudi, omandas viimastes ühtlasi ka reserv-ohvitseri kutse, võttes osa Maailmasõjast kahurväe ohvitserina. Oli senati ja korduvall valitsuse liikmeks.

Pildil: üleval vasakul, president tagavaraväe nooremleitnandina 1892. a., ülal paremal, kahurväe majorina Maailmasõjas 1915. a. ja all vasakul presidendid vend Gabriel Lebrun loeb põllutöö, küllavanemalt põllule toodud ajalehest teadet venna presidendiks valimise üle.

Kui tihti tuleb ette, et Pariisis jääb ära kaitseväge paraad, rahvuspüha pühitsemise ametlik osa, kesksuve kuumuse tõttu; nagu meil vahest Vabadusepäeva paraadid külma tõttu, siis Bastille vallutamise aastapäeva rahvalikku pühitsemist ei suuda takistada ei ilmastiku ega ka mingid teised mõjud. Linn seab üles erilised poodiumid orkestrite tarvis Bastille platsile, Raekoja ette ja pal-

judesse teistesse kohtadesse, ehtides nende ümbruse mitmevärviliste elektrilambikeste girlandidega, mis kõigile ütlemata peavad: „Ici l'on dance.“

Linnavalitsuse kõrval hoolitsevad tantsumuusika ja „vabaõhu tantsupõrandate“ eest ka kõik restoranid ja kohvikud, mille ees on olemas vähegi siledamad platsid või tänavad.

Tantsimine algab harilikult juba 13. juuli õhtul ja kestab kolm päeva, õigemini kolm ööd. Kuna sõidukid tantsimist segada ei tohi, siis võib sagedasti näha, kuidas ootama sunnitud autodest inimesed välja astuvad ja tantsijatega ühinevad, kuni orkestri vaikides neile jälle võimalus avaneb edasi sõita.

14. juuli õhtul, pimeduse tulekul, korraldab linn mitmes kohas rikkalikke tulevärke. Eriti efektiivsed on nad Seine jõel, mille kallastele koguneb tuhandeid pealtvaatajaid, vanu ja noori, imetlema mitme-

värviliste rakettide sadu ja suuri sädamete-kaskaade.

Raskeil kriisiaastail võib linn olla sunnitud vähendama krediite rahvuspüha lõbus-
tuste korraldamiseks, kuid hoopis tulevär-
kideta ja tantsimiseta ei möödu 14. juuli
Pariisis ja kogu Prantsusmaal siiski mitte.
14. juulil unustab prantsuse rahvas ära kõik
raskused ja mured, sest 14. juulil 1789. a.
ületas ta Bastille vallutamisel kõige suu-
remad raskused ja Bastille müüride maha-
kiskumisega tähistas ta oma ajaloos pöörde
vabamale, rõõmsamale elule.

Joter.

Boris Šeremetjevi rüüsteretk Eesti- ja Liivimaale a. 1703.*)

H. Sepp.

II.

Tsaari käsul koondati Vene peajõud 1703. a. varakevadel Ingerisse, et lõpule viia eelmisel aastal alustatud Neeva liini vallutamist. See teostatigi 1./2. mail Neevalinna võtmisega. 1703. a. suve operatsiooni eesmärgiks oli ka Ingeri kesk- ja läänepoolsete osade vallutamine. Ka see viidi täide Jamburgi ja Kaprio vallutamisega maikuus. Otsekohe peale Neevalinna võtmist pandi 16./17. mail alus Vene tulevasele pealinnale, Peeterburgile, samuti alustati ka Jamburgi kindlustamist maikuus. Šeremetjev sai lähemad instruksioonid Jamburgi kindlustamise kohta 5./6. juunil.¹⁵⁾

Nagu tolaegsest allikmaterjalist näha, kindlustati Jamburgi väga suure kiirusega ja Jamburgist kujunes samasugune tugipunkt Eestimaa ida- ja keskosade rüüstamiseks, nagu seda Pihkva oli olnud Liivimaa ida- ja keskosadele a. 1701 ja 1702. Pealegi kujunes Jamburgist ka tugipunkt Narva vastaseks operatsiooniks. Peale Neeva liini ja Ingeri vallutamist, Peterburi asutamist ja Ingeri kindlustamistööde alustamist, tuli tsaaril hoolitseda ka allutatud alade strateegilise kindlustamise eest. Selleks osutus tsaari arvates vajalikuks baasi laiendamine Läänemere ääres, nii Eestis ja Liivimaa kui ka Soome suunas. Peale lõpliku Ingeri vallutamise, püüdis tsaar teos-

tada Peterburi kaitset põhja, s. o. Soome suunalt. See teostus juulikuu alul. Cronhjort katsus siin venelaste edasitungi pidurdata. Cronhjorti vastane retk võeti ette 7./8. juulil. Retkel kaasas oli ka tsaar ise ja kindral Chambers 4 jalaväe ja 2 ratsaväe polguga. Kokkupõrkel Siersta jõel, 8./9. juulil, sai Cronhjort tugeva hoobi ja tõmbus tagasi Viiburi suunas.¹⁶⁾

Nagu tsaari tolaegsest kirj vahetusest näha, viibis ta peale Soomevastast operatsiooni Peterburis, minnes sealt hiljem Aunuseäärsesse laevatehasesse. Peterburis viibides näib Peeter otsustanud lasta ette võtta veel sel aastal suuremat rüüsteretke Eestis ja Liivimaale. Otsustades Šeremetjevi kirja järgi Jamburgist tsaarile 21./22. juulil, oli tsaar temale kirjutanud umbes juulikuu keskkel, millele nüüd Šeremetjev vastas. Nagu näha Šeremetjevi kirjast, oli ta tsaarilt saanud käsu ette võtta uut retke, milleks pidi ta koostama ja tsaarile kinnitamiseks edasi saatma erilised punktid. Šeremetjev ütles end retkeks valmis olevat. Ta ootavat ainult Menšikovi, et temaga koostatud punkte tsaarile ära saata. Kui Menšikov hilistuvat,

¹⁵⁾ Tsaari instruksioon Šeremetjeville, dat. Jamburgis 5. juunil 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo. Tom vtoroi (1702—1703). S.-Peterburg 1889, lk. 176—177.

¹⁶⁾ Tsaar Peetri kiri Feodor Apraksinile, dat. 12. mail 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo. S.-Peterburg 1889, lk. 212—213; Carlson, VII, lk. 277—278.

*) Vt. „Sõdur“ nr.nr. 27/28 s. a.

Tartu Ülikooli 300-aasta juubeli kõrgeim külaline T.K.K. Rootsi kroonprints Gustaf Adolfi saabumine Tallinna, 29. juunil s. a.

Paremal riigivanem J. Teemant, tema selja taga väimin J. Tõnisson ja Rootsi saadik Eestis baron C. O. Anders Koskull.

saatvat ta tsaarile punktide postiga. Enne tsaarilt punktide kohta vastuse saamist, ei võivat ta asuda retkele. Šeremetjevi arvates polevat karta retke hilistumist, — parem aeg rüüstetegevuseks olevat veel ees, sest siis olevat vili rehtedes ja heinad panipaikades, ja Jumala abiga võivat vaenlasele teha suurt häda. Ka saavat selleks ajaks valmis Jamburgi kindlus ja olevat võimalik hankida kindlamaid teateid Rootsi kuninga tulekust.¹⁷⁾

Et siin jutt on laiaulatuslikumast rüüstetretkest Eesti ja Liivimaale, näeme hilisemast tsaari ja Šeremetjevi vahelisest kirjavahetusest ja Šeremetjevi poolt koostatud punktidest ettevõetava retke suuna, teostamisviisi ja selleks kogutava väe suurusest. 24./25. juulil oli tsaar kirjutanud Aunuseäärsetest laevatehastest, et niipea kui Jamburgi kindlus valmis, et siis Šeremetjev võtaks ette mingisuguse retke, kusjuures jäi Šeremetjevi enese otsustada, kuhu kõige parem retket sooritada. Retke suhtes pidi Šeremetjev tsaarile esitama kaks või kolm erivarianti, et tsaar neist valiks ise välja soodsama. Peale selle pidi Šeremetjev laskma ära mõõta Luuga jõe suudme ja madalikud, sest mõned laevad olevat seal (Luuga jõel) väga vajalikud. Retke korral pidi Šeremetjev mõned ratsaväepolgud jätma Jamburgi piirkonda, et Šeremetjevi äraolekul seda ära ei rüüstataks.¹⁸⁾ Jamburgi kindluse ehitamine, Luuga jõe mõõtmine, sinna laevade saatmine ja Eesti ja Liivimaa vastu rüüstetertkete kavatsemine, osutab sellele, et tsaaril oli Eesti ja Liivimaa vastu

kavatsusel eriline vallutuskava. Menšikov, kes pidi Šeremetjeviga nõupidamiseks Jamburgi tulema, saabus Kapriost sinna 31. juulil — 1. aug.¹⁹⁾ Nüüd peeti siin siis ka nõu kavatsetavast retkest. Nõupidamise tulemustest koostas Šeremetjev tsaarile mitmest punktist koostuva esitise. Tsaar viivitas sellele vastusega kuni Menšikovi saabumiseni Aunuse järveäärseesse laevatehasesse.

Vahepeal pidi Šeremetjev end retkeks ette valmistama.²⁰⁾ Šeremetjevi esitisest näeme, et Šeremetjev ei pidanud võimalikuks retket ette võtta enne augustikuu keskpaika. Tema arvates pidi Jamburgi maha jääma Aleksei Bolobonov 1000mehelise polguga, mida aga veel pidi kõikidest polkudest täiendatama. Juhuks, kui rüüsteretke toimumise aegu vaenlane tahaks tulla (Narvast) suurema arvuga Jamburgi alla, pidi tema vastu kogutama Peterburi ja Kaprio juurde paigutatud vägesid. Šeremetjevi retk pidi toimuma järgmise kava järgi: tulles Oudova kreisi, üle mindama Narva jõest

¹⁷⁾ Šeremetjevi kiri tsaarile, dat. Jamburgis 21. juulil 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 603—604.

¹⁸⁾ Tsaar Peetri kiri Aunuseäärsest laevatehasesst, dat. 24. juulil 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 226.

¹⁹⁾ Voennopohodnoi žurnal (s 3-vo ijunja 1701 goda po 12-e sentjabrja 1705 goda) generalfeldmaršala Borisa Petrovitša Šeremetjeva. Materialo Voennoučšjonovo Arhiva Glavnovo štaba. Tom I. Sanktpeterburg 1870, lk. 136.

²⁰⁾ Tsaar Peetri kiri Šeremetjevile, dat. Aunuseäärsest laevatehases 16. aug. 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 230.

Vasknarva juures ja sealt Rakvere juurde, sealt edasi Tallinna suunas ja sealt, kui pole selleks takistusi, tuldama Riia teele ja seda kaudu Petseri kloostris juurde. Seal siis polnud pidi paigutatama talvekorterisse, et nad kevadiseks operatsiooniks oleks käepärast. Šeremetjev kavatses kaasa võtta terve rea ratsaväepolkusid, järgmises koosseisus: Baueri 803, Grigori Volkonski 963, Ivan Ignatjevi 957, Semjon Kropotovi 921, vürst Peter Meštšerski 869, vürst Nikita Meštšerski 939, Vassili Grigorovi 912, Afanasi Ostavjevi 959, Ivan Gorbovi 1023, kokku neis 9 polgus 8343 meest. Peale mainitute veel kasakaid, kalmükke, tatarlasi, ja nimelt Murzenko polk 700 ja Dmitri Bahmetjevi polk Novgorodist 1000 mehe suuruses, kusjuures ta ütleb enamiku viimase polgu meestest olevat ilma hobusteta; need pidid maha jääma. Kaasa pidi minema ka Schlüsselburgist Ivan Bahmetjev. Tsaari resolutsiooni järgi pidi ta jalaväest kaasa võtma ühe või kaks polku, enam polevat vaja, sest see tegevat sõjakäigu tempo aeglasemaks. Jalaväelastele pidi tsaari käsul kaasa võetama sellele ka veel väikesekaliibrilisi mörte. Kui Rakveres või mujal leiduks magasin, pidi see maha põletatama. Šeremetjev oli soovinud tsaarilt teada saada ka seda, kuidas toimida siis, kui vaenlane saaks tugevasti abi. Tsaari resolutsiooni järgi ei tohtinud ta siis Jamburgist edasi minna, kui aga juba edasi mindud, siis tagasi pöörduma, jäädes mitte kaugele Jamburgist.²¹⁾

Nagu neist andmetest näha, pidi seekord rüüsteretk toimuma Eestimaa ida-, kesk- ja lõunaosades, puudutama Põhja-Liivimaa keskosasid. Kaasavõetava ratsaväe hulk pidi ulatuma umbes 10.000—11.000 ratsaväelasele, peale nende veel jalaväe ja kahurväelasi.

Et retkeks pidi kasutatama ratsaväge ja kaasa võetava jalaväepolkude jaoks küüte, siis pidi see toimuma väga kiire tempoga, kusjuures kiirust lubas üllatavaks teha kaasa võetavad, eriliselt kiiresti liikuvad kasakatest, tatarlastest j. t. stepirahvastest koostuvad ratsaväepolgud. Kui Šeremetjev oli saanud resolutsiooni oma esitise punktidele, kirjutas ta 18./19. augustil tsaarile, et ta alustab retket tsaari käsul lähematel päevadel. Mõned polgud olevat juba Vasknarva juurde ette saadetud. Jamburgi mahutatavat peale Bolobonovi polgu talveks veel kaks vanade soldatite polku; ruumipuudusel polevat võimalik sinna enam mehi jätta. Ta kaebab aga selle üle, et pole tsaarilt saanud instruksioone, kuidas talitada Jamburgi maakonna kaitseks jäetavate ratsaväepolkude suhtes.

Kui ta edasi minevat, pidavat maha jääma vähemalt kaks dragunite polku, muidu võivat Narva ratsavägi teha palju kahju Jamburgi kreisis. Ta olevat kavatsenud jätta Ivan Bahmetjevi tatarlaste ja kasakatega. Ei julgevat seda aga ilma tsaari käsuta teha. Neist polevat ka asja, rüüstavat ise kreisi ära. Kui ta aga jätvat maha mõne draguni polgu, jäävat tal ratsaväge vähe. Jalaväge ei võtvat ta muud kui kahurite juurde, juhuks kui tal tuleks võtta mõnd kindlust.²²⁾

Tõepoolest oligi tsaar teinud ka korraldusi Jamburgi ja selle ümbruskonna kaitseks. Ta kirjutas Peeter Apraksinile, et Šeremetjev jätnud tema käsul Jamburgi 3 jalaväepolku. Ta arvas nüüd, et neist jalaväepolkudest ja Apraksini ratsaväest jätkub selleks, et vastu panna Narva garnisoni ratsaväele sel ajal, kui tsaari väed on Eesti- ja Liivimaal rüüsteretkel. Sest neil polevat nüüd, kui vaenlased maal (selja taga), võimalik retket ette võtta. Kui väed retkelt tagasi tulevat, saavat ta veel lisaks 2 või 3 dragunite polku, kes jäävat talvekorterisse.

Šeremetjev tegi ettevalmistusi retkeks ka augustikuus silla ehitamisega Narva jõel Vihtse juures.²³⁾ Nähtavasti oli osalt Šeremetjevi rüüsteretkega teatud seoses ka vene laste teotsemine sel suvel Pihkva järvel ja Tartu- ning Võrumaal, eriti just juulikuus.

Elmistel aastatel olid venelased Pihkva juures ehitanud suure hoolega lotju ja väikesemaid laevu Peipsi järve jaoks. Tugev vene laevastik oli okupeerinud seisukoha Mehikoorma piirkonnas, ja selle läheduses olid nad asunud Rápina juures laagrisse. Sealt tungisid 600 meest edasi, rüüstates maad Tartu läheduses. Kelchi andmetel olevat nad põletanud Antsla ja Urvaste mõisad ja veel teisi paiku, vangistades palju talupoegi. Kui Tartu saabus teade, et Vene väeosa tulnud Haaslava sillani, saatnud Tartu komandant Carl Gustav Skytte major Freudenfeldti 169 Karjala rügemendi mehe ja mõne vabatahtlikuga neile vastu. Ka komandant ise on läinud kaasa kuni Haaslava sillani. Venelaste salk löödud taganema. Kiiresti taganejaid venelasi jälgis Freuden-

²¹⁾ Tsaari resolutsioon Šeremetjevi esitisele, dat. Aunuse-äärises laevatehases 15. aug. 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 231—235.

²²⁾ Šeremetjevi kiri tsaar Peetrile, dat. Jamburgis 18. aug. 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 626—627.

²³⁾ Tsaar Peetri kiri Feodor Apraksinile, dat. 4. sept. 1703. a. (Bötškov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 246—247.

feldt, leides neid eest laagris Rāpinas. Freudfeldt tungis peale, lõi venelasi, vabastades suure arvu vangistatud inimesi ja saades rõhke saagi. Vaenlase kaotused olid suured. Samal ajal püüdsid venelased peale tungida ka järve poolt. Juunikuul lõpul tungis Peipsi laevastiku ülem Carl Gustav Löschern von Hertzfeldt venelaste peale Harrievalli juures, kus Vene laevastik seisis ankrus. Vaenlased sunniti põgenema. Kuid 1./2. juulil tuli vaenlane uuesti, et okupeerida vana seisupaika Harrievalli juures. Rootsi laevastiku saabudes, tõmbus ta aga tagasi.

Kui oli saadud lähemad andmed Vene võrdlemisi vähestest jõududest Petseris, kavatses Skytte vallutada Petseri. Asudes retkele 9./10. juulil 1000 jala-, 500 ratsaväelase ja 4 kahuriga. Moisekatsis saadi kokku 400 vaenlase ratsaväelasega. Need tõmbusid tagasi, kuid Petserit ei suudetud siiski vallutada.²⁴⁾ Nähtavasti oli peale rüüstamise nendel vene väesalkadel veel ülesandeks sundida Schlippenbachi detacheerida mõnd osa oma väest Eestimaalt Liivimaale. Võibolla, et sel teel püüti saada teateid ka Rootsi kuninga appituleku kavatsustest. Nagu näha Šeremetjevi kirjast tsaarile 14./15. augustist, oli ta Ivan Nazimovilt saanud teate, mis olevat saadud kahelt vangi võetud eestlaselt, et Riiga olevat saabunud 8000 Rootsi sõjameest, kes seal olevat Võndu edasi läinud.²⁵⁾ Nagu sellest näha, püüdis Šeremetjev sel teel hankida andmeid Rootsi sõjavägede appituleku võimalusest.

Šeremetjev alustas Jamburgist retket 22./23. augustil. Kaasas oli tal, nagu ta kavatsenud, 9 dragunite polku: Baueri (803 meest), Volkonski (963 meest), Ignatjevi (957), Kropotovi (921), Meštšerski

(869), Meštšerski (939), Grigorovi (912), Gorbovi (1028) ja Ostafjevi (956); kokku 8308 meest. Murzenko ratsaväelasi 700, Bahmetjevi 1700. Kõiki kokku ligi 11.000 meest. Kuid nagu hiljem näeme, pidi kaasa olema ka veel Ilandti-nimeline dragunite polk. Nende polkudega tuli Šeremetjev 26./27. augustil Narva jõe äärde Skorjatina-Gora juures. Julgestuseks ja järelvalve jaoks käskis kaasa tulla Oudovast polkovnik Scharfi oma jalaväepolguga.²⁶⁾

Küsida tuleb, kuidas Schlippenbach ja teised siinsed võimukandidad olid orienteeritud Šeremetjevi poolt kavandatava operatsiooni suuna suhtes. Luureteel nähtavasti ei saadud mingisuguseid kindlamaid andmeid. Eestimaa piiril märgati elavamat vaenlase teotsemist. Juuni- ja juulikuus oli olnud tugevaid kokkupõrkeid Narva piirkonnas vene väeosadel Narva garnisonist välja saadetud meeskondadega. Schlippenbach oli tarvilikuks pidanud saata Narva mõnevõrra abiväge ooberstleitnant Lorentz Löschern von Hertzfeldti juhatusel 300 mehega.²⁷⁾ Nii kokkupõrge Luuga jõel 19./20. juunil kui ka 14./15. juulil lõppesid Narva garnisonidest väljasaadetud meeskonnal halvasti.

(Järgneb.)

²⁴⁾ Sjögren, lk. 378—380.

²⁵⁾ Šeremetjevi kiri tsaar Peetrile, dat. 14. aug. 1703. a. (Bötskov), Pis'ma i bumagi imperatora Petra Velikavo, II, lk. 627—628.

²⁶⁾ Voенно-пohodнoй журнал Šeremetjeva, lk. 136—138.

²⁷⁾ I. Mankell. Anteckningar rörande finska armeens och Finlands krigshistoria. Törsta delen. Stockholm 1870, lk. 184; Kelch Continuation, lk. 340. Nordensvan op. cit. lk. 64. Mankell ja Nordensvan mainivad, et tal kaasas olnud 300 meest, Kelch aga 400. Nähtavasti on õigem esimene arv.

Vabaduseristi Vendade IV päev.*)

Vabadusesõja kangelased Tartu lahinguväljadel.

Neljandat korda kogunesid 3. juulil Vabaduseristi Vennad oma igaaastasele traditsioonilisele päevale — seekord Tartu, Vabaduseristi Vendade organisatsiooni hallikohta. Osavõtt oli rohkearvulisem, kui millalgi varemalt ja ulatas ümmarguselt 600 osavõtjale, milleks kahtlematult kaasa mõjus ka Tartu asend riigi keskel.

*) Käesolev artikkel hilines toimetusest mittelenevail põhjusil.

Suurem osa päevast osavõtjaid (Tallinnast, Harju-, Viru-, Järva-, Pärnu-, Lääne- ja Saaremalt, saabus kohale — Tähtvere väljale — Tapalt erarongiga kell 0658, vähe hiljem, kell 0748 saabus rong Valga poolt. Mõlemalt rongilt saabujaid võeti pidulikult vastu, milleks oli üles rivistatud Vabaduseristi Vendade Ühenduse Tartu osakond lipu ja kaitseväge orkestri II diviisi ülema ja Vabaduseristi Vendade Ühenduse kohaliku

esimehe kindral N. Reek'i korraldusel, kelle õlgadel lasus ühtlasi päeva üldjuhtimine, kuna Ühenduse Keskjuhatus esindas kindral J. Soots. Rongilt marsiti Tähtvere mõisa, kus Risti kavaleere dekoreeriti naiskodukaitselt lilledega ja pakuti lahtise tae-va all kohvi. Esimesi tervitusi ütles Vabaduseristi Vendade Keskjuhatus nimel kindral J. Soots. Teisena tõi tervitusi Kaitseminister A. Kerem Riigivanema, Vabariigi Valitsuse ja enda poolt. Järgmisena tervitas kindral N. Reek V. V. Ü. Tartu osakonna nimel ja resonkolonel P. Kann Vabaduseristi Vendade malevkonna nimel.

Täpsalt kindlaksmääratud kellaajal siirduti rivikorras orkestri saatel lähedalasuvale mõisaväljale, kus löödi viimane lahing Tartu äravõtmisel 14. jaanuaril 1919. a. Siia oli juba varakult üles seatud kõnepult ja üldolukorra ja lahingu skeemid.

Esimesena kõneles kindral J. Soots, andes üldise kokkuvõtliku selgitava ülevaate meie rinde ja jõudude seisukorrast enne Tartu vallutamist, milleks ülemjuhataja andis 11. jaanuari õhtul käsu (mida kordas veel järgneval päeval), kuid mis tege-likult sündis meie soomusrongide ja Kuperjanovi partisaanide „eraalgatusel“. Üksikasjalisi andmeid Tartu vallutamisest esitasid kolonelleitnant O. Luiga ja major P. Villemi soomusrongide ja major J. Soodla partisaanide tegevuse kohta, tuues ette nii mõnegi huvitava episoodi tollaegse olukorra iseloomustamiseks.

Väljalt liiguti endises korras jahedasse ja varjurikkasse Tähtvere parki Tartu malevalt Tähtvere lahingu mälestamiseks püstitatud mälestusemärgi pidulikule avamisele. Pargis olid üles rivistatud kaitseliitlased ja naiskodukaitsed. Maleva pealik palus Kaitseministrit avada mälestusesammast. Lühikese kõnega kuulutas minister A. Kerem samba avatuks ja vabastas selle katest, suurtüki patarei ja kaitseliidu aukompani 3-kordse saluudi saatel. Vaimulikku talitust pidasid praost G. Rutopõld ja preester Laar. Kindral J. Soots tänas Vabaduseristi Vendade nimel Tartu malevat mälestusemärgi püstitamise eest, tähendades muu seas: „Meie kodumaal leidub palju ajaloolisi mälestusemärke. Kuid need on enamikus säärased, mis meid kurvastavad. See sammas aga tuletab meelde meeliülendavaid aegu, tuletab meelde lahingut, mis oli kui kotka lend. Kui teie, kodanikud, koju lähete, siis andke edasi seda vaimu ja kasvatage omad pojad ja tütreid selles vaimus, millest need kivid siin jutustavad.“ Tartu

linna nimel kõneles linnapea Luik, tänu-meeles meelde tuletades linna vabastajaid, „väikese kodanikuna“ Riigikohtu esimees Dr. jur. h. c. K. Parts, langes pietetlikult ise põlvili, kutsus ka teisi kodanikke põlvitama, neid kangelas tänumeeles mälestama, kelle unustamata vägitegudest kõneleb püstitatud märk. Lõpuks lauldi „Eestimaa, su mehemeel...“

Püstitatud mälestusemärk kujutab endast kodumaa hallist põllukivist väljatoodud 9 kiviblokki, mis nelinurkselt asetatud üksteisele, jättes keskele avause. Samal on kivisse raiutud mustakirjaline pealkiri: Kodanik, tea — siin Tähtvere väljadel löödi viimane lahing Tartu vabastamisel 14. jaanuaril 1919. a. Üldiselt jätab sammast meeldivuse ja suurejoonelisuse mulje, mida märksa töötab tõsta sammast ümbritseva lageda platsi korraldamine ja lilledega kaunistamine Tähtvere põlispargi puude vilus.

Kell 1110 tuldi pargist raudtee Tähtvere ülesõidukohale, kus asuti 14 vagunist koosnevale erarongile, et sõita Tartu-Petseri raudteed mööda Ülenurme, umbes 6 km kaugusele Tartust. Siin olid vastas Tõrvandi-Reola Rahvaraamatukogu Seltsi pasunakoor ja neid lilledega. Siin Tartu-Võru maantee äärsel ristikehinapõllul kõnelesid sõjalisest olukorrast pärast Tartu vabastamist ja Ülenurme-Reola lahingust (millest teatavasti osa võtsid Tallinna kaitsepataljon ja 2. jal. polgu üks pataljon) vabadusesõjaaegne II diviisi ülem kolonel V. Puskar, kolonel O. Sternbeck ja major K. Utuste. Ettekannete lõpul oli samas läheduses kolonel V. Puskari mõisatalus Ülenurmes korraldatud eine koduõllega, piima ja joogiveega, nii nagu kellegi isiklik maitse. Siis jätkus sõit rongil üle Reola soo mõne kilomeetri kaugusel olevasse Reola jaama, kus oli samuti ette nähtud mälestusemärgi avamine — Reola lahingu mälestuseks.

Külaliste vastuvõtuks oli siin püstitatud rohelisest auvärav ja rivistatud aukompani. Avas samba Kaitseminister A. Kerem. Vaimulikku talitust pidasid Nõo õpetaja A. Kruus (reservohvitser) ja preester Kokla Tartust. Tervitusi ütlesid kindral J. Soots Vabaduseristi Vendade, Tartu maavalitsuse esimees O. Pärin maavalitsuse, Vana-Kuuste vallavanem nimetatud vallavalitsuse ja pr. Sule kohalikkude naiste poolt. Kaks viimast aetasid mälestusemärgile pärjad. Samba katest vabastamisel lasti 3-kordselt aupaue kaitseliidu aukompanilt ja suurtükist.

Pilte Vabaduseristi Vendade Ühenduse IV päevast.

Üleval vasakul: V. R. V. Ü. keskjuhatuse liikmeid: kindral N. Reek (tegelik päeva juht), kindral A. Tõnisson, kol.-lt. M. Tuisk ja Vabaduseristi vendi: kindral Heinze ja kolonel A. Kann. — Paremalt: V. R. V. Ü. Võru osakond. — Keskel vasakul: Mälestissammas Tähtvere puistikus ja paremal — Reolas. Mälestismärkide all: Vabaduseristi vendade päeva üldjuht kindral J. Soots kannab ette Tähtvere väljal üldolukorra Tartu vallutamise eest. — All vasakul: Kamini A. Keremi saabumine päevale Tähtveres. — Paremalt all teine: Kol. Puskar kannab ette olukorra Ütenurme lahingu tegevusest.

Reola lahingu mälestusemärk on püstitatud Reola jaama lähedale, raudteeliini ja Tartu-Võru maantee äärde metsanõlvkulekallakule, n. n. Röövlimeele. Maanteelt viib mälestusesamba juurde lai 15-astmeline treppistik. Mälestusemärk — põllukivist tahutud sammas — kannab mustakirjalist teksti: Kodanik! Siin Reola väljadel murdsime vaenlaste võimu 16.—17. jaan. 1919. a. Mälestusemärgi püstitamisel on kohalikud elanikud teinud palju tasuta ühistööd. Samba korrashoid ja järelevalve usaldati Kambja malevkonnale.

Järgnes tagasisõit Tartu. Reola jaamast lahkuti kohalikkude elanikkude elagu-hüüetel. Kell 1506 jõuti Tartu ja sammuti orkestriga Karlova tänavale Tartu maleva aeda, kus ootas vahtrate ja pärnade vilus Tartu naiskodukaitse pr. E. Sarali juhatusel kaetud mitmekesine ja maitsev lõuna. Kell 1900 sammusid kavalendid Tartu Kassi toomele, et kuulata Tartu ülikooli dotsendi dr. H. Sepa ettekannet Tartu sõjalisest minevikust: „Eesti sõjaväeosad ja Tartu kaitse aastal 1704.“ Järgnes kohe meeleeolurikas ja tujuküllane õhtusöök kella 2000 kuni 2200 maleva aias. Siin peeti terve rida kõnesid ja lasti vaimustatult kõiki korraldajaid elada, eriti naiskodukaitset. Tervitustelegrammid saabusid ja loeti ette kindral J. Laidonerilt Genfist ja kindral G. Jonsonilt, kes Rootsi kroonprints külaskäigu tõttu pidi viibima Tallinnas. Kindral Laidonerile saadeti Genfi tervitustelegramm.

Enne ärasõitu löödi veel maleva saalis tantsu. Kell 2130 oli ärasõit Tallinna poole ja kell 0407 ärasõit Valga poole. Lahkuti rõõmsas ja ülevas meeletus saatjaskonna hüüetel ja tunneteavaldustel. Järgmisel hommikul jõudis igaüks oma äripäevsusse, jäi vaid rida ilusaid mälestusi ja küsimusi — millistel lahinguväljadel kohtame üksteist aasta pärast?!

Käesolevat Vabaduseristi Vendade päeva tuleb lugeda erakordselt hästi õnnestunuks. Kuigi päeva kava tundus alul paljudelegi oma ulatuselt lühikese aja kestel liiga tihen-

datuna ja selle tõttu vast liialt väsitavana, osutus see kartus hiljem liialdatuks, ja seda tänu eeskujulikule korraldusele. Üldjuht kindral N. Reek oli arvestanud kõik päeva etapid matemaatilise täpsusega ja sellest peeti täpsalt, võiks ehk koguni ütelda diktaatorlikult, kinni. Nii suudeti päeva jooksa tulvuneda kahe lahinguväljaga, nende lahingute ajalooga, Tartu sõjalise minevikuga ja avada kaks mälestusesammast. Jäi aega veel väikesteks lõbustustekski ja gruppidena käikudeks Eesti Üliõpilaste Seltsis, Eesti Rahva Muuseumis ja mujal.

Veel üks uudsus. Esmakordselt anti sel päeval välja Vabaduse Risti Album „Postimehe“ toimetaja O. Mändi toimetamisel ja V. R. V. Ü. Tartu osak. väljaandel, mis sisaldab artikleid Vabadusesõja kavaleride organiseerimisest ja selle vajadusest, isiklike mälestusi Tartu vabastamisest, Vabaduseristi, Vabaduseristi kavaleride õigustest j. m. Album on illustreeritud.

Lõpuks mõni sõna publiku suhtumisest. Kahjuks pole siin konstateerida midagi eriti rõõmustavat, vaid pigemini vastupidist. Muidu nii rõõmuküllane, soojahingeline ja kergesti süttiv Tartu oli seekord vägagi tagasihoidlik, välja arvatud muidugi päeva otsesed korraldajad. Tähtvere pargis oli publikut äärmiselt hõredalt. Ainus koht, kus rivis mõelduvaid Vabaduseristi kavalerite austusetäheks ja poolehoiuavalduseks tervitati, oli Eesti Üliõpilaste Selts, kus sel momendil parajasti viibisid külalistena ka Soome ja Rootsi üliõpilaskondade esindajad. Üldiselt oli Tartu harukordselt ilusa pühapäeva tõttu inimestest üsna lage, millele osalt seletatav kontakti puudus laiemate hulkadega. Teiseks, vist ei jätnud mõju avaldamata ka asja möödunud Üliõpilaste suurjuubel ja T. K. K. Rootsi Kroonprints vastuvõtt, mille väsimus loomulikult pidi avalduma järelpäevil.

Sootu teistsugust pilti pakkus Reola. Rahvast oli lähemast ja kaugemast ümbruskonnast kokku valgunud väga rohkearvuliselt, kes elavalt ja sisemise soojusega reageerisid sündmusele.

Jooni Šveitsi ratsaväest ja ratsa- asjandusest kaitseväes.

Šveitsi ratsavägi koosneb 3 ratsabrigaadist ä 2 rügementi. Rügemendi koosseis — 3 ratsa- ja 1 kuulipildujaeskadron.

Peale selle on 6 dragunite divisjoni ä 2 eskadroni, mis ette nähtud kui väeratsavägi, üks divisjon laskuridiviisi kohta.

Kokku on 36 eskadroni 5660 ratsahobusega.

Ratsaväe eesotsas seisab ratsaväe inspektor (väeliigi ülem), kuna brigaade ja rügemente juhivad vanemad ohvitserid. Dragunite divisjone juhivad majorid.

On huvitav tutvuneda selle omapäraselt organiseeritud miilitsasüsteemilise ratsaväega, kus, vaatamata lühikesele teenistuseajale, puhtratsaasjandus püsib kõrgel järjel. Riigikaitse teenistusse on rakendatud üleriikliselt laiali paigunenud ratsaväelaste ühingud ning võrdlemisi suurearvulisele ratsaväele on leiutatud kuju, mis püüab kokkukõlastada riigi väljaminekuid ja ka ratsaväelaste kodanikkude isikliku elu huviseid kõige kasulikumas suunas.

Kaitseväe varustamiseks ratsahobustega teotseb Šveitsis kaks asutust: Remont-depoo Bernis, mille ülemaks on ratsaväe inspektor, ja Ratsakool (La Régie fédérale des chevaux) Thunis.

Kogu Šveitsi kaitseväe hobustega varustamise ülemaks on Ratsakooli ülem.

Ratsahobustega varustamine teostub peaaesjalikult Iirimaaalt ostetavate hobustega; neid ostetakse sealt iga aasta kaitseväe tarvis hobustega varustamise ülemalt isiklikult kuni 1200 looma ja koondatakse Berni (ainult suurtükiväe jaoks on oma kasvatus Juras).

Iiri hobused on peale pikemaageid katseid näidanud, et nad sobivad niihästi ratsa kui ka eraelu teenistusele.

Ratsahobuste ostmisel pannakse rõhku peale ratsaväe nõuetele vastavuse (veri, kehaehitus, käik j.n.e.) ka kodaniku eraelu nõuete kohasusele, sest iga ratsaväe sõdur võtab peale sundaja teenimist hobuse eraellu kaasa, kasutades teda kas põllumajanduslistel töödel või sõiduhobusena.

Hobuseid ei osteta nooremaid kui 4 aastaseid ja mitte üle 155 cm kõrged. Ohvitseridele, samuti suuremalt jaolt ka allohvitseridele, ostetakse täisverelisi hobuseid.

Nii ohvitserid kui teenistusse astuvad sõdurid võivad ka ise esitada hobuseid riigile müügiks.

Ratsaväkke ostetud hobused teevad pärast 6—7kuist kohanemisaega kohaliku kliima ja oludega läbi 110päevalise ratsastamiskursuse. Ratsastamisel peetakse silmas hobuse ettevalmistamist „kodanlisele“ teenistusele.

Peale ratsastamise lõppu vaadatakse hobused üle, hinnatakse ära ratsaväe inspektorilt ja ühelt vanemalt loomaarstilt ja antakse edasi noorsõdurite koolile.

Šveitsi ratsaväelane viibib esimesel teenistusaastal 3 kuud teenistuses ja 9 kuud kodus oma hobusega ja järgmisel 8 aastal ä 2 nädalat teenistuses ja 50 nädalat kodus.

Ratsaväkke teenistusse astujate majapidamised vaadatakse järele enne teenistusse astuja vastuvõtmist. Kui selgub, et tema on võimas pidama korralikult üleval hobust, omab korraliku talli ja küllaldaselt hobusemoona, antakse temale kohalikust valitsuseasutusest sellekohane tunnustus. Tunnustus esitatakse teenistusse ülesandmisel.

Teenistusse astudes läheb šveitsi ratsaväelane noorsõdurite kooli, kus viibib 13 nädalat. Peale seda pöörab ta eraellu tagasi ja allub igaaastastele lühiajalistele kordamisõppustele.

Aasta kestes korraldatakse kolm noorsõdurite kursust (kutset), iga kursus 300—350 noorsõduriga.

Noorsõdurite koolis sõidab noorsõdur kolm nädalat selleks temale määratud hobusel. Peale seda järgneb hobuste „passimine“, s. o. iga noorsõdur valib omale passiva hobuse ja maksab puhtas rahas poole hobuse hinnast, ratsastamise kursuse lõpul aset leidnud hindamise järgi, kuna teine pool hinda jääb riigi kanda. Selle järgi jätkavad noored kursust juba oma hobusel ja on kohustatud kandma sama hobusega temale seadusega ettenähtud riigikaitseteenistust ka edaspidi.

Ratsahobune läheb pärast 8—9 kordamisõppust ilma lisakohustusteta sõduri täieliseks eraomanduseks. Selle momendini sõdur kasutab hobust eraelus oma isiklikuks tarvituks, kuid ei tohi müüa, vahetada, pantida j.n.e.

Eskadroni ülem toimetab aegajalt inspeksiooni oma ulaanidele nende kodudes, kus järelevaatusele kuuluvad riietus, rakmed, hobuserakmed, tööala, tall ja hobuse ratsastamise aste. Viimast on ratsaväelane kohustatud hoidma tema saamise kõrgusel. Kui

selgub, et hobuse ratsastamise aste on langenud, saadetakse hobune uuesti Berni tarvili-kuks ajaks järeleratsastamiseks.

Allohvitseride ettevalmistus seisab selles, et sõdurid jäävad peale noortekursuse all-ohvitseride kooli.

Noored ohvitserid täiendavad oma ettevalmistust peale sõjakooli lõpetamist 5-nädalalise läkituseajaga allohvitseride kooli juures ja 13-nädalalise teenistusega rühmaülemaatena noorsõdurite koolis. Edaspidine ohv. hariduse täiendamine korraldatakse perioodiliselt kursustega.

Nii on kogu maa külvatud üle ratsaväelastega, kellel on head ratsahobused enese juures ja alluvad oma ülemuse järelevalvele. Siin koonduvad nad ratsaväelaste seltsides, mis omakorda koondunud kolme suurde ühingu: Ida-Šveitsi, Kesk-Šveitsi ja Dra-gunite ja Kuulipildurite ühing. Neil ühingu-utel on omad võiduajamise platsid, nad korraldavad välisõite, maastikusõite, jahisõite, öösi õppusi j.n.e., millele antakse punktidega hindamissüsteemi järgi võistluse iseloom ja tagajärjed kuulutatakse välja aastastel üldkoosolekutel. Peale selle korraldatakse alates varaveadest kuni hilissügiseni ülemaaliselt igapäevaseid concours-hippi-que'e, milledest võtavad osa ohvitserid, allohvitserid ja reamehed nii hästi teenistuse kui ka erahobustel. Ka talvel ei katke ratsasportline tegevus. Korraldatakse ratsasõidu kursusi, milleks tuleb alati vastu Thuni Ratsakool hobuste tarvitada andmise näol ka eraisikutele.

Säärane elav ratsasportlik tegevus ergutab kogu aeg ja liidab üle maa laiali pillatud ratsaväelasi, hoides neid ja nende hobuseid värsketena ja teenistusevalmis.

Väga iseloomustavalt selgub meile Šveitsi kaitseväge ratsaasjanduse küsimus, kui ligemalt tutvuda ülalmainitud kahe asutisega — Berni Remont-depoo ja Thuni Ratsakooliga, mis moodustavad kogu Šveitsi kaitseväge ratsahobuste baasi.

Remont-depoo ülemaks on kolonel-leitnant Haccius, kes juba enne Maailmasõda täiendas end Viini ratsasõidu instruktorite koolis ja kes on tunnustatud rahvusvaheliselt paremaks ratsasporti tundjaks. Tema on ka kõigi Šveitsi ratsavõistluste tehniline juht.

Remont-depoo kohandab ja koolitab keskmiselt 1200 hobust aastas. Ratsaväe ohv., allohv. ja noorsõduritele ettenähtud hobused lähevad siit otse nende kätte. Teiste väeliikide ohvitseride ja kõrgemate kaitseväge juhtide jaoks ettenähtud ratsahobused antakse üle Ratsakooli Thuni. Remont-

depoo võtab vastu ka ratsahobuseid neilt ratsaväelastelt järeleratsastamiseks, kes ei suuda hoida eraelus oma hobuseid nõutaval ratsastamise astmel, samuti ka neilt, kes ei suuda pidada korralikult muutunud eraelus olukorras oma hobuseid.

Remont-depoo korraldab iga aasta 3—4-nädalisi ratsasõidu kursusi ratsaväe ohvitseridele, kuhu viimased võtavad kaasa oma teenistusehobused. Nendest kursustest võtavad rahvusvahelised ratsavõistluste laureaadid, kelledest Šveits on võrdlemisi väga rikas.

Sellega on Remont-depoo ülesandeks kogu Šveitsi ratsaväe ühtlustamine ja sellele suuna andmine.

Kui Berni Remont-depoo on nähtud ette täielikult ratsaväeteenistusele, siis Ratsakool Thunis on kogu kaitseväge teenistuses ja allub vahetult riigikaitse departemangule. Ratsakooli ülemaks on ratsaväe kolonel Ziegler, kes toimib ka kaitsevägele remonthobuste otsmist isiklikult ostukomisjoni esimehena.

Siin koolitatakse ja ratsastatakse kogu Šveitsi armee juhtidele mobilisatsiooni korral tarvisminevaid ratsahobuseid. Siia on koondatud ka kõige paremad Šveitsi ratsasportlased ja õppejõud ratsasõidu alal, kes on end täiendanud kogu Euroopa paremates koolides.

Ratsakooli peamine ülesanne on rahuldada kaitseväge tarvidusi ratsahobuste järele, kuid tähtsamaks tegevuse eesmärgiks on edendada ja õhutada ratsasõidu oskust kõigi väeliikide ohvitseride keskel. Iga aasta korraldatakse siin ohvitseridele kõigist väeliikidest ratsasõidu instruktorite kursusi, kus nad end harjutavad talli teenistuses, maneeži-, takistus- ja jahisõidus. Kursuse kestvus on kolm kuud ja kordub kolm aastat järgimööda, mille järele kursant saab kaitseväge ratsasõidu instruktori kutse.

Ratsakool omab alaliselt keskmiselt 1200 hobust, missugune arv hoidub igaaastase remonteerimise kaudu 150 hobusega Berni depoost.

Nagu juba tähendatud, need hobused on ette nähtud mobilisatsiooni juhuseks kõrgemate väejuhtide tarvis, peastaabi määramisel. Rahuajal on nad ette nähtud ohvitseridele müümiseks (mis sünnib väga soodsatel tingimustel), kursustele ja koolidele õpetotstarbeks. Siit rahuldatakse ka tarvidus ratsahobuste järgi manöövrite ja kordamisõppuste juhtudeks ja antakse hobuseid ajutiselt ohvitseride koondistele kasutamiseks.

Kokkuvõttes näeme, et Šveitsi kaitseväge varustamine ratsahobustega on koondatud asjatundlikesse kättesse.

Nii ratsaväe kui ka kogu kaitseväe ratsa- hobustest on ainult osa riigi ülevalpidamisel, selle juures on aga nii ratsaväele kui kogu kaitseväe juhtkonnale mobilisatsiooni korral tarvilik arv ratsahobuseid olemas juba rahu- ajal alaliselt väljaõppe astmes, mis on olulise tähtsusega.

Teiselt poolt, ratsaväe väljaõpe selle oluli- semal alal — ratsateenistus — on jagatud 9 aasta peale, mis võimaldab ratsasõidu oskuse

hoida värskena, ilma milleta ei ole mõeldav liikuvus ja valmisolek — peamised ratsaväe olemasolu õigustavad omadused.

Ratsaväe mobilisatsioon on võimalik teos- tada „häire korras“. Täielikult on kõrvalda- tud ratsaosade moodustamine sadulat üldse mitte kandnutest hobustest, aastaid sadulas mitte istunud meestest ja tagavara ladudes seisnud sadulvarustusest. F. S.

Taktika alalt.

Taktikaline ülesanne nr. 1.)*

Kõvendatud pataljon järelväena.

Tagala korraldamine järelväes.

1. Üldised põhimõtted.

Tagala korraldamise eesmärgiks on: 1) vägedele kõige selle muretsemine, mida nad vajavad lahinguks ja elamiseks, 2) haava- vate, haigete, gaasitatute ja vajadusel ko- halikkude elanikkude ja tagavarade evaku- eerimine tahapoole, 3) teede ja vööride kor- raldamine ja 4) julgeoleku ja korra taga- mine tagala raioonis.

Tähtsamaks küsimuseks on varustamise korraldamine, sest lahing nõuab suurel hulgal laskemoona ja võitlusvahendeid. Taandumine on suurel määral tulevõitlus, mille tõttu omab erilise tähtsuse laskemoonaga ja võitlusvahendi- tega varustamise küsimus. Eriti tuleb rika- kalikult varustada laskemoonaga ja valgus- tusabinõudega kontaktiosi (LE § 336).

Kui üldiselt märgitakse, et võitlejate moraal ja võidutahe oleneb peamiselt sel- lest, kuivõrra neid suudetakse varustada elutarvetega (LE § 415), siis see on maksev eriti taandumise kohta. Taandumine on raskemaid lahinguid ja nõuab seega suuri- mat pingutust. Peale laskemoona, võitlus- vahendite ja elutarvete on vaja võitlejaid varustada tehniliste ja transpordibabinõudega ja materjalidega.

Varustamine toimub peamiselt juure- veoga tagantpoolt. Ainult elutarbeid saab

teataval arvul kohalikkudelt elanikkudelt kas ostu või rekvisitsiooni teel. Varustuse veoks on vöör, mis jagunevad lahingu- ja majandusvöörideks. Lahingu- vööris veetakse kõike seda, mis on vajalik lahinguks, nagu laskemoon, võitlusvahen- did, tööriistad j.n.e., kuna peamiselt elu- tarbed asuvad majandusvööris. Osa lahing- uvarustust kannab võitleja enesega alati kaasas või võtab ta veovahendilt võitluse eel. Niisama kannab võitleja enesega ka- sas teatava arvu elutarbeid.

On ju parem kui võitleja käes on tema võitlusvahendid, laskemoon ja hädavajalik hulk elutarbeid. Juba laskurile tekitab ras- kusi kõige vajaliku (29—32 kg) kaasaskand- mine lahingus, veel suurem on raskus kuuli- pildujate meeskondades, sest relva ja tema juure kuuluva laskemoona hulga kaal on suur. Juhil tuleb leida teid küsimuse ots- tarbekohaseks lahendamiseks, et sõdurid oleksid võimelised teotsema vaenlase tule all. Eriti on see küsimus hell taandumisel.

Evakuueerimisele tuleb pöör- rata tõsiselt tähelepanu, et haavatud ja gaasitatud ei jääks taandumisel vaenlase kätte. Taandumise eel saadetakse aegsasti tahapoole kõikidest SP ja HP haavatud, haiged ja gaasitatud. Väiksemad sanitar- meeskonnad nihutatakse aga ettepoole, et kiiremini välja kanda kannatanuid. Tuleb eriliselt jälgida haavatute ja nende kandjate liikumist tahapoole, et ei oleks võimalusi lahingust kõrvale hoida.

Taandumisel oma maaalal on tavaliseks nähteks rahva, vähemalt osa elanikkude, tagasivalgumine. Seda voolu tuleb aegsasti reguleerida, muidu võib see tekitada raskusi väeosade taandumisel. Koos elanikkude tagasivalgumisega tuleb korraldada kohalik-

*) Vt. „Sõdur“ nr.nr. 3/4, 5/6, 9/10, 11/12, 13/14, 18/19, 20 ja 23/24 s. a.

kude tagavarade evakueerimist või vähemalt hävitamist.

Juurevedu ja evakueerimine võivad sünnida takistamatult siis, kui on küllaliselt korralikke teid (LE § 443). Järelväe lahingus ei tule küll väeosal tavaliselt puudu teedest, kuid siiski on vajalik neid jagada osade vahel, et hõlbustada teede kasutamist ja korrashoidmist. Mõnel juhtumil võib tekkida üleliigsete teede purustamise küsimus.

Järelväe lahingus kerkib tõsiselt üles julgustamise ja korra hoidmise küsimus tagalas. Taandumine loob õhkkonna, milles kätte- ja kontaktiosadesse kuuluvad mehed võivad kasutada juhust, et pääseda kiiremini tahapoole. Selle vältimiseks tuleb täpsalt ära määrata, kes võib minna padrunite järgi, teadaannet viima või abistada sanitarid. Nii sama peab jälgima, et haavamise ettekäändel ei valguks tahapoole lahinguvõimelisi võitlejaid. Vajadusel asetatakse üksikuid poste või saadetakse patrulle, et reguleerida liikumist tahapoole ja hoolitseda korra eest.

Järelväe lahingus on oht, et vaenlase vähemad osad võivad valguda meie kaitsealustesse. Võitluseks nendega peavad olema valmis igal ajal kõik, kes viibivad tagapool, nii ametmehed, sidemehed j.n.e. Vajalikku tähelepanu tuleb pöörata vastase salalurele ja propagandale. Ka tuleb jälgida, et vaenlase mõjutusel ei oleks kohaliku rahva poolt vaenulikke tegevusi.

Käesoleva ülesande lahendamisel tuleks käsitada järelväe varustamist laske- ja võitlusvahenditega, tehniliste abinõudega ja elutarvetega, evakuatsioonini ja teede korraldamist ja julgustamist tagalas. Evakuatsiooni alal käsitame ainult kannatanud võitlejate saatmist tahapoole, jättes valgustamata rahva ja kohalikkude tagavarade evakuatsiooni.

2. Olukorra selgituseks.

Olukorra kohaselt oli pataljon enne asumist kättepositsioonile rügemendi varus Vanakubja raioonis metsas. Tuleb oletada, et kompanite kuulipildujate ja padrunite vankrid asusid oma osade juures, kuna kompani majandusevankrid — koondatult pataljoniülema korralduses Sepa talu raioonis metsas. Pataljon ja temale juure antud osad on varustatud laskemoonaga ja võitlusvahenditega täiel määral. Elutarvetega on osad varustatud käesolevaks päevaks.

Haavatuid, haigeid ja gaasitatuid ei ole järelväe osades 6. 10. kell 1500. III pat. on

kannud eelmistes lahingutes üldiselt 15% kaotusi, mis ei ole täiendatud. Oletame, et pataljonis on puudu peale inimeste ka 5 ühehobuse vankrit ja 8 hobust, viimastest 3 ratsa- ja 5 voorihobust.

Pikkade vihmade tagajärjel on suured teed porised, külavaheteed läbipääsetavad ainult jalaväele, suurtükiväele ja hoobuvoorile.

Et selgitada juureveo küsimust, vaatame mis vajalikust lahinguks ja elamiseks sõdur kannab kaasas ja mis veetakse vooris.

Laskurrühmas on laskurid ja kuulipildurid. Nad kõik peale sihturi on varustatud pussiga ja padrunitega, peale selle antakse igale laskurile 2 käsigranaati. Peale võitlusvahendite kantakse kaasas rakmeid, ihukatet, kaevumise ja enesekaitse vahendeid, toiduaineid, söögi- ja jooginõud ja mitmesid asju. Puutumata toiduained, tagavara pesu, kruus, lusikas, katlake ja mitmesid kesised tarbeasjad kantakse seljakotis. Kõige kantava kaal oleks umbes 29—30 kg. Laskuri väljanägemine lahinguvarususes vaata kujund nr. 1.

Kujund nr. 1.

Laskur lahingurakmetes.

Sidevaatleja on varustatud peale üldise varustuse veel rakettidega, rakettpüstoliga, signaallippudega ja kirvega; varustuse kaal — umbes 32 kg. Sanitarid ei oma lahingu-

varustust, kuid iga töökond kannab kaasas kandraami ja sanitaripauna, seega oleks nende varustuse keskmine kaal umbes 25 kg. Ratturühma meeste varustus sarnaneb laskurühma sõdurite varustusele.

Kompani voor jaguneb lahingu- ja majandusevooriks. Lahinguvooi kuuluvad kuulipildujate ja padrunivankrid. Iga laskurühma jaoks on üks kkk vanker, millel asub kell 1500 rühma 2 kkk ühes neile kuuluva kahe tuleüksusega, s. o. kummagi relva jaoks üks tuleüksus. Iga rk jaoks on üks vanker, milles asub rk ühes temale kuuluva tuleüksusega. Peale võitlusvahendite on vankris kirves, labidas, koblas, hobusemoon ja mõningad vooi tarbeasjad. Kuulipilduja padrunid on enamikus laetud magasinidesse, mis asetatud kottidesse, osa padruneid lahtiselt puust kastis. Igas kotis on 8 magasin, mis kaalub umbes 10 kg. Kotte kantakse kahekaupa rihmadega, mille juures nende kaal ühes kanderihmaga on umbes 20,5 kg. Padrunivankris on 0,5 tuleüksust laskemoona rühma relvadele, käsigranaadid ja vajadusel üks kandraam. Padrunid on kastides.

Kell 1500 on igas kompanis hobusemoona vankrid tühjad, toiduainete vankritel on ained õhtusöögi valmistamiseks. Lõunasöök on pataljonile välja antud kell 1400.

Pataljoni kõvendamiseks antud patareil on käes täiel määral laskemoona, mis on paigutatud suurtüki eelikusse, kuulikasti, kuulikasti eelikusse ja vankritele. Majandusevooris on ainult elutarbed ja hobusemoon 6. oktoobri õhtuks. Rattur-, side- ja pioneerrühmad ja G osad saavad III pataljoni kõvendamiseks ainult oma lahinguvoriga. Kõik osad, mis on antud III pat. kõvendamiseks, on varustatud lõunasöögiga. Kantavad puutumata tagavarad on täies normis.

3. Tagala korraldamine järelväes.

Pataljoni adjutant sai kell 1500 rügemendi majanduseülemalt, vanemarstilt ja relvurohvitserilt andmeid rügemendi tagala korraldamise kohta alates 6. 10. kella 1900. Ühenduses jõudude jaotusega ja rügemendi staabilt saadud andmetega andis järelväe ülem järgmise käsu.

Vanakubja, 6. 10. kell 1530.

Käsk nr. 6 järelväele.

(Suusõnaline.)

1. Rügemendi LP järelväe jaoks Heimtali m.s. pargis alates 6. 10. kell 2000. LP üks tuleüksus laskemoona järelvalve relvadele ja käsigranaate.

Ltn. N (kompül 3 abi) korraldada Liivaku metsas LP, kuhu koondada kõik padrunivankrid, peale külgsalga, ja kust organiseerida järelsalga ja peajõudude varustamist laskemoonaga. Luurata LP loomise võimalusi Matsi raionis ja juurevedu läbi Volga Liivaku.

Külgsalga- ja patareieülemal korraldada varustamist laskemoonaga iseseisvalt. Külgsalga käsutusse antud rk rühmadele kaasa anda 1½ tuleüksust laskemoona.

2. Rügemendi EP 6. 10. kella 2200—2400 on järelväe, peajõudude ja patarei jaoks Orus ja külgsalga jaoks Autsis. Välja võtta 1 päeva norm toiduaineid ja kaeru. Kartulid ja heinad rekvireerida kohapeal. Adjutandil teatada kella 1700 majanduseülemale kui palju toiduaineid ja hobusemoona on vajalik järelväele Orus ja Autsis (EP).

Määrán toidule 7. 10. peale 1/III p. juure ratturühma, 2 pi jagu, juureantud side ja G meeskonnad ja 3 ratsanikku ja saatesuurtüki, I ja II rk rühma hobused, 2/III p. juure III ja IV rk rühmad, 3 ratsanikku ja juureantud side ja G meeskonnad. Soomusautode rühm ja ülejäänud pionerid, side- ja G mehed toidule 3/III p. juure.

Peajõudude ja järelväe majandusevooril asuda Oru. Määrán veltveebel Z vooi vanemaks, kel jälgida korda ja julgeolekut voois. Õhtusöök välja anda kella 1800—2000 ja hommikusöök kella 0400—0500. Patarei ja külgsalga ülemal korraldada toitlustamist iseseisvalt. Peale hommikusöögi väljaandmist majandusevooril asuda Heimtali m.s. 1,5 km läände S. Kõpu maantee äärde metsa veltveebel Z käsutusse.

3. Järelväele organiseeritakse SP Heimtali m.s. 6. 10. kella 1900, kuhu evakueerida haiged, haavatud ja gaasitatud. Evakueerimise teostamiseks on järelväe käsutusse määratud 2 sanitarkaarikut, mis kell 1900 on SP Heimtali m.s. Määrán ühe kaariku külgsalga ülema käsutusse. Kaariku kohalesaatmist korraldada adjutandil kokkuleppel kompül 1/III. Rk kompül anda koos kahe rk rühmaga külgsalga ülema käsutusse 2 kandraami sanitaridega.

4. Rügemendist täienduseks antud hobused ja vankrid määrán: 1/III käsutusse — 2 hobust vankritega, 3/III — 1 hobune vankriga ja 1 ratsahobune ja rk/III — 2 hobust vankritega ja 2 ratsahobust. Üleandmine teostub koos elutarvetega.

5. Määrán külgsalga ülema käsutusse Männiku, Heimtali m.s. ja Leemendi, Räsateed. Külgsalga ülemal korraldada nende teede korrashoidu ja tagada seal julgeolekut ja korda. Julgeoleku ja korra hoidmise peajõudude asetuse raionis teen kohuseks kompül 3/III.

Järelväe juhi käsu täitmiseks saatis III pataljoni adjutant järgmised nõudmised:

Majanduseülemale.

Köökmäe, 6. 10. kell 1600 nr. 74.

Elutarbeid ja hobusemoona 7. 10. peale palun saata Autsi 220 inimesele ja 44 hobusele ja Oru..... inimesele ja hobusele. Autsi saata 2 veohobust ja 2 vankrit ja Oru 6 hobust ja 3 vankrit.

NN
leitnant,
III pat. adjutant.

Vanemarstile, ära kiri kompül 1.

Köökmäe, 6.10. kell 1615 nr. 75.

Järelyäele antud kaks sanitarkaarikut palun saata: üks kella 1800 Laatre kompül 1 ja teine Köökmäe minu käsutusse.

NN

leitnant,

III pat. adjutant.

Järelyäe juhi käsu selgitamiseks.

1. Pataljoni staabi koosseisus ei ole isikuid, keda saaks kasutada tagala korraldamise alal. Pataljoni hargnemisel (JE II § 21) ilmuvad patüli käsutusse kompaniülemate abid, keda võib mõningateks ülesanneteks kasutada. Nii on toimitud laskemoonaga varustamise korraldamisel. On veel võimalusi anda ülesandeid kompani mõnele ametmehele (nagu veltveebile, relvurile, varahoidjale), nagu on küsimus lahendatud järelyäe toitulustamisel.
2. Kompani padrunivankrid on võetud patüli käsutusse, mis tagab vööri paremat kasutamist ja laskemoonaga varustamist. Majandusevankrid on koondatud ühte kohta, kus korra ja julgeoleku eest hoolitseb üks isik. Toitlustamine on jäetud kompülide hoolde, kuid on antud kindlad ajad, millal majandusevoor teostab varustamist. Võiks võtta majandusevankrid patüli korraldusse, mis nõuaks aga hulk korraldusi ja läbirääkimisi kompülidega, mis aga antud olukorras ei ole soovitatav. Küll tuleb majandusevoor võtta patüli korraldusse alates 7. 10. kella 0600, s. o. hommikul kui oodata lahingut.
3. Külgsalk teotseb omaette suunas, mille tõttu temale on antud iseseisvus varustamise ja evakueerimise korraldamises. See on väga tarvilik. Varustamise ja evakueerimise korraldamiseks on talle antud abinõud.
4. Raske küsimusena esineb pataljonile juure antud jala- ja soomusosade varustamine elutarvetega, sest neil ei ole omal majandusevoori. Niisama on rk rühmad selleks liig hajutatud, et nende toitlustamist korraldada ühest kohast. Järelyäe asetuses on kolm gruppi: järelyäe külgsalk ja peajõud. Igas grupis on üks jalaväe kompani, kellel on toidu valmistamiseks väljaköök, milles võib toitlustada korraga kuni 240 inimest. Peale selle on väljaköök patareil ja rk kompanil. Kuid vaadeldes külgsalka näeme, et tema koosseis on umbes 300 inimest,

mille tõttu osutub võimatuks kõikide varustamine sooja söögiga. Seega rk kompani peab I ja II rk rühmi ise varustama. Et aga rk kompani ei suuda suurte kauguste tõttu varustada oma väljaköögi ka järelyäe käsutuses olevaid rühmi, tuleb nende toitlustamist korraldada 2. kompanil. Külgsalka kuuluvate kõikide hobuste varustamine sünnib külgsalka ülema korraldusel.

Võiks rk kompani väljaköök anda külgsalka käsutusse, et toitlustada I ja II rk rühmade ja saatesuurtüki meeskondi. Sel juhtumil tuleks rk kompani juhatus ja V rk rühm anda toidule 3/III juurde, mis on kaunis raske.

5. Rügemendi poolt on avatud SP järelyäe jaoks ja antud kaarikud evakuatsiooni toimetamiseks kuni SP. See korraldus on kõigiti vajalik, ta vabastab järelyäe ülema evakuatsiooni pikemast korraldamisest.

4. Tagala korraldamine külgsalkas.

Külgsalka ülema käsutusse on antud 1 laskurkompani, 1 ratturrühm, 2 rk rühma, saatesuurtükk, 2 pijagu, side- ja G meeskonnad, 3 ratsanikku, 1 sanitarkaarik. Üldiselt oleks 8 kk, 6 rk ja 1 suurtükk, laskemoona ja relvade veoks (peale saatesuurtüki) — 10 kuulipilduja- ja 6 padrunivankrit. Elutarvetega ja hobusemoonaga varustamiseks on 1 väljaköök ja 5 majandusevankrit. Saatesuurtüki ja rk rühmade varustamine toiduainetega ei ole külgsalka ülema korralduses. Evakueerimiseks oleks 1 velsker, 4 kandraami meeskondadega ja 1 sanitarkaarik.

Külgsalk algab liikumist kell 1515. Vankrid lähevad läbi Loodi a.s., Loodi ja a.s. ma, kusjuures automaatreivad on vankritel. Veltveebile tehakse korraldus valmistada õhtusöök kella 1800, kusjuures selgub, et on võimalus valmistada toitu 220 mehele.

Külgsalka ülem jõudes Kusta talu juure tegi veltveebile ülesandeks vaadata, kust saaks rekvireerida heinu umbes 45 hobusele ja kartuleid 300 inimesele, mille järgi tulla kõrg. 38,2. Niisama saatis kompül ühe ratsaniku Tõlba, Räsä tee luurele. Velskeril ja relvuril kästi liikuda kompüli järel, kuna väljaköögil, sanitarjaol ja 1 padrunivankril — asuda Maiste.

Pärast käsu nr. 7 andmist andis külgsalka ülem järgmised korraldused varustamise, evakueerimise ja julgestamise korraldamiseks:

Rk, rattur- ja I rühma ülematele, relvurallohviterile.

Kõrg. 38,2 (0,5 km Rimmust lõunas) 6. 10. kell 1750.

(Suusõnaline.)

LP kätteosade jaoks Maiste raionis võsastikus relvurallohviteri juhatusel. LP 0,5 tuleüksust rk, rattur- ja I rühmadele, I rühma kk vanker LP, sellele võib asetada rühma meeste seljakotid. Rattur- ja rk rühmade kuulipildujate vankrid rühmülide korralduses.

Relvurallohviteril paigutada LP rattur- ja rk rühmade padrunivankrid ja üks padrunivanker I. kompanist. Luurata ja vajadusel ette valmistada läbipääs vankritele Maistest Leemendi juure teele. Rühmülidega kokku leppida padrunite kohaletoimetamise asjus.

Velskerile.

Kõrg. 38,2 (Rimmust lõunapool) 6. 10. kell 1800.

(Suusõnaline.)

HP Maiste raionis. Teie käsutusse I. kompani ja rk kompanist juure antud sanitarid ja sanitarkaarik. Santarkaarik on praegu Laa tres. Haavatud saata rügemendi SP, mis alates täna kella 1900 Heimtali m.s. Esijärgu rühmülidele teatada HP täppis asukoht ja kokku leppida haavatute väljakandmise kohta esijärgust. Luurata ja vajadusel ette valmistada haavatute evakuatsiooni teed HP ja sealt tahapoole.

Veltveebile (vajalikud andmed teatatud teistele alluvatele juhtidele).

Kõrg. 38,2 (Rimmust lõunapool) 6. 10. kell 1810.

(Suusõnaline.)

Õhtusöök välja anda osalt üldrühmale, ratsanikkudele, side- ja G meestele Maistes kell 1830, I rühmale raudtee ääres Maiste Korbi teel kell 1900, ratturrühmale Asus kell 2000 ja II ja III rühmadele, osalt üldrühmale ja pioneridele Laa tres kell 2100.

Kompani, rk rühmade ja saatesuurtüki majandusevankrid ja kaks padrunivankrit Teie korraldusse ööseks Autsi. Hommikusöök valmistada kella 0400, mil ajal väljaköögil olla Laa tres. Korraldused tagala kohta 7. 10. peale annan kell 2100, mis ajaks tulla minu KP.

Kella 2200—2400 võtta rügemendi vooril Autsis 1 päeva toidunorm (peale kartulite) 7. 10. peale ja kaerad külgsalga hobustele. Selleks ajaks ilmub Teie korraldusse rk rühmade ja saatesuurtüki majandusevankrid. Kartulid ja heinad rekvireerige kokkulepitud arvul Männiku ja Leemendi taludest. Korraldage, et suurtüki ja rk rühmade hobustele saaks kohale muretsetud heinad 7. 10. peale hiljemalt kella 0400.

Teie käsutusse ilmub kell 2200 kaks meest III rühmast. Nende ja ametmeeste abil jälgida liikumist Laa tre, Räsä ja Tölba. Räsä teedel, pidades kinni kõik kahtlased isikud ja sõdurid, kes käsuta tahavad minna tahapoole.

Külgsalga juhi korralduste selgitamiseks.

Rattur- ja I rühm asuvad oma seisukohadele ühe tuleüksuse laskemoonaga. Sellest laskemoonast on umbes $\frac{3}{5}$ magasinides

(8 kotti ja puutumata tagavara sihturi käes) ja $\frac{2}{5}$ lahtiselt puukastis.

Vaatame kuidas on padrunid jaotatud I rühmas?

Magasine võivad kanda kk jaos kõik mehed peale jaoülemale ja sihturi. Oletame, et kummagi kk juures on neli magasinini (2 paari), seega neli magasinini ja kast padruneid on tagavara toimkonnas. Tagavara toimikond asub kk tagapool varjatud kohas, mõnel juhtumil võivad olla mõlemad tagavara toimikonnad rühmas koos. Kk jao tegev- ja tagavara toimikonna vahel on kokku lepitud, millal padruneid juure tuua. Kui tegevtoimkonnas osa magazine on tühjad, saadetakse mõni nummer tagavara toimikonnast, kes uusi magazine toob ja tühjad ära viib. Tühjad magasinid laetakse tagavara toimkonnas, võttes padruneid kastist. Laadimine sünnib laadimismasina abil.

Kui jaos padrunikast tühi, teatab jaoülem sellest rühmaülemale. Rühmaülem saadab kummagist kk jaost paar meest, kes kaks kasti padruneid LP toovad või kui olukord seda võimaldab saadetakse laskemoonavankril raudteeni (vt. kujund nr. 2). Niisama sünniks kui laskurjaos on pooled padrunid otsas.

Kujund nr. 2.

Kompani LP tegevuses; võetakse maha padrunikaste, et neid järele viia rühmadele. LP asub metsas, mõnikümmend sammu tee kõrval.

Samas korras sünnib laskemoonaga varustamine rk rühmades.

Et külgakitse suurim vastupanu tekib Laa tre, Tölba joonel, luuakse hommi-kuks teine LP nimeta talu raionis, mis Autsis 0,75 km idas. Seda punkti juhivad relvurallohviteri abi. Öösi tuuakse juure 0,5 tuleüksust iga rk ja kk peale. Niisama asuvad siia 1. komp. kaks padrunivankrit.

Kui kätteosade LP (Maiste) pool pad-

runeid kulutatud, saadab relvur ühe hobuse padrunite järgi LP, mis nimeta talu raioonis. Vajadusel võib veel padroneid juure tuua rügemendi LP.

Velsker valib HP jaoks mõne varjulise koha Maiste läheduses võsastikus ja lepib kokku rühmülidega, missugust teed haavatutel liikuda, tarbekorral teid tähistades. Kummagi esijärgu rühma juure saadab velsker ühe sanitartoimkonna, s. o. 3 sanitari ühe kandraamiga ja sanitaripaunaga. Lahingu alul rakendab velsker kõik sanitartoimkonnad tööle. HP — vt. kujund nr. 3 ja haavatu kandmine — kujund nr. 4.

HP annab velsker vajalikku arstiabi ja saadab haavatud, haiged ja gaasitatud, kes

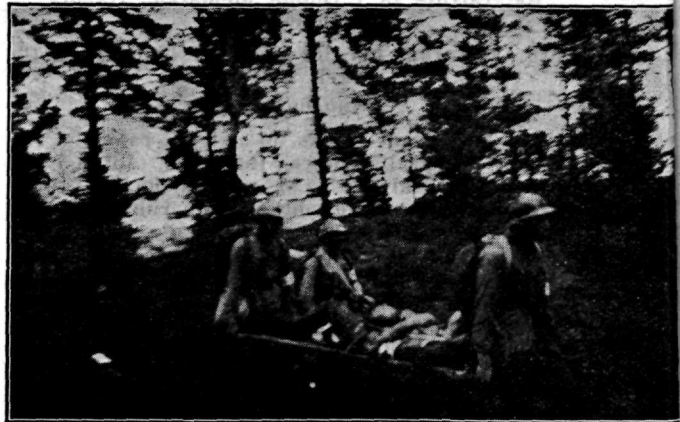
Kujund nr. 3.
Kompani HP tegevuses.

vajavad evakuaatsiooni, rügemendi SP. Selleks on velskeri käsutuses üks sanitarkaarik, vajadusel annab veltveebel abiks mõne majandusevankri. Kuni ratturrühm püsib oma praegustel seisukohtadel, võib haavatuid saata vankril läbi Männiku, Laatre, kuna hiljem läbi Leemendi, Tõlba.

Abiandmiseks on velskeril mõningad sidumise ja ravimise tarbed, mis kantakse velskeri paunas. Vähesed sidumise tarbed on sanitarpaunas, kuna iga võitleja kannab kaasas haavasidumise pakikest.

Toitlustamiseks sõidab väljaköök osadele võimalikult lähemale, kust siis osa mehi otsekohe toidu vastu võtavad, kuna kaugemal viibijatele toit nõudes järgi viiakse. Selleks saadab rühmaülem vajaliku arvu toidukandjaid. Toidu kandmiseks on köögi juures nõud. Toidu jagamine vaata kujund nr. 5.

Tavaliselt sõidab koos köögiga toiduainete vanker, kus asuvad söögikandmise nõud ja need ained, mis keetmatult välja antakse (leib, suhkur, konservid j.n.e.).

Kujund nr. 4.
Sanitarmeeskond haavatu kandmisel.

Leiva ja suhkru jagamine sünnib harilikult koos hommikusöögiga. Kui seljakotid on tahapoole saadetud, siis sooja toidu jagamise ajaks tuakse nad tagasi, või võeti enne lusikas kaasa.

Õösi antakse välja ka hobusemoon. Selleks rekvireeritakse heinu ja võetakse vastu EP vajalik arv kaeru.

Hommikuks on tavaliselt hobusemoona vanker tühi, mille tõttu teda või mõnd teist majandusevankrit võib kasutada mitmekesteks muudeks ülesanneteks.

Hommikul saadetakse majandusevoor patüli korraldusse. Kui on ette näha vajadusi suurema voori järgi, võib jätta oma käsutusse üksikuid majandusevankreid.

I. K.

Toimetuse märkus: Suviseks hooajaks katkeb taktikalise ülesande nr. 1 edaspidine lahendamine. Sügisel järgneb vastase tegevus.

Kujund nr. 5.
Toidu jagamine väljaköögist.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Õhuvõitluse harjutusi suurriiges 1931. a. *)

Toome siin kokkuvõtte suuremaist õhuvõitluse harjutustest möödunud aastal Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias ja Ameerika Ühendriiges.

Inglismaa oli esimene riik, mis tundis ära lennurelva suure tähenduse ja moodustas juba Maailmasõja ajal lennuväe iseseisvaks kaitseharuks oma iseseisva juhatusega. Esimesed suured harjutused olid 1927. ja 1928. aastail, ja neist selgus, et olemasolev õhukaitse organisatsioon ei paku Inglismaa pealinnale küllalt kaitset õhurünnaku vastu. Võeti laiaulatuslik uuendus ette, mis oli juhitud peamiselt kõrgeväärtusliste hävituslennukite arendamisele ja nende arvu suurendamisele, lennukivarustuse moderniseerimisele ning vabatahtliku õhuteadete teenistuse, „Observer Corps'i“ tegevuse laiendamisele. Samal ajal täiendati õhulahingulennukeid ja suurendati nende arvu. Nõnda anti päevapommilennuki väeosadele moodsad aparaadid ja asutati reservväeosad.

Augustikuul 1930. a. pandi toime suured õhuanõõvrid, millest võttis osa suurem jagu inglise õhujõududest ja mis haaras endasse pea kogu Inglismaa. Harjutused pandi toime ühelt poolt umbes 150 lennukiga, mis oli koondatud 2 pommiflotilli, kokku 50 lennukiga, ja 3 hävitusflotilli 100 aeroplaaniga, kuna teisel poolel oli 3 pommiflotilli 90 lennukiga ja üks hävitusflotill 40 aparaadiga.

Neist harjutustest võtsid esmakordselt osa reservosad eris ja abisalkadena. See oli ka esimene katse lasta õhujõudusid opereerida iseseisvalt üksteise vastu, ja selgitada, milline võiks olla lennukite tähendus tuleviku sõjas.

1931. aastal oli harjutuste piirkond jälle kitsam ja ta käsitles, nagu 1927. ja 1928. aastalgi, peamiselt Londoni kaitset õhurünnaku vastu. Seejuures katsetati iseäranis Hawker Fury moodsaid hävituslennukeid kaitserelvadena Hawker Hart täiendatud pommilennukite vastu. Harjutused väljusid seisukohalt, et üks mandriirik (sinised) tungib õhust Inglismaale (punastele) kallale. Si-

niste jõud koosnes 4 päevapommiflotillist, 4 ööpommiflotillist ja 2 ööpommireservfotillist. Punastel oli 11 hävitusflotilli ja helgiheitjate ning elektriinseneride abigrupid.

Harjutused peeti 20. kuni 24. juulini; nad algasid iga päev kell 1800 ja lõppesid järgmisel päeval kell 0900.

Harjutuste kestes õnnestus sinistel tungida Londoni õhukaitse piirkonda 24 korda päevapommilennukitega ja 68 korda ööpommilennukitega. 20 päevapommirünnakut ja 39 ööpommirünnakut õnnestas punaste jõududel avastada ja vahelduva õnnega rünnata. Sinised pildusid kokku 54 tonni lõhkepomme ja 1½ tooni süütepomme Londoni ja ta ümbruse peale. Õhuvõitluses hukkus 84 sinist ja 69 punast lennukit.

Harjutused näitasid uuesti — nagu 1927. ja 1928. a. omadki, — et kaitsevahendid ei saa olla küllalt tõhusad hulgalise või korduva õhurünnaku vastu. Effektiivne kaitse on võimalik ainult vaenlase õhubaaside ründamise teel.

Õhujõudude organisatsioon, varustus, relvastus ja väljaõpe osutusid suuteliseks täitma otstarbekohaselt mitte üksikaitse, vaid ka rünnaku ülesandeid. Kuna muile õhukaitsevahenditele anti harjutusil võrdlemisi vähe tähendust, võib sellest järeldada, et tuleviku sõjas pannakse inglise õhukaitse raskuspunkt peamiselt vastasele kallaletungile. Seejuures näikse eesõigus antavat kõrgeväärtuslikele päevapommilennukeile, kuna ööpommilennukid on arenemises enam maha jäänud.

Prantsusmaal ei ole õhujõud suutnud veel võita tarvilist arusaamist ülesannete suhtes, mis õhurelval kui iseseisval kaitseharul on. Niihästi korraldusliselt kui ka materiaalselt on õhurelv Prantsusmaal tunduvaid puudusi näidanud.

Esimene suurem õhuanõõver pandi toime 1928. a. lõunapool Pariisi Versailles — Chartres — Etampes piirkonnas. Sel manöövril oli enam poliitiline kui sõjaline tähendus. Prantsuse õhujõud olid puuduliku korralduse ja kehva koostöö tõttu üksikute õhuasjanduse harude vahel ja suure arvu õnnetuste läbi seltskonnas halva kõla saanud. Asutati õhuminis-

*) Rootsi „Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift“ 1-a häftet 1932 andmeil.

teerium ja loodeti selle manöövri läbi õhujõudude nime seltskonnas parandada.

Need harjutused ei olnud aga iseseisva õhujõudude harjutused, vaid koostöö nõrkade jalaväe, ratsaväe ja kahurväe osadega, ümberhaaramise sihiga. Manööver, millest võttis osa 350 aeroplaani — taktikalised harjutused kestsid ainult 4 tundi — ei annud nähtavasti soovitud tagajärgi. Iga tahes arvustas neid kogu prantsuse ajakirjandus õige teravalt.

1929. a. võeti ette 3-päevane pommituslennukite manööver. Harjutuste sihiks — osa võtsid üks hävitusrügement ja 2 hävitusdivisjon — oli täita rünnaku ja kaitse ülesandeid. 1930. aastast peale hakatakse õhukaitse asjandust agaramalt ajama. Juulikuul 1930. a. olid Lyonis suuremad harjutused, millest võttis esimene kord osa eraõhukorraldus, mis asutati siseministeeriumi poolt 1929. a. 400 miljoni frangi kuluga, ja mis koosneb õhukaitse komiteest siseministeeriumi juures, departemangu komiteedest prefektuuride juures ja kohalikest komiteedest kõigis suuremais linnades.

1931. a. kestes võtsid õhujõud paljuist harjutusist osa.

1. ja 2. mail olid Touloni ümbruses õhujõudude ja laevastiku ühised harjutused. Seejuures taheti prantsuse mereväele, kes kogu aeg iseseisva õhuväe vastu olnud, näidata, et vaenlase õhujõud võivad laevastikku ja ta baase rünnata ning neile palju kahju teha.

Sinistel (Prantsusmaa), kelle baasiks Languedoc rannal oli kokku 140 päeva- ja ööpommilennukit ning hävituslennukit. Punased asusid Provence rannas — Rhone jõgi oli piiriks — ja neil oli ainult pommituslennukid, teatelennukid ning merelennukid.

Siniste rünnak Toulonile algas 1. mail, kordus sama päeva õhtul, jätkus öösel ja järgmise päeva hommikul. Tagajärjeks oli sadama ja sõjaväeasutiste täielik hävinemine. Punastel ei õnnestunud ründajaid tagasi tõrjuda.

Üks prantsuse arvustaja tegi ajakirjas „Les Ailes“ järgmise märkuse: „Touloni pommitati põhjalikult, öösel raskeilt pommilennukeilt ja päeval keskmiseilt, täiesti 1918. a. klassilise meetodi järele. Laevastik alistus tahtejõuetult maalennukite rünnakule. Selle manöövri juures ei võidud näha ainustki juhtivat mõtet ja kolmandal päeval läksid kõik koju. Kui merevägi on siin mingit õpetust võtnud, siis ainult seda, et õhuministeerium, mille häbemata selg

ettevõtte õige vastikuks saanud (mereväele), tuleks võimalikult ruttu kõrvaldada, sest et merevägi näeb endale suurimat hädaohtu prantsuse õhuministeeriumis, mitte aga Itaalia õhulaevastikes Orbetellos ja Spezias.“

26.—29. augustini 1931. a. pandi Nancy piirkonnas suured õhuministeeriumi toime, millel viibisid ka õhuminister Dumesnil ja õhukaitse kindralinspektor marssall Peitaine. Manöövrite sihiks oli katsetada eraõhukaitsekorraldust ja saada kogemusi kaitseabinõude kasutamises Nancy, Meurtheoru ja Saarbourgi tööstuskeskuste kaitsmises.

Nancy kaitsmiseks oli koondatud üks luurelennukite divisjon, õhukaitsepatareid, helgiheitjate osad, jalakahurirügement, õhupallipataljon, kuulipildujate osad, insenerivägede osad ja ümbruse kindlused. Siia juure tulid eraõhukaitse korralduse osad, nimelt tuletõrje, sanitarid ja punaseristid, boiskaudid ja õhukaitse abiteenistusjõud.

Ründajail oli 100 lennukist koosnev lennulaevastik, milles olid luure-, päeva- ja ööpommilennukid.

Õhualvet peeti päeval kui ööl kahekordse valveheliku varal. Peale hariliku telefonivõrgu ja radiojaamade kasutamise tõmmati veel umbes 1000 kilomeetrit välja telefonitraati maha. Häire sündis 12 siireeni ja 15 kiriku kellade helina läbi ja töötas hästi. Peale selle pilluti õhust lendlehti, kus hoiatati elanikke õhurünnaku eest. Pompey terasevabriku juures tehti ka udustamise katset, ja 420 udustamise aparaati katsid vabrikuhooned 10 minuti jooksul läbitungimata uduga.

Nende katsete ajal võttis vaenlane ainult üksikud rünnakud ette.

28. augusti õhtul algas ööpommilennukite tõsine rünnak ja üks ründlaine järgnes teisele.

Niipea kui tuli teade vaenlase lennukite lähenemisest, kustutati terves harjutuspiirkonnas viibimata kõik tuled. Tuletõrje-, sanitar- ja õhukaitse abiteenistuse osad asusid valmisolekule. Poole tunni pärast ilmusid vaenlase lennukid ja kordasid kallal tungi öö kestes. Dombasle ja Nancy jaamade juures tekkisid tulekahjud ja katedraal varises pommide läbi kokku.

29. augusti õhtul korrati sama harjutust, millest võtsid teatud viisil kõik tsiviilelanikud osa. Seejuures rünnati Nancy't korraga kogu olemasolevate jõududega.

Manöövritel selgus, et õhukaitse selles, kahekümneandas, ringkonnas oli hästi korraldatud; ainult eraõhukaitsekorralduse mo-

biliseerimine läks liiga pikkamisi. Eriti kiitis minister elanike ülalpidu ja otstarbekohaseid abinõusid õhuhäire puhul raudteel, trammiteel ja vabrikuis.

Lennukitõrje relvade varal, mis maa peal tegevuses (kahurid, kuulipildujad, helgiheitjad j.n.e.) hävitati 77,8% ründajaist lennukeist.

10.—16. septembrini olid õhuanõõvrid Champagne, 30 lennudivisjoni, 350 lennukiga ja 3 õhupallikompani osavõtul. Ülesandeks oli siin piiri kaitse sõja lahtipuhkemisel. Harjutusil tarvitati ka esmakordselt eralennukeid, nende omanike juhitud sidemisel, teates ja luureteenistuses.

Prantsuse õhuanõõvrite kohta tähendas „Les Ailes“: „Tuleb tunnustada, et harjutused ei näidanud milgil viisil jõulist algust. Prantsuse õhurelv võitleb oma eluõigustuse eest ja otsib õiget teed. Eduvaim on aga takistatud. Tema saavutused peegeldavad selgusetat mõtteid ja saatuslikke mõttelabkuminekuid. Tema ülesandeks peetakse ainult elanike kaitset ja teiste kaitseharude toetamist abirelvana. Õhurelva seisvad ülesanded on talle esiotsa võõrad. Meie õhurelv on kõhklev ja ainult kaitseks sisse seatud. Tal ei ole midagi itaalia õhurelva eduvaimust.“

Selles arvustuses on palju tõtt. Kuigi prantsuse lennukivägi on arvuliselt Euroopa tugevaim, on tal seni ometi olnud peamiselt maa- ja mereväe abirelva laad; iseseisva õhusõja mõte on siin alles nõrk.

Hoopis teisti on lugu seepoolest Itaalias. Augustikuu lõpul 1931. a. pandi seejärel, kui Itaalia oma lennukiväge aastaid korraldanud ja täiendanud, õhuanõõvrid toime, mis lennukite arvu poolest kõigi teiste maade senised harjutused ületasid. Manõõvreist võtsid mitte vähem kui 894 aeroplaani osa. Neist oli 288 maahävituslennukit, 48 merehävituslennukit, 48 maahävituslennukit rünnakrelvadena, 120 ööpommilennukit, 128 päevapommilennukit, 76 merepommilennukit, 13 katsepommilennukit, 20 kaugeluurelennukit, 153 side (spordi-)lennukit.

Manõõvrite paigaks oli piirkond põhja ning lõunapool Liguuria ja Etruski Apenniine Adria ja Liguuria mere vahel. Lõunariigi S. (Itaalia) ja põhjariigi N. vahel tõusid tõsised sekeldused, mida võimata diplomaatilisel teel lahendada. S. pidi ootamatult ja võimalikult suurte õhujõududega N-le kallale tungima ja ta rahustegemisele sundima.

Piir läks Pesaro juurest Adria mere ääres läände lõunapool Parmat ja siis Liguuria mere äärde Viareggio juures.

Lõuna jõudude juhiks oli kindral Oppizzi ja põhja jõudude juhiks kindral Lombard ning manõõvrite juhiks lennukiväe kindralstaabi ülem kindral Valle.

Manõõvrite ülesandeks oli saada kogemusi õhujõudude taktikalises ja strateegilises kasutamises, eeskätt järgmises punktides:

- 1) õhujõudude mobiliseerimises,
- 2) õhujõudude kiires koondamises teatud väerinde kohale,
- 3) õhujõudude kiires üleviimises teise paika,
- 4) suurte lennusaljade koostegevuses,
- 5) mitmekesiste rünnak- ja võitlusformatsioonide otstarbekohasuses,
- 6) sideteenistuses ja käskude edasitoimetamises lennukite vahel ja lennukite ning maa vahel.

Võõraste riikide esindajaid ei lastud manõõvreile.

Põhjariigi N. õhujõud koosnesid 398 ja lõunariigi S. 496 lennukist. Esimesed olid koondatud idapiirile, teised aga põhjapiirile, Toskaanasse ja Umbriasse.

Õöl vastu 27. augustit tungisid S. jõud ootamatult Spezia kindlustuste kallale. Umbes 200 lennukit 200 tonni pommidega ja keemiliste võitlusvahenditega olid käsu saanud rünnata antud sihte. Ööpommisalgad jõudsid kõik sihile, merepommibrigaad aga sattus udusse ja temast õnnestus ainult ühel osal rünnata täielikus pimeduses olevat Spezia reidi. Kell 0400—0500 tulid lennukid oma baasi Orbetellole tagasi.

Rünnak oli erilisel juhitud Spezia kaitsejõudude vastu — hävituseskadri vastu Sarzanas ja merehävitusgrupi vastu Gadimares. Mõlemad baasid hävitati.

Päikese tõusul jätkusid rünnakud madalast kõrgusest Spezia elulisile kohtadele, ilma et vastane oleks suutnud seda palju takistada, kuigi ta oli teiselt poolt Apenniine mõned hävituseskadrid appi saatnud.

Õhtupoolikul võeti lõplik rünnak ette. Enne tulid kolm salka gaasidega ja viimaks 350 pommipildujat, mis viisid hävitamise lõpule.

N. võttis sama päeva hommikupoolel rünnaku ette Ankona sõjasadamale. See üksainuke lennurügement ei suutnud S. hävituslennukite ja maa õhukaitse jõudude tugeva vastuseisu pärast palju korda saata.

Samal ajal olid kogu rindel vähemad võitlused hävituslennuki salkade vahel.

Tagajärjed: Spezia kindlus oli pooleldi purustatud ja pikemaks ajaks võimatuks saanud kasutamiseks sõjalise toetuspunktina. Mõlemad hävituskaadrid Sarzanas ja Cadimares olid suuremalt jaolt võitlusevõimetuks muutunud. Alla lasti seejuures 11 lennukit.

Ank'ona sõjasadam oli saanud ainult vähe viga. Alla lasti 23 lennukit.

Järgmisel päeval, 28. aug., jätkusid vastastikku rünnakud. N. oli teada saanud, et S. peastaap asub Florentsis, ja saatis selle sõjalisi objekte pommitama 200 lennukit. millest osa saabus juba öösel. Vastuseis S. hävitusbrigaadi poolt oli aga kaunis tugev.

Samal ajal oli varahommikul S. rünnakuskaader üle piiri tulnud, lehvikuliselt jagunenud ja 12 grupina rünnanud gaasiga, kuulipildujatega ja pommidega 12 tähtsamat jaama Rimini — Bologna — Parma raudteel.

Kell 1500 väljus S. merepommibrigaad Orbetellost ja ründas üllatuslikult Genuat pommide ja gaasiga. Lasti rohkesti gaasi välja. N. saatis kohe Speziast hävituskaadri appi, kuid see ei suutnud hilinemise tõttu rünnakut takistada. Ta tungis vastasele tema tagasilennul kallale, kuid tagajärjetult, sest pommilennukid olid saanud pärast oma ülesande lõpetamist vormeeruda, ja peale selle lendasid nad suurima kiirusega üsna vee pinnal.

Kaotused sel päeval, kus peeti ühtlasi elavat luuretegevust kogu rindel ühes vastavate võitlustega, olid põhjariigil 9 pommi ja 15 hävituslennukit ning lõunariigil 4 pommi ja 7 hävituslennukit.

Järgmise päeva tegevusest väärib erilist tähelepanu S. massirünnak Bologna vastu, kus oli N. peastaap, nagu kättemaksuks Florentsi rünnaku eest. Alguses tehti öörrünnak Bologna ja Ferrara raudtee sõlmpunktidele ja gaasiattaak Bolognale. Selle järele astusid tegevusse peajõud, pommipildujad ja nende kaitseks üks hävitusbrigaad, kokku 300 lennukit. Rünnak kestis vahetpidamatult 2 tundi. Bologna kaitseks oli koondatud Parmast, Modeenast ja Riminist üks brigaad, mis astus energiliselt võitlusse. Ometi õnnestus ründajail saavutada sihti. Bologna jaam purustati, vabrikute ja sõjaväeasutiste tegevus katkes, kusjuures said kannatada ka elanikud. Põhjariik kaotas 7 pommi ja 16 hävituslennukit, lõunariik — 5 pommi ja 23 hävituslennukit.

Nüüd otsustas S. peastaap anda lõpu löögi vastase pealinnale Milanole, et ühtlasi tekitada elanikes paanikat, nagu tuli ilmsiks Bologna pommitamisel. Lõunariigi peastaabile näis nimelt, et tema on õhus ülevõimus.

Õöl vastu 30. aug. tungisid merelennukid õige edukalt Genuale kallale, milline rünnak oli ainult varjemanöövriks. Kell 0300 algas rünnak Milanole. Tulii 80 õõpommilennukit neljast suunast ja nad pildusid 50 tonni lõhke- ja süütepomme. N. hävituslennukid olid valmis vastast ründama, aga samal hetkel ilmus idast S. rünnaklaevastik ja hakkas linna gaasidega katma, nõnda, et N. lennukite ja vaenlase vahele tõusis tihe surmav gaasimüür. Kohe selle järele ründasid linna päevapommilennukid, kuna neid saatev hävituskaader hävitas viimase N. jõudude vastupanu. Rünnakul, mis kestis kuni k. 1000, visati 80 tonni lõhkeaineid ja tehti suuri kahjusid.

Kell 1200 lendas linna üle S. kaugeluuredivisjon ja tegi pildistusi. Pildid saadeti pilditelegraafi teel peastaapi. Nende andmete alusel saatis S. peastaap kell 1600 kõik jõud otsustavale löögile. 400 lennukit lendasid linna peale ja pildusid 100 tonni pomme. Siis palus N. riik vaherahu, kuna valitsus leidis, et liiklemise desorganisatsioon ja elanike paanika ei lase mobilisatsiooni ning vägede koondamist rindele teostada.

Nagu tähendatud, ei ole nii laiaulatuslikke õhumanöövride varemalt kuskil olnud.

Kuigi nende manöövrite tulemuste kohta puuduvad lähemad andmed, võib siiski mõningaid järeldusi teha.

Siin tehti esimene kord katset kasutada õhurelvi täiesti iseseisvalt, et viia vastast rahu palumisele. Üldse näib, et suurriigid loobuvad lennukite tarvitamisest ainult abijõududena, vaid annavad nendele iseseisva ülesande. Sellest järgneb loomulikult, et raskusepunkt siirdub lahingulennukite muretsemisele, kuna luurelennukid jäävad teisele kohale. Need operatiivsed võitlusjõud tulevad koondada ülema sõjajuhatuse alla. Baaside ja markoonijaamade tihedus on väga tarvilik.

Hävituslennukite võime tagasi tõrjuda tugevat hästi relvastatud pommilennulaevastikku, on kaunis väike, iseäranis, kui vastase baasid on rinde lähedal, mis võimaldavad pommilennukeile ilmumist oma hävituslennukite kaitsele. Lühikesed operatsiooniliinid võimaldasid suuri hulke lõhkeaineid kaasa võtta ja rünnakuid järjest kor-

rata, peale muu vastase liiklemisvahendeid korratusse viia ning sel viisil tema jõudude koondamist takistada. Samuti viisid alatised rünnakud päeval kui ööl elanikud suurde paanikasse, mis kiirendas rahu palumist.

Ka Ameerika Ühendriiges pandi 1931. a. maikuul suured õhuanõõvrid toime, et saada kogemusi suurte lennuväe osade iseseisva tegevuse kohta. Siin on eriti huvitav ära märkida mõni kogemus.

Seni arvati, et madala pilvituse ja halva nägemise korral on hoopis võimata grupeerida ja manööverdada nii suurte jõududega, nagu siin olid tegevuses — umbes 700 lennukiga. Kuid tegelikult osutus sarnane arvamine ekslikuks, ja ilma erilise aja kaotuseta pandi grupeerimised toime 400—500 meetri kõrguse pilve ja tiheda vihma all.

Edasi oli huvitav katse, kui kiiresti suudab suur õhujõud juhuslikult maanduda,

kütteaine võtmiseks j.n.e. ühele ja samale väljale. Umbes 350 mitmet laadi lennukil kulus seks ainult 32 minutit, arvates ajast, mil esimene osa algas maandumismanöövrit kuni viimase osa paigale asumiseni.

Ameerika õhuanõõvrite — mis muide olid nii korraldatud, et neid pidi nägema ühes või teises osas umbes 75 miljonit inimest — tulemusist peab ära märkima, et nad möödusid väga õnnelikult. Kuigi tehti kokku 35.000 lennutundi, ei saanud ükski inimene surma. Lennukeist sai vigastada 16 paraati, neist ainult 3 raskemini, nii et põhjalikum parandus tarvilik. Need head tulemused lähevad peamiselt eeskujuliku organisatsiooni arvele.

Samas selgus, et suurte üksuste ümbergrupeerimine mitmete baaside vahel nõuab imeväge aega. Üldse on võimalik juhtida ja kontrollida suuri õhujõude nende tegevuses õhus. **R.**

Vastase tulede märkimisest.

R. Aks.

Vastase tule mõju tähistamine lahingus on raskemaid ülesandeid rahuaja õppustel.

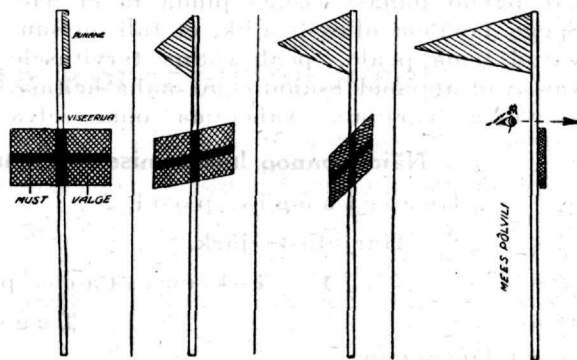
Alamal toome ühe tulede märkimise viisi prantsuse ajakirja „Revue d'Infanterie“ järgi. Nimetatud viis tundub lihtsana ja vististi ka küllalt otstarbekana, et teda katsetamisele võtta ka meie kaitseväes.

Teotsevaks üksuseks võetakse rühm. Teotsevaks üksuseks võib olla muidugi ka kompani, kuid siis väljaõpet igas rühmas juhib vastava rühma juht.

Vastase tulede märkimiseks on võetud joon. nr. 1, 2, 3 ja 4 toodud panood. Panoo mõõdud on sellised, et seda võib kergesti ja praktiliselt transporteerida ja käsitada, kuna selle nähtavus oleks igasuguse valgustuse juures 400 meetri kauguseni küllaldane. Panoo ristiga märgitud nelinurk tähistab vastase automaatrelva asukohta ja on selleks, et pöörata endale pealetungija (või kaitsja) tähelepanu. Punane kolmnurkne lipp varda otsas, mis asub perpendikulaarselt ristiga tähisele, tähendab tuld. Automaatrelva tulistamisel tõstetakse panoo üles ja viseeritakse kallaletungijale või kaitsjale.

Näited joonisel nr. 1 ja 2 aitavad selgitada tegevust nende panoodega. Kui vastane alustab tulistamist, tõstab ta panoo

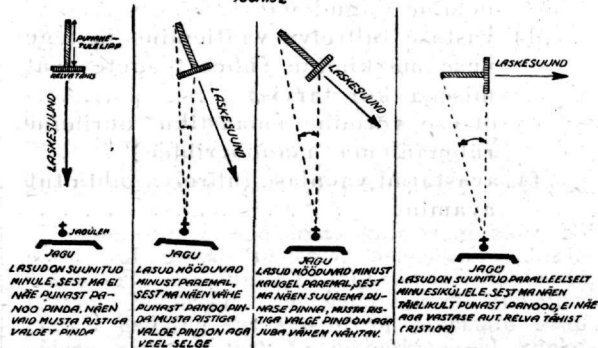
ÕLESTÕSTETUD PANOO PÖÖRLEMINE EEST VAADATUNA.

JOONIS 1

PANOO PÖÖRLEMINE PLAAINIS VAADATUNA

JOONIS 2

LASUDON SUUNUTUD MINULE, SEST MA EI NÄE PUNAST PANOO PANDA. NÄEN VÄLJA RISTIGA VALGET PANDA.

LASUD NÕOOLVARD MINUST PAREMALT, SEST MA NÄEN VÄHE PUNAST PANOO PANDI. NÄEN VÄLJA RISTIGA VALGET PANDA ON AGA VEEL SELGE.

LASUD NÕOOLVARD MINUST KÕRGELE, SEST MA NÄEN SUUREMALT PUNAST PANDA, MIS MA NÄEN VÄHE RISTIGA VALGET PANDA ON AGA NÄEN NÄHTAV.

LASUDON SUUNUTUD PARALLEELSELT MINU SUUKÄELE, SEST MA NÄEN TÄIELIKULT PUNAST PANOO, EI NÄE AGA VASTASE AUT. RELVA TÄHTIST (RISTIGA).

2-ne järk — jagude manööver (panoo on ülal).

g) Otsuse teostamine (edasiliikumine, hüpped, tule ja liikumise manööver, moondamine, kaevumine, mitmesugused käsklused, sidepidamine j.n.e).

Näites toodud tingimusil on jagudel võimalik manööverdada ja teostada loogilist edasiliikumist (tulede ja hüpete vaheldumist kokkukõlas vaenlase tulega). Iga jao ülem, kes hüppe sooritamisel ei näe punast, teab, et tema jagu on alistatud tulele ja et normaalselt ta ei saa enam liikuda edasi. Ta peab oma jao viibimata peatama ja laskma kaevuda.

On tuli suunatud mõnele teisele jaole (punane nähtav), peab ta algama või jätkama edasiliikumist, või toetama oma naabreid tulega.

Olles alistatud tulele ta teab, et vaenlase tuli kohustab teda varjuma ning et tema laskmisel puudub täpsus, või see ei saa leida aset j.n.e. . . .

Lahinguharjutused, teostatud selle metlusega, ohvitseri poolt hästi ette valmistatud ja hästi juhitud, on kasulikud kõigile harjutusist osavõtjatele.

Ohvitser, kes juhivad harjutust, võib väga edukalt asetuda vaenlase poolele, et manöö-

Pealetungija poolt avastatud kaitsva poole relv tõstab oma läheduses panoo üles ja suunab oma tule ühele või teisele teda ähvardavale või tema vastu teotsevale jaole.

verdada ise panoo ja kasutada laskva relva tuld.

Nii näeb ta vigu, mis tehakse harjutuse kestel, vigu mis sõjas alati tõmbavad endale vaenlase tule. See panoo annab häid tulemusi lahingu mehhanismi uurimiseks ja kõige selle rakendamiseks, mis on õpitud lahingu ettevalmistavais harjutusis.

Ka meie oleme juba ligemale 10 aastat teotsenud tulede äramärkimisel panooodega, kuid need on olnud enamasti raskepäraselt käsitatavad ja transporteeritavad, seega ei ole nad praktiliselt kuigi mõjuvalt läbi löönud.

Näib, et eeltähendatud panooode ehitus ja käsituseviis lubab paremini saavutada eesmäärke, mis on seatud üles väikeste üksuste tegevuseks lahinguväljal.

Antud põhimõttele vastase tulede kujutus ja käsituseviis tahab kõrvaldada ettetoodud puudusi. - Jääb vaid soovida, et ka meil võetaks see moodus praktiliselt kasutamisele.

Kilde tagavaraväelaste kordamisõppuselt.

Vastava ülemuse loal avanes minul võimalus jälgida tagavaraväelaste kordamisõppust ühes pealinna ložeerivatest üksikutest jalaväepataljonidest. Seda võimalust kasutades asungi kesk-nädala õhtupoolikul Viru tänava otsas trammi ja lasen ennast küüditada Tartu maanteed mööda kitsarööplise ülesõidukohani, kust sean oma sammud n.n. Uue kasarmu suunas. Vajja veel ilmuda väeosa ülemale; seda nõuab kaitseväge sisemine kord. Siin pole muidugi midagi era-kordset, sest ka üldise viisakuse reeglid ütlevad, et majja astudes otsi kõigepealt üles majaproua või majahärra. Teel päevatööst kangestunud jalgadega tänavatolmu segades mõtisklen endamisi, et kas ei läheks korda usutleda patüli ennast töö käigu ja tulemuste kohta; see oleks vast edu: informatsioon kõige pädevamast esimesejärgu allikast!

Varsti koputangi diskreetselt rüüli töötoa ukse pihta. Vastu kõlab mehine „sisse“! Astun kiiresti üle läve ja teatan respektiivalalt oma tulemise põhjuse. Koloneli tüse kogu ajab ennast töölaua tagant sirgu ja saluteerib sõjamehelikult; näitab käega tooli suuna. Salajase tänutundega südames (väsimus!) ruttan kasutama seda lahket luba ja sean ennast mugavini istuma. Lasen viivuks pilgu toas ringi käia: nurgas väeosa lipp mustas ümbrikus; seinelt tumedatest raamidest vaatab alla mundris

mehi — kõik koloneli eelkäijad ehk „esivanemad“; pilk riivab „vana“ Ahlbergi professorlikke prille ja peatub tahtmatult kolonel Liivaku nooruslikul ja energilisel näol; mõlemad olid head juhid ja tublid sõjamehed — igauks omal viisil muidugi; läbi akna paistab pataljoni õu, spordiväli, õppeplats, laskerajad — kõik nagu peopesal. Milline eeskujulik vaatlus- ja komandopunkt ü. patüliile siin selles toas kõrgel katuse all.

„Kuidas läheb?“ julgen küsida. „Suurepäraselt, kõik sünnib täpsalt nagu ettenähtud vastavates töökavades“... ça va quand même!“ Vaevalt on minul keele peale kerkinud järgmine küsimus kui rüüli kiiresti üles tõuse, energilise liigutusega teraskübara pähe surub ja ukse poole ruttab; palub vabandada, ei olevat aega, anda veel tuhat korraldust, enne kui saabub suurem ülemus... Noh, pole midagit parata, teenistusehuvid muidugi ikka alati kõigepealt. Laskun trepist alla kasarmuesisele, et püüda selgusele jõuda kuidas asjad arenevad.

Lasen silmad uudishimulikult ringi käia. Nii palju kui ulatab nägema, helendavad kõikjal kaitsevärvi mundeid ja läigivad teraskübarad. Igalpool sõdureid; neid asub spordi- ja õppeplatsil, palistub suuremate või vähemate grupidena raudtee äärt ja ümberkaudseid künka-

nõivu, askeldub pataljonioel vankrite ja supikatelde ümber, suundub eluruumidesse või väljub sealte ühekaupa või salkadena õue peale. Ohvitseri ja allohvitseri, samuti teraskiivri ja täielikus rivivormis, liikleb edasi-tagasi jagades sõdureile käske ning korraldusi. Kogu see elavus ümberringi laseb aimata, et rüülit oodatud ülemus on kuskil kerkinud silmapiirile. Nii see vist ongi. Antakse käsk kogumiseks. On näha kuidas teraskiivrite mass hakkab igalpool kihama, jaguneb alul gruppideks, mis imekiiresti vormuvad korrapärasteks kolonnideks ja liiguvad siis igast külast spordiplatsi suunas, et siin ennast korraldada ülemuse vastuvõtmiseks sirgetesse ridadesse. Ohvitserid on kibedasti ametis oma meeste joondamisega ritta ja seljataha. Paremalt tiival sätendavad kaitseväärorkestri vaskpillid. Poiste ja plikakeste kari laskeraja vallidel ja rahvahulgad raudtee veerel sirutavad kaelu; pealtvaatajaid ohvitseri korraldavad ennast vaikselt ritta kasarmu esisel muruplatsil; parajasti päralt jöudnud sõidukist astub välja staabiülema tüse kogu prillides ja vihmakuues, ja ühes oma majorist parema käega — samuti prillides — ühineb pealtvaatajate grupiga. Tavaliste tseremooniade saatel tuuakse kohale ja asetatakse ülesrivistatud sõdurite paremale tiivale väeosa lipp. Paraad ja kogu ümbruskond ühes temaga on tardunud vaikselt ootamise ja paistab nagu oleks kõik juba valmis ülemuse vastuvõtmiseks. Ent siiski veel mitte: kasarmu värvase paksu tolmupilve keskel pidurdub luksusauto, tõllast kargavad välja kaks sõdurirõivais meest, mütsid näppus, kuuekraed lahti, rinnad paljad, vööd ripneb padrunitaskuid, labidas, koblas ja teisi sõduri lahingvarustuse artikleid; mehed vaatavad silmapilgu kartlikult ringi ja poetavad siis ennast kärmesti ja tähelepanematult teiste rivisäsuva sõdurite hulka, kus neid vististi raudkübarad, relvad ja teised seesugused asjad juba ootavad, muidugi kui veltveebel on küllalt suurte elu- ja teenistuslikkude kogemustega mees. Ons see kõik? Igatahes pole enam märgata uusi juuretuli- jaid.

*

Emal on märgata ülemuse autot, mis kiirel käigul saadetud tublist tolmujoast veereb kasarmu esile. Divül ratsaväe välvormis astub sõidukilt maha, võtab vastu stabüli ettekande ja liigub siis kergel kõnnakul spordiplatsile, kus teda võtab vastu rüülit sündmusekohase raportiga. Meeskonna ülevaatus ja tervitamine kompanite kaupa, lühikene, kuid hästi sisukas ning mõjuv kõne divülilt päevasündmustega sobivale teemale — ja ongi ülevaatus läbi. Nüüd võib algada rännak Tondile, kuhu tagavaraväelased on paigutatud korteritesse kordamisõppuste ajaks. Muusikahelide saatel, püsti-päi, sirgetes ridades, ilusasti joondudes ja kõvasti jalga pannes liiguvad mehed kompanite kaupa üksteise järele divülilt mööda läbi värvate tänavale; allohvitserid näitavad eeskujuga oma tubli rivilise esinemisega; ohvitserid salu- teerivad mehiselt. Tõesti kena pilt, mis ühe vana sõjamehe südamele võiks valmistada tõsist rõõmu, eriti kui ta sealjuures veel peab mees, et need on ju tagavaraväelased, kes mitme hea aasta pärast täna jälle lühikeseks ajaks on teenistusse ilmunud ning pole saanud mingit ettevalmistust sääraseks paraadiliseks esinemiseks.

„Vaata, advokaadi jagu,“ kuulen lausuvat ühe lähedalseisja ohvitseri oma ametivennale.

Huvitatult ajan kõrvad kikki: „kas too sirge noormees ohvitserimundris, kes nii uhkelt sammub oma rühma ees?“ küsitlen. „Ei mitte see, vaid sõdurid, kes liiguvad tema järele,“ saan vastuseks. Vaatan kännenäidatud suunas ja silmangi tuttavaid nägusid pealinna koorekihi hulgas, kes sõduripaun seljas, püss õlal ja kiiver silmadele tõmmatud noruspäi harilikkude rea-meestena marsivad rühmarivis ja kuidagi ei suuda tabada õiget sammu tempot. „Aga see ohvitser rühma ees?“ püüan hankida teateid noore juhi kohta, kes juba varemalt oli köitnud minu tähelepanu oma laitmatu rivilise esinemisega. „Maapoiss kuskilt Järvakandi poolt,“ öeldakse. Nii siis: advokaadid, insenerid, õpetajad, töösturid, kaupmehed, pangaametnikud j.n.e. komplekteerivad lihtsõdurite ridasid, kuna aga kaitseväge juhid võrsuvad hoopis teissugustest seltskonnakihtidest... Paistab tõsiasjana, et meie intelligenti üldiselt ei kütkesta ohvitserimunder ja leidub küllaltki haritlasi, kes tegevas kaitsevääeteenistuses olles eelistavad pigemini esineda käskjalgadena, puhastada tallis hobuseid, koorida kartuleid köögis või täita muid sellesarnaseid ülesandeid, kui saada reservohvitseriks või allohvitseriks, s. o. kaitseväge sõjaaegseks juhiks. Põhjused? Tavalisemalt lausutakse sel puhul: „reservohvitseri ja allohvitseri kutsutakse rahuajal kordamisõppustele mõneks päevaks, ja see on nii tülikas...“ Kas saab seda asja parandada? Vaevalt küll täna-homme; aastate vältusel võib olla; igatahes sisemise kohusetunde ja auasjad ei lase ennast lahendada mingi dekreediga.

Kompani marsib kompani järele mööda. Millegipärast tulevad meele laulusõnad:

„Maa vabiseb vaprate sammudest.

Aeg tuhat toob sündmust nüüd päevas...“

Kui viimased sõdurid kaovad tolmuvinesse ja raugevad muusikahelid, hakkab rahvas laiali valguma. Uhkelt riietatud daam, väike toakoer keti otsas, kõnetab mõnda juuresolijatest; tahab teada saada kuhu viidi sõdurid; ka tema mees olevat nende hulgas; vaesekene pidavat nüüd terveks nädalaks jääma kasarmusse ja magama kõval voodil ühises ruumis teistega; loodab siiski, et abikaasale lubatakse vahest kojupääsu.

Divül vestleb veel mõni minut tema ümber kogunenud väeosaülematega ja teiste vanemate juhtidega, jagab vist värskest ammutatud muljeid tagavaraväelaste kohta ja annab korraldusi järgmiseks päevaks; jätab siis jumalaga, viibates sõbralikult käega kaugemalasuvalle nooremate ohvitseride grupile ja sõidab mahajääjate saluteerides minema.

*

Pilvine, kuid soe keskpäev. Tondi liivaküngastel kihab elu: kõikjal askeldamas sõdureid küll üksikult, küll suuremate või vähemate gruppidega; tagavaraväelastele tuletatakse meele rivi- ja lahingdrilli võtteid, mida nad reservi viibimise ajal on ära unustanud. Sean sammud ühe suurema grupi poole. Tee peal kohtan patüli, kes lahkesti lubab olla minule teejuhiks küngaste ja põõsaste rägastikus kus kompanid, rühmad, jaod ja isegi üksikud sõdurid töötavad igaüks iseseisvalt oma ette, isesuunas ja erinevate ülesannete lahendamisel, vastavalt sellele, kuidas on õppusel saavutatud edu, egäühe individuaalsed võimed ja maastiku tingimused, kus tuleb tuleb töötada. Jõuame ühe rühma juure, kus noor reservohvitser seletab rivisessivatele sõduritele, kuidas paiskuvad jaod rüh-

marivist lahingukorda. Mees higistab, püüdes välja panna oma parema, tungib eeskirja peenustesse, laskub taktikasse ja riiwab isegi strateegiat. Sõdurite nägudel peegeldub alul püev tähelepanu; püütakse jõudu mööda aru saada kogu sellest tarkusest, mis rühmaülem neile nii vastutulelikult tahab pakkuda. Kuid nähtavasti käib see neile siiski üle jõu, sest loengu jätkudes omandavad meeste näod vähehaaval tuiumuse ilme; tagumistes ridades on mõned neist, toetudes püssidele, silmad sulgenud ja üks kogu niorskab tasakesi. Elu tuleb meestesse tagasi alles siis, kui õppetunni „teoreetilise osa“ lõppedes sellekohase käskluse järgi rühm hargneb jagudena ja algab hüpete sooritamine, paisumine ahelikku ja tulevõitlus vaenlasega, kelleks on paar oma meest — varustatud paupadrunitega. Mehed jooksevad nii et kannad välguvad, laskekohale asumine, kaevamine ja tuleavamine läheb nii libedasti, nagu oleks siin tegemist värskeltdrillitud tegevteenistuse reameestega. Allohvitserid tunnevad endid nagu kalad vees: pärast pikemaajalist reservisviibimist saab jälle kord ülemuse osa mängida ja käsutada oma kümnet meest, millist löbu ei saa eraelus. Ja peab ütlema, et see kamandamine läheb päris ladusasti.

Sama edukalt areneb töö raskekuulipildurite juures, kes töötavad siinsamas naabruses. Sooritatakse lahingdrilli harjutusi ja nimelt positsiooni vahetamist. Liikumine uude laskekohale sünnib kiiresti ja varjatult vastase vaatlusele; kuulipilduja tõugatakse ettevaatlikult välja künkanõlvakule, kust ta näeb hästi eelolevat maastikku, kuid kust vaenlase vaatljad teda naljalt üles ei leia. Meeskond on kibedasti ametis — igaüks tahab proovida oma oskusi riistaga ümberkäimisel; vänt käib käest kätte, vedrud, kangid ja muud mehhanismid töötavad lakkamatult. Kuulipilduja ülem — allohvitser jagab as-

jatundlikult käske; teda kõnetades selgub, et ta on lõpetanud allohvitserikooli laskurialal ja raskekuulipilduja peal töötanud kõigest mõni kuu enne reserviminekut. Nii siis ta polegi elukutseline raskekuulipildur, kuid oma praegust tööd tunneb sellele vaatamata täiesti. Veidi kaugemal teisel künkal töötab mootemeeskond oma instrumentide juures sama huvi ja andumusega.

*

Õhtupoolik Valdekis. Mets rõkkab paukudest: laskeradadel tagavaraväelased toimetavad õpelaskmist püssidest, kerge- ja raskekuulipildujatest korraga. Vahetus vahetuse järel ilmub tuleliinile ja — sooritanud laskeharjutuse — liigub seljataha, kus kohe jätkab tööd mõnes teises õppeharus. Kõikjal kindel kord ja töö sünnib täpsalt ettekatsetud korras. Teenistuslahke patül annab informatsiooni töö tulemuste kohta. Selgub, et lasketagajärjed on üllatavalt head; kuni 70% tagavaraväelastest täidab püssidest laskmise alal ülesseatud tingimused, mis — muuseas öeldud — on kaunis rasked eriti just neile, kes reservis viibimise ajal ei ole süstemaatiliselt harjutanud püssilaskmist. Umbes samasuguseid tagajärgi saavutatakse ka laskmistel kerge- ja raskekuulipildujatest. Lühidalt: töö läheb ja tagajärjed on selgesti näha, eriti, mis puutub sõduritesse ja allohvitseridesse.

Oma ringkäigu niiviisi lõpetanud, hakkab liikuma kojupoole. Kaugemal lagedal väljal raudtee suunas sätendab midagi, seal on jalgratturkompani mehed oma rattad hakki seadnud, mis nüüd heliograafidena viskavad valgusekiiri kaugele üle nõmme. Meeskonda ei ole näha, see on nähtavasti puude alla või kanarpikku maha heitnud puhkama või täidab jalastatult mingit lahinguülesannet kuskil läheduses.

Pealtvaataja.

Maaväe suvimütsi kavandist. *)

„Sõduris“ nr. 23/24 — s. a. avaldab J. Org intendantuuris väljatöötatud uue maaväe mütsi kavandi kirjelduse. Kui just see kavand esitatakse, siis on põhjust arvata, et sel kavandil kõige enam on eeldusi kinnituse leidmiseks. See pärast tahaksin avaldada arvamisi esitatud kavandi kohta, kui ka sooviavaldusi maaväe suvimütsi kohta üldse. Lisan, et väeosadesse ei ole uut mütsi kavandit seisukohavõtmiseks saadetud, seepärast hindan mütsi vaid avaldatud kirjelduse ja piltide järgi.

Missugusena tahaksime näha ja peasi — kanda oma suvimütsi?

Müts peaks olema sõdurile kandmiseks otstarbekohane kõigis olukordades ja igasuguseis ilmastiku tingimuses; ta peab andma sõdurile sõjameheliikult julge, aktiivse väljanägemise, sealjuures aga olema ka ilus ja kui võimalik, siis omis vormes esitama rahvuslikku omapärast ilmet. Vaatleme ligemalt esitatud nõudeid, võrreldes neid esitatud kavandiga.

*) Avaldatakse vaieldusekorras, nagu eelmise artikli (v. „Sõdur“ nr. 23/24 s. a.), et laiemi ringkond saaks võtta osa meie vormiküsimuse lahendamisest, mis teatavasti on päevakorras Varvalitsuses.

T o i m.

Rivis kandmisel peaks sõduri igapäevane müts olema kogult väike. Suurel, laial, kõrgel mütsil on palju puudusi. Lahinguolukorras tegutsemiseks on esitatav müts liig kõrge. Piltidest nähtub, et mütsi osa rummumust kuni ülemise katuseviilu otsani, on sama suur, kui mehe näo pikkus. Ka kirjeldises öeldakse, et müts pealt ei puuduta pead. Seega on müts nagu mingi kõrge toru peas. Kujutleme nüüd sõdurit, kes peab vaatlema selles mütsis lahtisest laskuri pesast vastast ja tulistama. Niipea, kui sõdur tõstab pea kaeviku servast üle, ilmub kõrge mütsi kogu, kõrge ja lai kuhi, mis vastasele otsekohe näitab laskuri asukoha. Lahingus on see kõrge kuhi heaks märgiks vastasele. Sellest — lahingulisest vaatekohast — ei ole uus müts sugugi vastuvõetav.

Müts ei sobi ka tegutsemiseks kinnisel maastikul, metsas, võsastikus, öösel, tuulise ilmaga. Tema kuju on jällegi kõrge, suur, osalt ka lai. Müts võtab oma alla võrdlemisi suure ruumala, ta jääb kinni okstesse, võsasse. Ta nõuab kandjalt seda enam pingutusi suurema tegutsemisruumi otsimiseks, mida suurem ta on.

Ka selle mütsi kisub tuul peast maha, nagu see sünnib praeguste laiade mütsidega. Eriti paistavad tuulepüüdjatena mütsile ilu ja stiili

andmiseks külgepoogitud lennukitiivad. Tiivad võiks olla kõlvulikud, kui sõdur seisab alaliselt nagu vastu tuult nagu lennuk aerodroomil.

Maaväelase mütsi juures praktilist väärtust ja ka ilu neis tiibades ei peitu. Ka ei kaitse need kuigi palju vihma eest.

Edasi peaks müts olema kerge. Praegune on tõesti liig raske, tahaks kanda uut juba palju kergemat, vähem pead koormavat. Kirjelduse järgi aga tundub, et kui uus müts ei tule sama raske kui endine, siis igatahes vägagi vähe endisest kergem. On ju uuel kõva rumm, higirihm, sees mitmetpidi rasket linast riidet vormi hoidmiseks, rasket toorgummi ja metalli. Kõik kokku annavad mütsile igatahes korraliku kaalu, mille raskus toetub vaid higirihma kaudu peale. Raske peakate on koorem peale, halvab korralikku vereringvoolu ja kui ta ka mitte ei ole kitsas, siis vähemalt oma raskusega rõhub ja pigistab.

Rännakuil kuuma suviilmaga muutub raske, ainult kitsas ribas peale toetuv müts sõdurile lõpmata koormavaks, sest väga sageli ei saa mütsi võtta maha. Ja tegutselisel lahinguolukorras ei ole selleks võimalusigi.

Müts on jällegi kõva. Tal on linsed tükid ja vedrud vormi hoidmiseks, tal on kõva higirihm. Müts peab teoreetiliselt ka vanana hoidma alal uuel antud kuju. Kuna aga see müts on pealt tühi, ei tohi puutuda pealage, siis on arvata, et varsti istub ta kõrvadeni peas ja on alati tüli nende korraliku passimisega. Praegusele mütsile ilmusid kandmisel lagipeale kõrged „nupud“, kuigi müts oli tehtud kõigi vorminõuete kohaselt ja oli isegi väike rummuse. On karta, et uus tuleb sama veaga.

Küsitav on, kas uus müts eesti nägudele sobib. Minu arvates on sel mütsil sama viga, mis praegusel. Eest vaadates on tal suur kogu, kõrge esiosa on valdav, mehe nägu ei pääse mütsi kõrval mõjule. Müts oma suurusega juhib vaatleja tähelepanu peamiselt endale, sõduri nägu jääb kuidagi tahaplaanile. Samuti küljelt vaadates paistab nägu väiksena, ärapeidetuna suure kogu alla.

Müts, eriti kaitseväge müts peab andma mehele mehe ja vapra sõjamehe välimuse. Tuleks just välja tõsta sõduri nägu, suurendada seda, anda talle aktiivne ilme. Neid nõudeid ei paista uus müts täitvat.

Müts tuleks teha väiksem, madalam, kitsam, andes talle lihtsa lõike.

Mis puutub mütsi ideelisse ja stiililisse külge, mis mütsi kavandi esitajal on peaasi, siis ei tohiks minu arvates ühelgi tingimisel stiilile tuua ohvriks mütsi praktilist väärtust ja sobivust. Mis kasu on ilusast ja veel väga keerukast stiilist, kui tuhanded pead peavad aastaid selle all asjata kannatama, tundma selle stiili raskust ja pigistusi.

Ka näivad mütsile stiili otsimised kunstli-

kena, külgepoogituna. Meist keegi ei tunne eesti katuseprofiili, mille viiluotsa tipp oleks kõrgem, katuseküljed kuidagi sisselangenud. Vast ehk mõne hooletu talumehe sisselangeval majal? Eeskujuks see ei sobi.

Otsitud paistab ka maagiline arv 7, mitmeharuline on mütsimärk. Et 7 oleks eesti maagiline arv, teavad vast ajaloolased. Palju lihtsam oleks anda märgile samapalju harusid, kui meil on — maakondi. See oleks kõigile arusaadavam, usutavam ja seda võib sõdurile kergesti seletada. Siis oleks ka ideeline külg õigem. Näiteks sõdur, tõstes käe tervituseks mütsi juurde, näitab sellega ühtlasi: „mina, Eesti kõigi maakondade kaitsja, tervitan!“

Mis puutub põhjakotkasse, siis on selle kuju kaunis ilus ja ka idee on teada. Kuid see põhjakotka kujutis peaks olema lihtne, tugev, sirgjooneline. See oleks mõjukam. Hea oleks, kui kotkakuju tehtaks veel riidest.

Kavandi esitaja arvates puudub uuel mütsil ekstravagantsus. Mulle ja paljudele teistele, kellega sellest olen rääkinud, on tundunud müts siiski oma kujult liigagi ekstravagantsena. Tõesti, kas ei ole see ekstravagantsus siduda ühte kompositsiooni — vana eesti katust ja moodsaid lennukitiibu. Seetõttu sobiks see müts pigem lennuväele ja maaväele võiks selle asemele anda praegune lennuväe kaadri, võrdlemisi ilus müts, muutes vaid selle rummu pehmeks.

Missugusena sooviksime siis näha ja — kanda uut, praegusest paremat mütsi, missugune oleks umbkaudne ta kuju?

Maaväe mütsiks sobiks kõige paremini inglise pehme müts. Tema oma sobivuse, kerguse, lihtsuse ja pehmuse tõttu on suvel praktilisim. Ta hoiab vormi hästi alal, eriti laagri ja manöövriolukorras. Neid mütsi kantakse mitteametlikult peaaegu igas garnisonis, igas laagris, eriti suurtükiväelased ja ratturid, kes praeguse mütsiga ei saanud kuidagi teotseda. Ka paljud kõrgemad ohvitserid kannavad neid. Ja kannaks ka ohvitserid ning kaadri allohvitserid üldiselt meeeldi, kuid ei ole luba. Pehme inglise mütsi head väärtust tõendab juba see asjaolu, et neid üle riigi igalpool kasutatakse. Pehme inglise mütsi sobivus ja väärtus on kindlaks tehtud maailmasõja kogemusel ja kui meil teda mitteametlikult nii meeeldi kantakse, siis näitab see, et nendega ollakse vägagi rahul.

Et selle mütsi kuju on laen, ei tohiks olla oluline. On ju ka meie vormi kuue, pükste, säärtsaabaste, vöörihma kujud laenatud.

Varustades seda mütsi põhjakotka ja vastava metallmärgiga, siis oleks meil ikkagi müts, olgugi laenatud, kuid selle eest märgid näitavad, kes on ta õige omanik.

Uue maaväe mütsi kavandi esitamine avalikusele enne kinnitamist on tervitatav. Kuid oleks tervitatavam kui enne kavandi kinnitamist küsitaks ka väeosade arvamisi. Alla.

„Keiser läks, kindralid jäid.“

Niisuguse pealkirja all on Theodor Pliver avaldanud teose (Theodor Pliver: „Der Kaiser ging, die Generale hlieben“.), valgustades Saksa keisririigi viimaseid silmapilke.

Otse meisterlikult maalib siin autor viimaseid nädalaid enne revolutsiooni kuni 9. novembrini 1918. a.

Materjal on kogutud autori isiklikest läbielamusist, dokumentidest, vestlusist sõdurite, madruste ja töolistega ning mitmesuguste poliitiliste parteide liiderite ja ministritega.

Raamat iseenesest on väga kütkestav: teda võib lugeda ühe hingetõmbega esimesest leheküljest viimaseni.

Näiteks mõned tähtsamad kohad:

„Ekstsellents Scheidemann“.

17. oktoobril 1918. a. sammub Berliinis keiserliku kantslei ette kindraliõlakutega sõjaväelane, kuulub sosinat — see on kindral-kortermester Ludendorff.

Ludendorff astub ministrite nõukogusse, mida juhatab viimane keisririigi kantsler Badeni vürst Maks. Viimasesse keisririigi kabinetti kuulus ka pahempoolsete esindaja sotsiaaldemokraat Scheidemann. Valitsuse liikmed külvavad Ludendorfi küsimustega. Ludendorff vastab:

— Sõda, see on aritmeetiline ülesanne. Sõjajõnn võib uuesti Saksamaale naeratada... On lootust... Kõik ripub inimestest...

Ludendorff nõuab 600 000 uut sõdurit. Kust neid saab?... Sotsiaaldemokraat Scheidemann vastab:

— Oletame, et õnnestub veel kokku saada mõnisadatuhat sõdurit, kuid eksivad need, kes arvavad, et mõnisadatuhat suudavad parandada armeed meeoleolu.

Ludendorff pöörab sotsiaaldemokraatide esindaja, „kui keisririigi viimase päästelauakese poole“:

— Kas Teie Ekstsellents ei läheks armeed meeoleolu tõstmata?

„Tema Ekstsellents“ Scheidemann vastab:

— Kõik ripub ära kartulatest. Liha ei ole, kartulid juure vedada ei saa, sest meil ei ole iga päeva peale 4000-t vagunit.

Kindral Ludendorff palub ikka, et tõstetaks rahva meeoleolu.

— Kas härra Ebert ei võtaks seda ülesannet enese peale?...

Keisriarmee kindral, kes heitnud viimase trumbi vabariiklase elemendi juhtide, sotsiaaldemokraatide sekka — lahkub.

Pögenemine Berliinist.

Tekib elav märgukirjade vahetus president Wilsoniga. Badeni vürst, kes üdini monarhist, tahab äga abinõuga päästa keisririiki ja keisrit. Koos teiste monarhistidega tahab ta takistada, et keiser sel tähtsal viiul ei lahkuku oma residentsist, sest see samm võiks halvendada olukorda Berliinis ja ka Peakorteris. Sisse astub keisri adjutant:

— Tema Keiserlik Kõrgus sõidab Spaasse... Riigikantsler lebab voodis. On gripis. Kar-

gab voodist. Haarab telefonitoru. Sõjaminister ei tea midagi keisri väljasõidust. Kantsler püüab saada telefoniühendust keisriga. Kuidas võis

see sündida, et Tema Keiserlik Kõrgus tegi säärase otsuse ilma, et enne pidada nõu kantsleriga?

Wilhelm vastab:

— Sõjaajal tuleb kiiresti otsustada. Kõrgem väejuhatus nõuab minu kohalolemist Peakorteris... Keiser kuulub oma sõduritele...

— Kuid Teie Keiserlik Kõrgus tegi selle otsuse nii nii ootamatult...

— Keisrinna oli samuti imestunud sellest otsusest...

Kantsleri argumentid ei anna soovitavaid tagajärgi. Palub isiklikult audientsile.

— Ei — puikleb keiser — sul on gripp. Arstid ei soovi vastu võtta, kardavad, et külge hakkab. Ja peale selle pead ennast hoidma...

— Siiski palun...

— Ei... ei...

— Teie Keiserlik Kõrgus! Ma palun... Hallo... Hallo...

Keiser pani ära kuuldetoru.

Kantsler magab.

Mööduvad mõned päevad. Olukord muutub traagiliseks. Ministrite kabinetit jõuab otsusele, et kõik seavad ülesse ainult ühe küsimuse:

— Kas keisri lahkumine troonist, või rahva kaitse kapituleerimine?

Haige kantsleri voodi juure koguvad ministrid, poliitilised tegelased, diplomaadid ja isegi vürst Hohenzollern. Nõupidamine keerleb küsimuse ümber, kes võtab enese peale selle täbara kohustuse — nõuda keisrilt troonilt lahkumist. Selle ülesande võtab enesele siseminister Drevs.

— Veel täna peab see küsimus otsustatama...

Minister surub kantsleri kätt.

Järgmisel päeval telefoniteade ministrilt kantslerile:

— Missioon ei õnnestunud... Keiser ei olnud nõus...

Kantsler, tugevast närvilikkusest, laskub voodisse. Temperatuur tõuseb. Arst annab talle kolmekordse doosi unerohu. Kantsler kirjutab käsu:

— Äratada mind kell 8 hommikul!

Uinub. Hommikul kella 8 ajal ei suuda kamerteener teda äratada. Sama jõuetu on sekretär. Kohale kutsutud arst ei suuda samuti kantsleri meelemärgusele tuua.

Kantsler magab 36 tundi vahetpidamata. Samal ajal arenevad poliitilised sündmused välkkiirelt...

Madruste mäss.

Revolutsiooniline meeoleolu massides kasvab. Kõveneb iseseisvate sotsialistide kihutustöö. Sündmused arenevad edasi pöörase kiirusega. Samal õhtul, kui keiser lasi jalga Berliinist, siirdes Peakorterisse Spaasse, Karl Liebknecht peab kihutuskõne Kölnis, visates esimese mässusädeme jõuku, kes koosnes 30 000 madrustest. Järgneki traagiline madruste mässuperiood, mis etendas väga tõsist osa edaspidistel poliitiliste sündmuste arenemisel. Madrused saavad seisukorra peremeesteks. Näis nii, et mass juhitud kihutajatest, iga silmapilk tormab linna kallale ja muudab ta rusudeks. Kuid siin ilmub teine sotsiaaldemokraat Noske, kes mõne sõnaga kinni

peab mõistuse kaotanud inimlaviini ja juhib ta uutele radadele.

Madruste delegatsioon sõidab Berliini, kus areteeritakse.

„Ei lahku“.

Uuesti koguvad Wilhelmstrassile kindralid ja poliitilised tegelased kantsleri juhatusel. Mõni minut enne kogumist oli kantsler telefonil rääkinud keisriga, kuid viimane ei taha kuuldagi lahkumisest. Kõne ise oli järgmine:

— Sinu tagasiastumine on hädatarvilik, et ära hoida kodusõda. Oled vastutav edaspidise verevalamise eest...

— Ei... on keisri kategooriline vastus.

— Saa ometi aru... sõjavägi on kõikuv. Kölnis on valitsus tööliste ja sõdurite käes. Lossil Braunschweigis lehvib punane lipp... Münchenis on juba vabariik välja kuulutatud...

Keiser on kõigutamata.

— Kui sa täna tagasi ei astu, lahkun valitsusest...

Keiser katkestab teda teravalt:

— Ei lahku... Asun armee etteotsa ja sean korra jalule... Vastavad käsud on juba antud.

Kindralite vastused.

Nüüd jõudis kantsler veendumusele, et enam ei suuda päästa ei keisririiki, ega keisrit. Iga silmapilk heliseb telefon ja Scheidemann pärib, kas keiser on troonist juba loobunud?

Kuid loobumise akti ei ole veel.

Samal ajal Peakorteris kindralid raporteerivad keisrile:

— Sündmused koonduvad meie peade kohale — teatas kindral Groener, praegune Saksa Vabariigi sõjaminister.

— Lollus... Meie sõjavägi sumbutab madruste mässu... vastas kindral Schulenburg. Kindral-feldmarssal von Hindenburg teatab:

— Keisri poolt esitatud operatsiooni plaanil ei ole mingisuguseid väljavaateid eduks.

Wilhelm kangekaelselt jääb oma arvamise juure. Vana marssal ja esimene kindral-kortermesiter seisavad kõrval. Kindral-kortermesiter oli troonist loobumise vastu.

Teised kindralid suruvad peale, et keiser loobuks.

— Friedrich Suure järeltulija ei loobu — karatas keiser.

Wilhelm närviliste sammudega jalutab nurgast nurka. Lõpuks pöördub kindral Groeneri poole:

— Pean saama kindlad andmed, kas armee on minu poolt... Kui ei... loobun... Kuid mitte varem.

Pannakse toime ankeet väejuhtide juures.

Esimene küsimus:

— Kuidas suhtub armee keisrile?... Kas armee läheb oma keisri järele?...

Üks kindral vastas „ja“, 15 hoidusid vastusest, 23 vastasid — „ei“.

Teine küsimus:

— Kuidas suhtub armee enamlusele?... Kas armee astub vastu sisemisele vaenlasele?...

8 kindralit hoidusid vastusest, 12 andsid puiklevad vastused, 19 vastasid — „ei“.

Kolonel Heye esitab keisrile ankeedi tulemused:

— Armee on veel truu oma keisrile, kuid on väsinud.

Temale on ükskõik, soovib ainult rahu.

Iga tund on kallis. Feldmarssal Hindenburg vaikib. Kindral Schulenburg tuletab meele midagi vandest. Kindral Groener vastab:

— Vanne — lollus!...

Keiser vaatab oma adjutantidele ja annab käsu:

— Telefoneriida Berliini — Loobun kui Saksa keiser, kuid mitte kui Preisi kuningas!

*

Tollest ajast on möödunud 14 aastat.

Keiser läks, kindralid jäid.

K. U.

Juriidilised küsimused.

1. Küsimus. Kas Kõrgema Sõjakooli lõpetamise puhul ettenähtud puhkust võib anda järgmisel aastal pärast Kõrgema Sõjakooli lõpetamist?

Vastus eitav. Kõrgema Sõjakooli seadluse („R. T.“ nr. 64 — 1931) § 39 ja Ohv. teenistusekäigu seadluse („R. T.“ nr. 85 — 1931) § 182 on Kõrgema Sõjakooli lõpetajaile antav puhkus ettenähtud erakorralise puhkuseks. Kui arvesse võtta eelpoolnimetatud § 182 ettenähtud erakorralise puhkuse teisi põhjusi, on ilmselt selge, et erakorralise puhkuse andmine on mõeldav üksnes kohe pärast põhjuse tekkimist, sest vastasel korral kaoks puhkuse andmise mõte. Neil kaalutlustel tuleb küsimusele vastata eitavalt.

2. Küsimus. Missugust palka on õigustatud saada kaitseväelane tervisparanduslikul puhkusel viibimise ajal, kui ta pärast kahekuist haigemajas viibimist viis päeva täitis teenistuse kohuseid ja haigemaja otsuse põhjal lubatud tervisparanduslikule puhkusele läks pärast seda?

Vastus. Täit palka. Kaitseväelaste palga seadluse („R. T.“ nr. 28 — 1932) § 22 mõtte järgi $\frac{2}{3}$ palga maksmise eeltingimuseks on eelkäv haigus või tervisparanduslik puhkus, mis on kestnud eraldi või koos vahetpidamata kaks kuud, ning iga haiguse või tervisparandusliku puhkuse katkestamisega teenistusekohuste täitmisele asumise tõttu lõpeb palga maksmise suhtes kahekuise perioodi arvestamine ja järgneva

uuesti haigestumise või tervisparanduslikule puhkusele minekuga algab uus kahekuine periood täie palga saamise õigusega.

3. Küsimus. Kas on õigustatud saada Ametisõitute tasuseaduse („R. T.“ nr. 30 — 1932) § 23 ettenähtud tasu Kaitseministri käsukirjaga nr. 21 — 1932. a. läkitatud ohvitserid?

Vastus. Ametisõitute tasu seadus on ohvitseride suhtes maksev kõigi ametialaliste läkituste (lähetuste) puhul, mis on ettenähtud Ohv. teenistusekäigu seadluse § 152 kuni 168. Nimetatud seadluse § 20 järgi läkitused üle 2 kuu loetakse paigutusteks. Järelikult läkituste puhul üle 2-kuise kestvusega tuleb kohaldada ka §§ 22 ja 23 määrusi, kuid ainult selle kitsendusega, et nende §§-ide järgi maksetav paigutusekulude summa ei tohi olla suurem kui päevaraha, mida läkitatu oleks olnud õigustatud saada üle kahe kuu läkitusel viibitud aja eest. Neil kaalutlustel ja silmaspidades, et Kaitseministri käsukirjas nr. 21 — 1932. a. on läkitus ettenähtud vahetpidamata üle 2 kuu kestvusega, tuleb arvata, et selle käsukirjaga läkitatud ohvitserid on õigustatud saada Ametisõitute tasu seaduse § 23 ettenähtud tasu, kuid selle tasu suurus ühes § 22 ettenähtud kuludega ei tohi ületada päevaraha summat, mida nad oleks õigustatud saada üle kahe kuu läkitusel viibimisel olemise eest.

4. Küsimus. Kas on õigustatud saada Ametisõitute tasu seaduse § 23 ettenähtud

paigutustasu oma soovil ühest väeosast teise üleviidud kaitsevälanel?

Vastus eitav. A. T. S. § 20 mõtte järgi paigutusekulu tasutakse üksnes nende paigutuste puhul, mis on ettevõetud ametiasutuse huvides. Seejuures üleviimise põhjuse ja otstarbe määrab üleviimist otsustav ülemus üleviimise käsukirjas.

5. Küsimus. Kas laagris ja kasarmute piirkonnas elavate kaitsevälaste perekonna liigetel on õigus osa võtta rahvahääletamisest Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse („R. T.“ nr. 16 — 1926) § 16 ettenähtud kaitseväge jaoskonna komisjonides ja kas neid võib kanda sama seaduse § 21 kohaselt kaitseväge osades peetavatesse nimekirjadesse?

Vastus eitav. Kaitseväge osades peetavatesse nimekirjadesse võetakse ja kaitseväge jaoskonna komisjonides võivad rahvahääletamisest võtta osa ainult tegelikult kaitseväge teenistuses olevad kaitsevälased. Perekonna liigetel tuleb hääletada eelpoolnimetatud seaduse § 16 esimeses lõikes ettenähtud komisjonides. Kui jaoskond, kus perekonna liikmed nimekirjas seisavad, asub liig kaugel nende rahvahääletamisest elukohast, siis on neil õigus § 26 põhjal hiljemalt 2 päeva enne rahvahääletamise algust nõuda lähema kodanlise jaoskonna nimekirja sissekandmist ja sellega avaneb neil võimalus rahvahääletamisest osa võtta lähemas komisjonis. —el.

Kaitseväge elu.

Üksik lennuväe divisjon nr. 2.

Divisjoni ametlikuks aastapäevaks loetakse 28. juuli, vanusega 1919. a. Seega põlvneb divisjon juba vabadusesõjaaegseist lennuväeüksusist, vaatamata sellele, et praeguse väeosa kuju anti temale 1. juulil 1930. a.

Praeguse organisatsiooni järgi vormeeris divisjoni major J. Sööt, kes 4. mail 1931. a. langes lennuõnnetuse ohvriks Tallinna ligidal.

Järgmiseks ülemaks määrati lennubaasist tehnika jaoskonna ülem major J. Fischer.

Divisjoni vormeerimine praegusesse kujju, s. t. majanduslikult iseseisvaks väeosaks, ei nõudnud ametiisikult erilisi pingutusi, sest vastavate eriala ja allüksuste

ülemaks nähti ette isikud, kes olid juba pikemat aega lennuväes teeninud ja seega küllalt kogemusi omandanud nii juhtimisel kui ka väljaõppe aladel. Küll aga venisid tööpäevad vormeerimise ajajärgul pikka-deks, sest samal ajal likvideerus ka Lennuväge rügement ja mitmel isikul tuli sooritada paralleelselt likvideerimise ja vormeerimise töid.

Kuid kõik mis tehti, see tehti kindla kava järgi kaalukalt ja läbimõeldult.

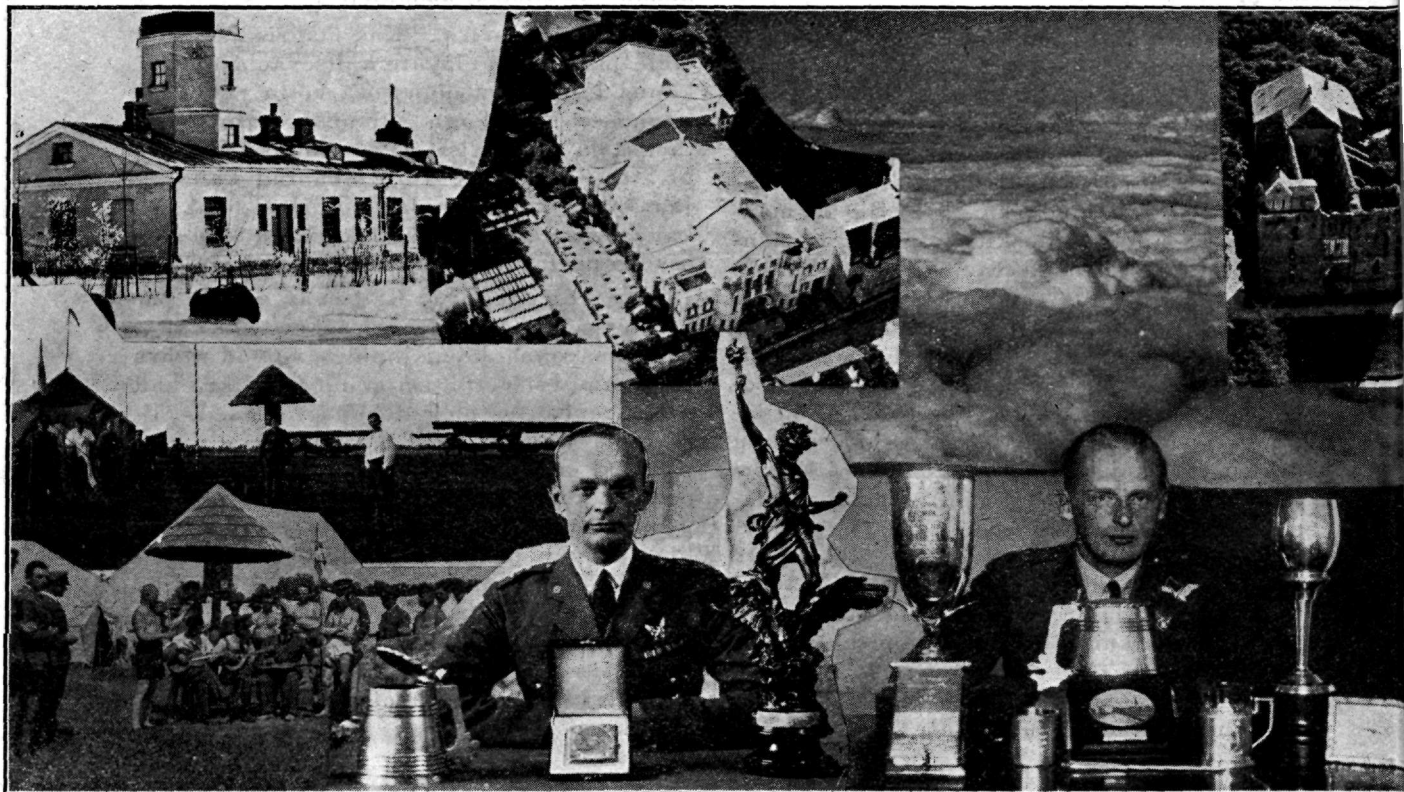
Divisjoni lendav koosseis, väljaarvatud juhid, komplekteeriti Lennukooli vastlõpetanuid. Lendurite ja vaatlejate saabudes väeosas ei olnud vist kellelgi midagi soovida nende võimete suhtes. Lennukool oli

neid nii „läbilennutanud“, et mehed tulles võõrale aerodroomile osutusid nagu kümneaastase vilumusega lendureiks. Siiski ei jäetud neid ka siin rahule. Lennukooli värskaid ja moodsaid teadmisi rakendati uues väeosas lahinguolukorrisse. Nii sooritati mitmesuguse iseloomuga lennuõppusi divisjoni ülemalt koostatud kavade järgi,

Siin paisus divisjoni koosseisult juba vägevaks lahingüksuseks, saades täiendust teistelt lennuväeosadelt.

Manöövrite üldjuhiks oli Õhukaitse ülemise ja koondatud Lennuväedivisjoni juhtis taktikalisis olukorris ja ümberpaigunemistes divisjoni ülem major Fischer.

Manöövrite lõpptulemus oli, et divisjon

Pilte lennuväe divisjoni nr. 2 elust.

All: vasakul kapten R. Kuul 1930. a. lennuõistlustel saadud auhindadega, nende hulgas ka kavstabüli kindral Tõrvandi hõbekann täpsaimale maandujale; paremal leitn. E. Reeb 1931. a. lennuõistluste auhindadega, saavutades jäädavalt kavstabüli kindral Tõrvandi hõbekannu.

küll lahinglaskmisi, pommipildumisi, koostöö harjutusi, luureülesandeid j.n.e. Esimese küpsuseksami andis divisjon oma võimetest 1930. a. üldmanöövritel, tegutsedes iseseisva lennuväe poolena. Divisjon suurenes manöövrite puhuks veel meie naaberriikidest Soomest ja Latviast saabunud lennukitega.

Olgu tähendatud, et Kavstabüli kokkuvõtte järgi divisjoni tegevus manöövritel osutus isegi küllalt heaks.

1931. a. alul divisjon võtab jälle osa 2. diviisi talvistest taktikalistest õppustest Räpina-Põlva raioones, sooritades hulk ülesandeid ja süvendades koostööd diviisiga.

Suuremaks katsetunniks oli divisjonile 1931. a. õhukaitse sügismanööver Tartu-Võru raioonis.

kui niisugune võib edukalt tegutseda katse aegil, arvestades möödunud ja tulevikus saadud kogemusi.

Lahingväljaõppe sihikindlaks koordineerimiseks on divisjon juba kahel möödunud suvel laagris viibinud Jõhvis. Laagri periood on osutunud lendavale koosseisule vahelduvaks teguriks väljaõppe alal, sest sealsed lahinglaske- ja pommatusharjutused osutuvad palju mitmekesisemaks kui endiseil aegul alalises asukohas.

Väljaõpet on alates 1931. a. sügisest suunatud Õhukaitse juhatuselt antud üldjuhtnõuude järele, millede kohaselt aasta jooksul sooritati kõige mitmekesisemaid lennuülesandeid heade tagajärgedega.

Divisjoni lendava koosseisu lennutehni-

list arengut iseloomustavad õhukaitse väe-
osadevahelised traditsioonilised igaaastased
lennuvõistlused.

Nii sai divisjoni N. salga ülem kpt.
R. Kuul suurte auavalduste osaliseks, saa-
budes 1930. a. lennuvõistluselt oma väeossa
ja lennuki istmest välja tirides hulk auhindu,
nende hulgas ka Kaitsevägede Staabi ülema
kindral Tõrvandi hõbekann täpsaimale
maandujale.

1931. a. lennuvõistlused ei piirdunud
enam eelmise aasta omaga. Esiteks divis-
joni N. salga lendur leitnant E. Reeks oman-
das ajakirjanduses „Õhukuninga“ nime ja
tõi jäädavalt väeossa kindral Tõrvandi hõ-
bekannu täpsama maandumise eest. Peale
selle teistelt õhukaitse väeosilt haaras oma
väeosa tiiva alla riigivanema auhinna —
suur hõbekarikas kotkal — suurima punk-
tide arvu eest lennuvõistlusel ja Kaitsemi-
nistri auhinna — hõbekann — suurima
punktide arvu eest kiiruses. Peale selle rea
individuaal auhindu omale ja kaasalenda-
vale aviomotoristile.

Need ülalloodud tähtsamad andmed ise-
loomustavad divisjoni lennutehnilist oskust
ja seega Lõuna-Eesti kaitset taeva sinas.

Ei saa ka mainimata jätta hoolitsemist
divisjoni kaitseväelaste kehalise kasvatus-
eest. Muidu toimub see vastavate mää-
ruste ja juhtnõõride kohaselt, kuna eran-
dina olgu öeldud, et möödunud aastail kasu-
tati Ülikooli õppesemestrite ajal kaks korda
nädalas ülikooli võimlat, mis sisustatud
moodsate võimlemise aparaatidega ja duši-
toaga.

Õhukaitse ülema lahkel loal, on aero-
droomi piirkonnas suvekuudel lubatud lii-
kuda vabas riietuses. Seda tervitavat kor-
raldust ei jäta keegi kasutamata, kellel see
vähegi võimalik, ja sügisel näeme mitte
enam valgeid põhjamaalasi, vaid juba ter-
visliselt laitmata seisukorras sarnanevaid
mustale raassile.

Täiendusõppusi jätkates ja eriala tead-
misi ning oskusi täiendades on divisjoni
koosseis rõõmus, et ta seisab riigikaitse tee-
nistuses.

A. P.

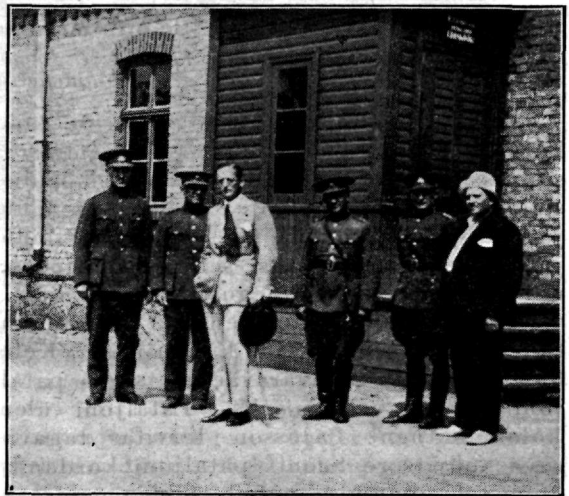
Soome ohvitserid terviseparandamisel Pärnus.

Eesti ja Soome teostavad juba mitmendat
aastat ohvitseride vahetust, kes vajavad ter-
vislist ravimist. Tänavu viibisid tervisepa-
randamisel Pärnus Soome kaitseväelastest
Soome kaitsevägede staabist kolonel Auno
A. Kaila ja raha-arve osakonna ülem kaitse-
väeametnik A. F. Holm, kes Pärnu muda-
ravilas võtsid kuuajalise kuuri.

Lahkudes Pärnust, käisid hõimlased
6. üksikus jalaväepataljonis tutvumas meie
kaitseväe eluga. Koos külalistega käidi läbi
kasarmud ja pataljoni ohvitseride poolt anti
neid huvitavatele küsimustele seletusi.
Soome kaitseväelased olid üllatatud patal-
joni kasarmutest, mis nende sõnade järgi
jätnud neile oma avaruse, valguskülluse
ja koduse mugavusega sanatooriumi mulje.
Pataljoni köögis käidi maitsmas ka sõduri-
toitu ja vaadati veel ühte kui teist. Külas-
käik pataljoni aitas Soome ohvitseride ja
pataljoni kaadri lähendamiseks kaasa, kust
külalised lahkusid heade muljetega nähtu
üle. Garnisoni ohvitserkonna poolt sai neile

osaks soe tähelepanu ja vastuvõtt, nii et jäid
oma viibimisega Eestis kõigiti rahule.

J. I.

Soome ohvitserid 6. üks. jal. pataljonis.

Tagavaraväe ohvitserid kordamisõppustel Scouts üksikus jalaväe pataljonis.

25. ja 26. juuni kujunesid scoutidele suursündmuseks. Sel päeval Scouts rügemendi koosseisu kuuluvad tagavaraväe ohvitserid kogunesid kordamisõppustele. Eelmiseil päevil oli tehtud kõik eeltööd piasajuni. 1. kompani ruumi oli korraldatud ühiselamu reservlastele. Oli tehtud kõik, mis vajalik asja heaks kordaminekuks.

Edasi järgnesid õppused ettenähtud kava kohaselt.

Esimesel päeval tervitas rügemendi juhtkonda ka diviisi ülem kindral Johnson. Pärast esitlemist järgnes kindral Jonsoni loeng: „Ohvitseride ülesanded riigikaitse tagavaraväes olemise ajal.“ Ettekandes kindral Jonson kriipsutas alla, et ei ole

Scouts rügemendi ohvitserkond.

Keskel istub diviisi ülem kindral G. Jonson, temast paremal Scouts rügemendi ülem kolonelleitnant O. Pajusson.

Oli ju see tagavaraväeohvitseride kokkutulek peale vastastikkuse tutvumise ja sõprussidemete loomise peamiselt mõeldud selleks, et kuulata sõjateaduslikke loenguid ja teha praktilisi töid, viies eraelust tulnud juhte kaheks päevaks sellesse miljösse, milles areneb meie praeguse aja riigikaitse.

Kella 0900 oli kogunenud 91% ettenähtud arvust; see arv jäi ka püsima. Kella 0920 rivistati tagavaraväeohvitserid pataljoni ülemale esitlemiseks. Pataljoni ülem kolonelleitnant Pajusson tervitas tagavaraväe ohvitseri Scouts pataljoni kordamisõppustele ilmumise puhul, öeldes muuseas: „Scouts väeosa on selleks pesaks, selleks kohaks, kuhu meie astume kokku siis, kui isamaa meid kutsub. Scouts väeosa sündis sõjakeerises, kasvas suureks sõjamõllus. Selle lahinguminevikuga väeosa perre kuulute ka teie, härrad ohvitserid.“

tähtsuseta, millise ettevalmistuse ja kogemuse omab 80%-line reservis olev ohvitseride pere juhtimise alal. Ta soovitas reservohvitseridel alaliselt omi teadmisi täiendada sõjalise kirjanduse lugemisega ja kogemusi süvendada sõjalistes organisatsioonides kaasa töötamisega. Eriti soovitas astuda kaitseliitu — kes seal mitte veel ei ole. Selgus, et 37% kohalolijaist on juba kaitseliidus. Samuti soovitas pidada tihedaid sõprussidemeid väeosa tegevohvitseridega.

Samal päeval peeti ära ka pataljoni ohvitseridekogu erakordne üldkoosolek. Pool tundi kestnud üksmeelset ja sõbralikku koostööd lõppes sellega, et pataljoni ohvitseridekogu suurenes 50 toetaja liikme võrra, kes tahavad tulevikus kaasa elada ohvitseridekogu tegevusele ja pataljoni tähtsatele sündmusile.

Koosolekuga lõppes esimese päeva töö.

Järgmisel päeval olid ohvitseride praktilised tööd maastikul Järve jaama raioonis diviisi staabiülema kolonel P a r v e üldjuhatusel.

Lõpetatud kavakohane töö, lahendati pataljoni adjutandi juures teenistusedokumentide küsimus ja arveohvitseri juures rahalised asjad.

Viimasel õhtul koguneti kasiinosse ühisele koosviibimisele. Siin jätkati vestlemist, seda üksteise tundmaõppimist, mis ei jõutud teha kahepäevase hooga tööga. Meeleolu oli ülendav ja eriti veel siis, kui kella

2200 paiku saabus Kalevi pataljoni samasuguselt koosviibimiselt kindral J o n s o n: Peeti vastastikku kõnesid. Sekka lauldi võimsalt ka scoutide laulu: „Me scoudid oleme, kes oma verega on vabastanud isamaad...“ Reservlased avaldasid soovi, et paljundataks scoutide laulu sõnad ning saadetakse neile, siis ei tarvitseks neil järgmisel korral olla pealtkuulaja osas.

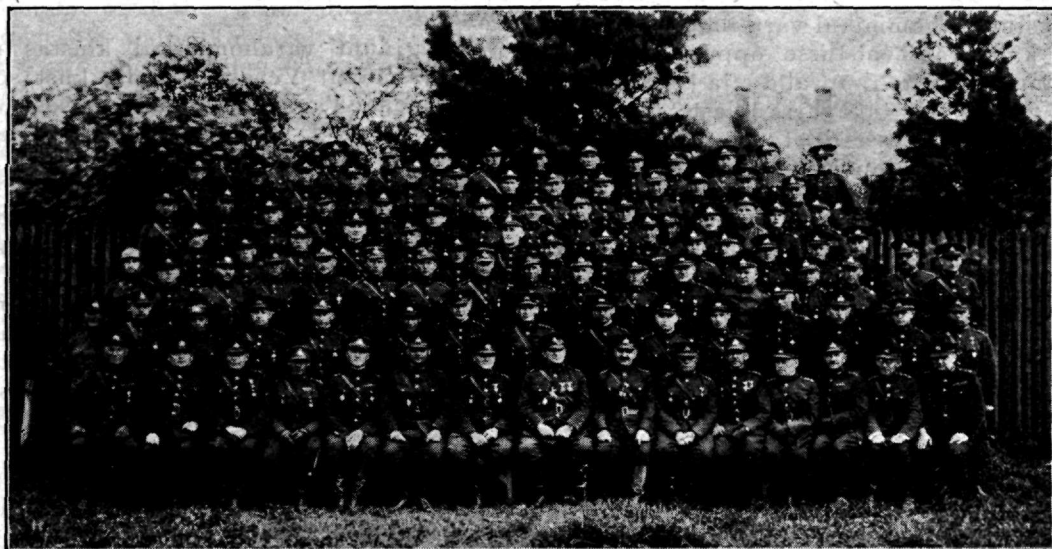
Idataevasse ilmus juba koidukuma, kui suruti sõbralikult üksteise kätt ja lahkuti...

A-ing.

Tagavaraväelaste kordamisõppused Kuperjanovi üks. jalaväe pataljonis.

Käesoleval aastal korraldati juunikuu esimesel poolel 2. diviisi piirkonnas kordamisõppused Kuperjanovi üksikus jalaväepataljonis.

8. juunil ilmusid pataljoni mobilisatsiooni korral Kuperjanovi rügementi kuuluvad ohvitserid. Pärast korterisse paigutamist, riietega varustamist ja tutvustamist

Kuperjanovi rügemendi ohvitserkond.

Keskel divül 2. kindral N. Reek, temast paremal Kuprügül kolleitn. E. Liibus ja kol. A. Traksmann (taktikaliste õppuste üldjuht) ja vasakul divülabi 2. kolonel Marder ja divstabül 2. kolltn. A. Sauselg. Ees istub veel rida väeosade ülemaid, kes esinesid juhtidena taktikalistel õppustel.

Ligemale kuu aega kestnud ettevalmistusetööd, mis peamiselt seisid kaitseväge ja diviisi staabist saadud õppekavade ja juhtnõrde kohaselt üksikasjaliste tegevusekavade ja õppekavade väljatöötamises, vajaliku varustuse kordaseadmises ja meeskonna paigutamiseks vajalikkude ruumide reserveerimises, lõppesid juunikuu esimestel päevadel.

töökava ja korruga, esitati reservohvitserid õppuste üldjuhile, taktikaliste gruppide juhtidele ja diviisi ülemale kindral N. Reegile. Kindral soovis oma õppuste eesmärke valgustava avasõna lõpus jõudu ja tahet õppuste edukaks läbiviimiseks, paludes reservohvitseri jääda meeskonna juhtimisel kindlaiks ja distsipliini nõudjaiks, kuid ühtlasi südamepõhjani inimlikeks juhtideks.

Järgmise päeva hommikul kell 0700 algasid õppused. Pool päeva kestnud katsetele määrustikkude tundmises ja sissejuhatavaile loenguile taktikast järgnesid näitlikud ja iseseisvad taktikaliste ülesannete lahendamised kaardil ja maastikul kolonel A. Traksmanni juhatusel. Sellele järgnesid teised õppused kava kohaselt 13. ja 14. juunil.

11.—14. juunil paralleelselt reserohvitseride õppustega sündis ka õppustele kutsutud allohvitseride teadmiste ja oskuste värskendamine rividriillis, lahingudriillis, käsirelvade tundmises ühes laskeharjutustega, gaasiasjanduses ja taktikalises ettevalmistuses.

Juba 14. juuni lõunaks ilmus rügemendi ülema käsukiri nr. 1, millega määrati kohtadele ohvitserid ja jaotati allüksuste vahel allohvitserid. Sama päeva õhtul Kuperjanovi rügemendi ülem kolonelleitnant E. Liibus andis üle allüksuste ülematele neile määratud allohvitserid ning juhtkond asus vormeeritava rügemendi eeltöödele.

15. juunil hommikul vara ilmusidki tegeplikku kaitseväeteenistusse õppustele kutsutud tagavaraväe kapralid ja reamehed. Kogu päev kulus tagavaraväelaste vastuvõtmisele, allüksustesse jaotamisele ja varustamisele riiete, jalanõude ja relvade, ning vast õhtuks võisid allüksuste ülemad esineda rügemendi ülemale ettekandega allüksuste väljaastumiseks valmisolekust. Õhtul kell 2000 asus kaitseministri abi kindral Lill koos diviisi juhatusel rügemendi osade ülevaatusele nende asupaikades. Esialgse allüksuste liitmiseks korraldatud riviõppuse läbi teinud tagavaraväelaste suust kajasa kindrali tervitusele mehine vastus. Ülevaatusel pööras diviisi ülem erilist tähelepanu meeskonna jalanõudele, jagades korraldusi nende vahetamiseks, et ära hoida rännakutel hõõrutud jalgadega rivist väljatangemist. Ülevaatustele järgnevates kõnedes diviisi ülem kindral Reek, vihjates kuperjanovlastele omasele kohusetruudusele, kutsus tagavaraväelasi õppustest täie innuga osavõtmisele ja kindla distsipliini alahoidmisele.

Järgmise päeva hommikul asus rügement teele Orava jaama, kust rännakkorras liiguti Põhja laagrisse, kuhu jõuti sama päeva õhtupoolikul. 17 km pikkune rännak ei jätnud rännakutega harjumata meeskonnale oma mõju avaldamata ja juba õhtuses rügemendi vanemarsti aruandes esinevad hõõrutud jalgadega tagavaraväelased. 17. ja 18. juuni jooksul korraldati tagavaraväelastele õppekavade kohaselt laskehar-

jutusi laskmises vintpüssidest, k.- ja r.-kuulipildujatest, rivi- ja lahingdrilli ning gaasiasjanduse õppusi, millede läbiviimine lasus pea täielikult reservväe ohvitseride ja allohvitseride õlgadel. 19. ja 20. juuni kulusid täielikult lahinguõppusteks pataljoni koosseisus ühes juureantud rattur-, side- ja pioneriosadega. 19. juunil teostus kaitse- ja 20. juunil pealetungilahing.

20. juunil pärast lõunat toimus Põhja laagri loenduseplatsil paraad, millest peale rügemendi allüksuste koos rügemendi lipuga võttis osa külalisena ka 7. jalaväerügemendi õppepataljon oma rügemendi lipuga. Paraadi võttis vastu kindral Reek, kes tänas kõiki teenistuse nimel õppuste hea korraldamineku eest. Selle järele lauldi mõjuvalt: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!“

Õppustel ülesnäidatud kiiduväärt teenistuse ja hoolsuse eest diviisiülem kindral Reek kõrgendas auastmes: vanemallohvitseriks 42 nooremallohvitseri, nooremallohvitseriks 22 kapralit ja kapraliks 16 reameest.

21. juuni varahommikul alustas rügement rännakut Veriora jaama, kust sõideti ešelonidena Tartu. Rännakõppusest võttis osa ka härra D. Buxhoevden, „kostitades“ rügemendi rännakkolonni juba 8-al kilomeetritl paraja annuse gaasiga. Õhus keerlesid läbi hommikuse udu vaevalt nähtavalt „vaenlase“ lennukid, märkides gaasipommitust mitmevärviliste raketidega. Värksi koolimaja raionis tahtis „vaenlane“ kolonni uuesti kollitada — seekord juba lennukite niitva lennuga, kuid taevataadi õnnestunud „vihmakate“ tõmbas sellest kavatsusest kriipsu läbi. Rügement jätkas rahulikult rännakut, jälgides aparaatide asjatult katseid üle metsa kolonni kallale pääsemiseks.

Vaatamata vihmasele ilmale, jõudis rügement pärast 25 km rännakut kõige parema meeoleolu ja tervise juures Veriora jaama ja sealt sama päeva õhtuks rongiga Tartu. Rännakuil mahajäänuid, keda autoga järgi tuli vedada, oli vaid 1% kogu rügemendi koosseisust.

22. juunil Tartust väljuvad rongid viisid endaga kaasa riigikaitse kohuste täitmisest vabanenuid ja oma igapäevaste toimetuste juurde pöörduvaid tagavaraväelasi. Ohvitserid lahkusid pärast ühist koosviibimist ohvitseride kasiinos.

Tähelepanu väärrib asjaolu, et võrdlemisi suurel osal kordusõppustele kutsutuist, isegi kandvama rahvakihi esindajail, puudus veel õige arusaamine kordusõppuste tähtsusest ja kasust. See asjaolu on suurel

määral tingitud nimetatud küsimuste vähesest valgustamisest üldajakirjanduse veergudel. Ka pärast kordusõppusi ei leidu seal selle tähtsa küsimuse kohta asjalikku ülevaadet. J. U.

4. Rahvaväe Polgu Kaitseväelaste Ühing.

11. juunil s. a. oli pataljoni „4. Rahvaväe Polgu Kaitseväelaste Ühingu“ liikmete järjekorraline kogumine ja ühingu aasta peakoosolek, millest osa võttis 34 liiget.

Koosolekut juhatas vabadusesõja-aegne 4. polgu ülem kolonel A. Seimann. Olulisemaks küsimuseks päevakorras oli polgu ajaloo kokkuseadmine. Peale pikemaid arutusi otsustati koostatavale ajaloole anda väheosa üldtegevuse kirjelduse iseloom, kuhu oleks paigutatud ka lahingutest osa võtnud 4. polgu kaitseväelaste isiklikud mälestused ning üksikud episoodid ja kirjeldused. Selleks asuda otsekohe materjali kogumisele Vabadusesõja ajaloo komiteelt ja Vabadusesõjast osavõtnud 4. polgu kaitseväelastelt.

Ühingu esimeheks eeloleva kolme aasta peale valiti kolonel A. Seimann. Juhatuse liikmeteks: kolonelleitnant V. Koch, kolonel J. Vende, kolonelleitnant G. Vaher, major Kasemets ja kapten E. Paurmann.

Pärast koosolekut järgnes koosviibimine 4. üksiku jalaväepataljoni kasiinos, kus valitses Vabadusesõjas 4. polgule omane üksimeel, ja mälestati möödunud aegu. E. P.

Soodustusi ohvitseridele sõitudel supellinnadesse.

Suvehooajal külastavad paljud ohvitseridekogude liikmed meie supellinnasid Pärnut ja Haapsalut ning sõidul Narva-Jõesuhtu peatuvad sageli Narvas. Kuna sel puhul peatumine võõrastemajades on kulukas, pööras Ohvitseride Keskkogu juhatus vastavate ohvitseridekogude ja asutiste poole palvega kaasa aidata odavahinnaliste öökortereite ja toitmisvõimaluste leidmiseks.

Järelepärimisele saadud vastustest selgus, et selleks on järgmised võimalused:

Pärnus. Pärnu garnisoni ohvitseridekogu kasiinos, Akadeemia tän. 1, on külalistele alaliseks kasutamiseks üks tuba kahe voodiga. Tarbekorral võib aga ööbimiseks sisse seada 4 tuba 12 voodiga, kusjuures 7 voodit on madratsiga ja 5 voodit — ölekotiga. Tasu voodi kasutamise eest ööpäevas 50 senti.

Lõuna- ja õhtusöökkasiinos — 80 senti. Hommikueine — vastavalt söögile.

On soovitatav, et sissesõitjad teataks ette garnisoni ohvitseridekogu juhatusesele vähemalt üks päev enne Pärnu jõudmist.

Haapsalus. Lääne kaitsevääringkonna asutise juures, Ehte tän. 21, on võimalik ööbimiseks paigutada kuni 5 inimest, kusjuures üks tuba võib saada eraldatud perekonnainimestele. Magamiseasemeks on harilik sõduri raudvoodi sõduriteki ja voodipesuga. Tasu voodi kasutamise eest ühes voodipesu ja koristamisega — 50 senti, pesuta — 25 senti. Asutise juures toitu ei saa, kuid köögis võib soovikorral valmistada teevett. Soovitatav, et sissesõitjad igakord ette teataks, selleks kasutades Tallinna—Haapsalu vahelist mereseidi liini üle Spithami, Tallinna mereväe keskjaama kaudu.

Kaitseliidu Lääne maleva staabi ruumes, Sadama tän. 16, on sisse seatud üks tuba kahe voodiga. Toal on eraldi sissekäik. Tasu voodi kasutamise eest voodipesuga — 50 senti, pesuta — 25 senti. Toitu maleva ruumes ei valmistata, kuid hommikuks ja õhtuks on võimalik saada maja teenijalt teevett. Lõunasöögid on saadaval *pansionides* alates 45 sendist. Maleva staabile kõige lähedam lõunasöömise koht on kindral Laidoneri sanatoorium, kus lõuna hinnaks 45 senti. Teenija kasutamise eest peale toa koristamise tuleb toa kasutajal tasuda eraldi. Sissesõitjatel tuleb vähemalt üks päev varem ette teatada maleva staapi kirjalikult või telefoni teel — Haapsalu 31 ehk mereseidi liini kaudu — Tallinna mereväe keskjaamast üle Spithami, Haapsalu mereseidi keskjaam 11.

Narvas. Garnisoni ohvitseride kasiino on suletud 15. juulist kuni 2. septembrini. Öökortereid võib saada Sõdurite Kodus, Viru ja Eha tän. nurgal. Tasu voodi kasutamise eest — 30 senti ööpäev. Sealsamas võib saada toitu; lõuna hind — 40 senti, õhtusöögi — 30 senti.

Kõrgem Sõjakool väliõppustel.

Kõrgema Sõjakooli praktilised tööd käesoleval suvel algavad 29. juulil ja lõpevad 19. augustil. Esimese perioodi välitööd teostatakse Rõuge ja teise — Jõhvi—Vaivara—Narva raionis. Õppuste üldjuhiks on Kõrgema Sõjakooli ülem kolonel Brede.

Sõjakirjandust.

LATVIJA.

MILITARAIS APSKATS.

Nr. 2 — 1932, 208 lk.

„Enamlaste sõjavägede sissetungimine Latvijasse“. Saksa okupatsiooniväe juhatus 30. XI. 1918. otsustas parimatest väeosadest vormeerida uue lahinguvõimelise väekoondise n.n. Raudbrigaadi, mille ülesandeks pidurdada enamlaste edasitungimist Latvijasse, et seega hõlbustada okupatsiooniväe evakueerimist ja võimaldada Latvija omakaitse organiseerimist. Raudbrigaadi lahinguvõime osutus aga väga väikeseks ja enamlaste sõjaväed kerge vaevaga vallutasid paari nädala jooksul suurema osa Latviast ja liginesid Riiale. Läti ajutine valitsus saatis oma väe välja vaenlase vastu Riia kaitseks 25. XII. See vägi koosnes kohalistest sakslastest vormeeritud kahest langesväär kompanist, ohvitseride kuulipildurite rühmast ja löögipataljonist, mis vaenlasele väga visalt vastu pani. Kuid Segevoldi ja Intšukalni jaamade juures langesväär kaotas lahingu ja tee Riiga punaarmeele oli vaba. Riias asusid küll veel mõned langesväär ja ka läti rahvusest väeosad, kuid neil puudus varustus ja ettevalmistus, mispärast neid ei saadud kasutada. Kolm läti kompanit tuli koguni laiali saata, kuna neis oli puhkenud mäss. 2. jaanuaril 1919. a. Läti aj. valitsus lahkus Riist ja asus Miitavisse. Sinna taganesid ka läti rahvusest väeosad ja langesväär. Peale Riia langesvõime oberstaap käsutas kõik vormeerimisel olevad väed Liibavisse, kuhu 5. I 19. kolis ka aj. valitsus, kuna lahinguvõimelised väed koondati Miitavi kaitsele. Esimene läti rahvusest väeos, Kalpaki pataljon, mis koosnes kahest kompanist, kokku umbes 220 meest, löi esimese lahingu enamlastega 16. J. 19. Lielauci juures Kuramaal. Meeleheitlikule vastupanule vaatamata surus punaarmee Läti hõredad väed Liibavi alla.

Järgmises artiklis kirjeldatakse, kuidas sõdisid muistsed lätlased. Vanad lätlased kuni 13. sajandini on peaaegu alati olnud sõjaseisukorras. Nad sõdinud eestlaste, venelaste, leedulaste, taanlaste ja rootslastega. Sõjaretked võetud ette peamiselt veebruari-märtsikuudel eesmärgiga rüüstata oma vastase maa-kohti. Sõjavägi koosnenud jalameestest ja ratsanikest. Relvadeks olnud sõjakirves ja oda, pärastpoole ka mõök. Enesekaitseks tarvitatud kilpi. Üldse relvastus olnud väga puudulik. Seda aga aidanud katta sõjamehe isiklik vahus. Väljakujunenud lahingukorda muistsel lätlastel ei olnud. Eelistatud ootamatut kallal tungi vastasele. Organiseeritud vastupanek vaenlasele alul üldse puudunud. Kuid pärastpoole, kui olnud juba rajatud mitmed sõjamäekindlused, koondatud vägesid ka vaenlase tagasilöömiseks, mis seisnud selles, et vaenlasele tema tagasipööramisel ootamatult kallale tungitud ja rüüstatud sõjasaak ära võetud.

Edasi kõneldakse sõjategevusest laial rindel. Iga manöövri sihiks on ülekaalu saavutamine teatud rinde osas. Et teoreetiliselt välja arvutada, missugustes olukordades oleks ülekaal saavutatav, on tarvis teada vastase hargnemise ulatus. N.-Vene välieeskiri määrab diviisi rinde laiuseks: kaitsele harilikus olukor-

ras 8—12 km, kuid kaitsele laial rindel — 20—24 km. Viimasel juhul, määrates pealetungivale diviisile 10—12 km laia tegevusevälja, saavutame võrdse relvastuse juures teoreetiliselt kahekordse ülekaalu, kuid üksikutes rindeosades — mitmekordse ülekaalu. Pealetungiva pataljoni rinde laiuseks tuleks võtta 1,5 km. Arendades pealetungi kõigel diviisi rindel, läheks tarvis 7—8 pataljoni jalaväge. Määrates mõned pataljonid reservi, osutuks diviis nõrgaks, et peale tungida tervel 10—12 km rindel, mille-tõttu tuleks pealetungi arendada vaid üksikutes rindeosades. Vaenlase väe sidumine kõigel diviisi rindel nõuab teoreetiliselt pealetungi teostamist vähemalt $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ rinde laiusest, s. o. 4—6 km laial rindel. Kahurväe kohta märgib autor, et üks kahurväediviisjon teoreetiliselt on võimeline neutraliseerima 500—600 m laiust rindejoont. Seega diviisi kahurvägi suudab neutraliseerida vaid kuni 2-kilomeetrilise rindeosa. Ja kuna pealetung tuleb läbi viia vähemalt 4—6 km laiusest, peab eeskätt vastavalt suurendatama kahurväge. (Järgneb.)

Edasi on avaldatud pikem kirjutis akuutsest desarmeerimise küsimusest, kusjuures valgustatud peamiselt suurriikide seisukohti.

„Märkeid emakeele oskuse kohta haritlaskonnas.“ 14 iseseisvuse aasta jooksul läti keel on tugevasti progresseerunud. Suured teened keeleuendamise alal on Riia ülikooli filologia teaduskonnal. Kuid rahvas ei suuda uuendustega harjuda. Ka haritlastel on raske oma igapäevases kõnes vabaneda vene ja saksa mõjust. Artiklis selgitatakse peamiselt neid keelelisi puudusi, mis tulevad ette sõjaväe intelligentsi juures.

„Uuemaid seisukohti jalaväe manöövri võime tõstmisest.“ Artiklis on toodud šveitsi koloneli Sondereggeri seisukoht, mis väljendatud tema äsjailmunud raamatus „Infanterie Angriff u. strategische Operationen, Ausblicke und Vorschläge“. Ta väidab, et jalaväe on tarvis anda uus organisatsioon, et langenud sõjakunsti päästa ummikust, kuhu selle viinud positsioonisõda. Jalaväe organisatsioon ja relvastus pidavat olema niisugused, et jalavägi suudaks omal jõul lahendada kõik ülesanded, mis ootamatult ilmistuvad pealetungil ja takistavad lahingutegevust. Jalavägi oma tegevuses pidavat olema iseseisev, võimas, painduv ja vähem ärarippuv kahurväest. Raskekuulipildujate asemele tulevat võtta tarvitusele automaatpüssid, mis andvat minutis kuni 100 lasku. Peale selle eelväes pidavat olema väike 5—6 kg raskune mortiir, laskekaugusega 500 m, mille mürsu kaal 800—900 grammi, j.n.e. Vastukaaluks kolonel S. seisukohale on seatud prantslaste kaalutlused, mis avaldatud prantsuse sõjakirjanduses. Prantslased väidavad, et kolonel S. süsteem ei toovad mingit paremust, sest automaatrelvade suurendamine panevat pealetungiva jalaväe veel raskemasse seisukorda kui praegu.

„Kas sõda on õigustatud.“ Iga sõdur, iga riigikodanik on omandanud arvamise, et sõda on mitte ainult möödapääsemata vajalik, vaid et sõjal on ka oma positiivne väärtus elus ja ajaloos. Kuid neil puuduvad kindlad argumendid, mida võiks seada vastu patsifistide sõjavastastele loosungitele. Patsifistid eitavad sõda, sest sõda toovad hukatust, kuna rahu — õnnis-

tust, sõda toovad kaasa raskeid kannatusi ja hävitavat väärtusi. See aga ei olevat õige. Õnnistust ei toovad mitte rahu, vaid sõda. Kõige raskemalt Baltimaade rahvad on kannatanud just pikkadel rahuperioodidel Saksa ja Vene võimu all. Kergendusi ja õnnistust on toonud 1905. a. vastuhakkamine, siis Maailma- ja Vabadusesõda. Kuigi sõda toob kaasa kannatusi, ta ühtlasi toob ka rõõmu, suurendades seega elu intensiivsust, mis on peamisi elu eesmärke. Ka see, et sõda hävitab väärtusi, ei või põhjustada sõja eitamist. Väärtuste hävitamine mõnikord osutub tarvilikuks. Väärtustel on see omadus, et neid kulutatakse, hävitatakse. Esemed, mida ei kulutata, ei oma ka väärtust. Ainult kulutamine, hävitamine annab esemeile väärtuse.

„Kurbmäng punase piiri ääres“. Artiklis kirjeldatakse põhjuseid, miks on sunnitud põlluharijad massiliselt põgenema N. Venest.

„Mis puudus Venel Maailmasõjas.“ 180 milj. elanikkonnaga Venemaa suutis Maailmasõja ajal vormeerida 155 diviisi, kuna 75 milj. elanikuga Saksamaa vormeeris 236 diviisi ja 40 milj. elanikuga Prantsusmaa 112 diviisi. Peamiseks takistajaks oli tehnilise varustuse ja relvastuse puudus. 1914. a. oli Venel 115 diviisi kohta 925 patareid, Saksamaal 110 diviisi kohta — 1300 patareid, kusjuures rasket kahurväge Venel oli 11%, Saksamaal aga 40%. Sõja lõpul oli Venel 1800 patareid, Saksal aga 4500. Laskemõõn peamiselt tuli muretseda välismaalt. Sõja ajal Venel oli 4,6 milj. püssi. Sõja kestel suudeti juure muretseda ainult 6,7 milj. püssi (15 milj. sõjamehe jaoks), millest 2,5 milj. toodi sisse välismaalt, 0,7 saadi sõjasaagina ja kõigest 3,5 milj. valmistati kodumaal. Sama suur puudus oli ka kuulipildujatest, soomusmasinatest, lennukitest, autodest ja igasugusest tehnilisest ja intendandilisest varustusest.

Järgmises artiklis käsitletakse sõjaväe-veo probleemi tulevikusõjas. Autotehnika, lennuasjanduse ja keemia arenemisega tekib möödapääsematu vajadus ümber korraldada ka sõjaväeveo probleem. Maailmasõjas sõjaväe transporteerimine teostus peamiselt raudteel. Kuid praegu on raudteega edukalt võistlemas auto. Lühematel ühendustel on auto juba täielikult raudtee välja tõrjunud. Ka osutub raudtee kaitse väga raskeks, sest seda võib vaenlane kergesti rikkuda kas õhu kaudu või tulistades kaugelaskes kahuritest. Selletõttu mitmed riigid (näit. Prantsusmaa) pööravad suure tähelepanu autoteede ehitusele arvatavates sõjategevuse raioonides. Inglismaa aga, kellel teadmata, kus ja missuguses olukorras tal eel-tulevas sõjas tegutseda tuleb, püüab välja arendada autotüüpi, mis oleks kohane rahuldavalt täitma oma ülesandeid kui just mitte väljaspool igasuguseid teid, siis vähemalt kõige halvematel teedel.

Edasi antakse juhatusi, kuidas edustada sõduri lahingulist väljaõpet jalaväeüksuses. Erilist rõhku tulevat panna väljaõppe süstematiseerimisele, et see oleks elav ja huviküllane.

„Lennukite katapult sõjalaevastiku teenistuses.“ Katseid lennukite õhku laskmiseks katapultil abil toimetati juba mõned aastad enne Maailmasõda ja sõja ajal sel alal saavutati kaunis rahuldavaid tulemusi. Katapult koosneb pikast metallalusest, mille peal on liiklemas vagonet. Vagonetile asetatakse lennuk. Surutud õhu või püssirohu seadeldise abil

antakse vagonetile tõuge, mis ta suure ja järjest kasvava kiirusega edasi viib. Aluse lõpul vagonet järsku pidurdatakse ja lennuk, mille mootor täiel jõul töötamas, inertsiat tõttu vabaneb vagonetist ja viskub õhku. Katapultil tarvitusele võtmine lennukite õhkulaskmiseks omab väga suure tähtsuse, sest seega on võimalik sõjalaevale asetada lennukid, mis väga vajalik luure teostamiseks.

Järgmine artikkel käsitleb distsiplinaarvõimu määramise küsimust sõjaväe noorematele juhtidele. End. Vene sõjaväes olnud kõigil noorematel juhtidel, algades jaoülemast, võrdlemisi suur võim oma alluvate üle. Ka Läti distsiplinaarmäärustik andvat noorematele juhtidele kaunis suured võimupiirid. Sellevastu Poolas ja muudes kultuurriikides distsiplinaarkaristust sõdurile võivat määrata vaid kompani ülem, temale vastavad ja kõrgemad ülemad. Kuna iga ebaõiglane karistus mõjub väga halvasti karistatavale, eriti kui ta on hästikasvatatud ja arenenud sõdur, tuleks karistuse määramisel olla väga ettevaatlik. Selletõttu ei olevat otstarbekohane allohviterile, kelle intelligentsus keskmiselt ei ole kuigi kõrge, ja noorele ohvitserile, kellel puuduvad elukogemused, anda võimalusi kerge käega määrata raskeid karistusi sõdureile, keda nad sõbralikult õpetama ja juhutama peavad.

Järgmises artiklis kõneldakse, kuidas Maailmasõja ajal Vene luureasutised kasutanud Läti põgenikke, saates neid luure otstarbel läbi väerinna Kuramaale. Vene luureohvitseridele ja -agentidele olevat iga agendi pealt, kelle nad lähetanud läbi väerinna, makstud 100—200 rubla. Selle asjaolu nad kasutanud ära selleks, et hakanud Kuramaa lätlasi, kel igatsus oma kodu järgi, massiliselt läbi väerinna Saksamaale saatma, varustades neid vastavate dokumentidega. Kuna saadetavatel igasugune vilumus luuretegevuseks puudunud, olevat nad kõik Saksa vastu luure poolt kinni võetud ja surmatud. Läti rahva kaotused Vene agentide raha ahnuse tõttu olevat väga suured.

Edasi on toodud kokkuvõte „La Revue d'Infanterie“ artiklist „Mis on teinud tugevaks Jaapani sõjaväe“, kus kirjeldatakse jaapanlaste relvastust, kasarmukorda, väljaõpet j.n.e., millest nähtub, et tõusva päikesemaa sõduril on tõesti suur väärtus.

Kõneledes tasku-bussoolist, väidetakse, et tasku-bussool on universaalseim moodubinõu kahurväes. Artiklis on toodud rida näpunäiteid, kuidas tasku-bussooli abil on võimalik saavutada samu tulemusi, kui teiste kallide aparaatidega.

Zeniit-kahurväe ja lennuväe koostöö kohta on avaldatud pikem kirjutis, kus vaadeldakse koostöö võimalusi lennukite hävitajate ja zeniit-patareide vahel.

„Välrikahurväe laskeasjandus“ (järg). Näpunäiteid lennukunsti kohta.

Järgmises artiklis antakse näpunäiteid õhukaitse organiseerimiseks kallalungi puhul öösel (järg).

„Ratsasõidu-kunst.“ Lühike ajalooline ülevaade ratsasõidu arengust.

Edasi antakse juhatusi, kuidas organiseerida diviisi sidevõrku pealetungil mitmesugustes olukordades.

Järgmises artiklis „Kas desarmeermise konverents vähendab lennuväge“, on toodud suurriikide lennuväe organisatsioon ja kaalutlusi lennuväe vähendamise või-

malustest. Artikli lõpul väidetakse, et vaatamata mitmesugustele konverentsidele, jääb ligemateks aastateks arvatavasti maksuma status quo ja õhu kallaletungi hädaoht jääb inimkonda edasi varitsema.

„Tankijuhite tehnikaline väljaõpe“. Näpunäiteid väljaõppe korraldamiseks. Tulevat nõuda, et tankijuht ei oskaks ainult tanki juhtida, vaid et ta ka täielikult teaks iga tanki osa tähendust ja selle tegevust.

Edasi antakse näpunäiteid, kuidas ehitada väiksemaid parvi kiirevooluga jõgede ületamiseks.

Kroonika. Seadused, käsud ja korraldused. Sport. Bibliograafia. Mitmesugust.

T.

ITAALIA.

RIVISTA MILITARE ITALIANA.

Mai 1932. a.

1. Autor väidab, et Metauro lahing Rooma leegionide ja Hannibali vahel leidis aset Metauro jõe paremal kaldal, mitte aga vasakpoolisel, nagu seni arvati. — 2. Huvitavaid andmeid fastsistliku miilitsa koosseisu kuuluvate n.n. mustasärgi pataljonide organisatsioon, relvastuse, varustuse ja väljaõppe teostamise kohta. — 3. Ungari: geograafiline ja etnograafiline kirjeldus; piiride vaatlus nagu need on kujunenud Trianoni lepingu alusel; lõpuks lühike ülevaade relvastatud jõududest, mis koosnevad: 7 sega- ja 2 ratsaväebrigadist. Segabrigaadid: 2 jalav-rügementi, 1 ratturipataljon, 1 husarieskadron, 1 suurtükiväe grupp, 1 side komp., 1 voorisalk ja 1 autosalk. Jalav-rügem. à 3 pat., 1 teh. komp., 1 side komp. ja 1 kaevikumortiriide komp. Pataljon à 3 l-komp. ja 1 kuulip. komp. Suurt. grupp à 1 mägest. patarei, 1 välja- ja 1 haub. patarei, 1 kaevikumort. komp. ja 1 tehn. komp. Ratsarügem. à 2 mõõga ja 2 kuulip. eskadroni. Iseisvad üksused: 1 suurt. grupp (1 suurt., 1 haub., 1 õhukaitse ja 1 kaevikuhaub. patarei; 3 insen. pataljoni kokku 7 pion. komp., 1 pont. salk ja 1 helgiheitjate salk; 1 s.-autode salk. Kokku: 42 pat., 7 ratturipat., 14 kuulip. komp., 15 mõõgaesk., 8 kuulip. esk., 26 patareid ja 14 kindluse kompanit. Üldsummas 1930./31. a. 1780 ohvitseri, 15.338 allohvitseri ja 17.675 sõdurit. Siia juure tuleb arvata veel 25.091 meest politseid. — 4. Pärismaalaste probleem ja sotsiaalsed küsimused Algeris. Põhjalik kirjutis. Paistab, et itaallased on sellest küsimusest eriti huvitatud. — 5. Bibliograafia. V. K—ts.

ESERCITO E NAZIONE.

Aprill 1932. a.

1. Vahemere valitsemise idee meie rahva heroilistes poeemides. Leitakse, et vana Rooma järglasena itaalia rahval olevat ajaloolisi õigusi Vahemerele; millisel kujul ja kui suures ulatuses, selle kohta autor hoidub avaldamast arvamist. — 2. Momente Itaalia rahvuskangelase Garibaldi elust seniavaldamata andmetel. — 3. Keemiline sõda. Elanikkonna ettevalmistamine võitluseks gaaside vastu. Väga huvitavaid praktilisi näpunäiteid selle töö organiseerimise ning teostamise kohta. Muuseas leitakse, et gaasikaitset peab õpetama koolides, arvates 10-dast eluaastast ja jutlustatama kiri-

kutes kui kohtades, kuhu tavaliselt tuleb kokku palju rahvast. Autor kaldub arvamisele, et: a) elanikkonna massiline ettevalmistamine võitluseks gaaside vastu on kaunis keerukas, kuid siiski mitte lahendamatu ülesanne, kui inimestel on küllalt püsivust mõningate elementaarsete kaitsevõtete tutvunemiseks ja juhtidel head tahet ning kannatust nende kätteõpetamiseks inimestele. Igatahes peab tuleviku sõjas tõsiselt kartma gaasikallaletunge, kuid hädaoht sel puhul polevat kaugeltki nii suur, kui tavaliselt seda armastatakse kujutada; vastava ettevalmistuse juures on alati võimalik ära hoida suuremaid katastroofe; b) gaasinäituse teostamiseks on küllalt abinõusid, peab ainult mõistma neid ära kasutada olukorra kohaselt rahvasside kaitseks ja hoidma kindlat distsipliini, ilma milleta pole mõeldav korralik gaasikaitse teostamine; d) gaasikaitse organiseerimist rahva hulgas peab õpetama ka sõjaväes, kust iga aasta kümned tuhanded noored lahkuvad eraellu, autonoomselt muutudes seal oma kaaskodanikku õpetajateks gaasikaitse alal, olles neile eeskujuks oma distsiplineeritud olekuga ja kohusetundega. — 4. Jalaväerügement kaitseks. Küsimust selgitatakse taktikalise ülesande abil. — 5. Suurtükiväe reguleerimine ja täpsustamine. Praktilisi näpunäiteid, kuidas seda teha. Põhjalik analüüs. Hulk jooniseid. — 6. Jugoslaavia poliitilised piirid. Geopolitiline uurimus. — 7. Kindr. krahv Luigi Ferdinando Marsili. Andmeid selle mehe tööst ja elust. — 8. Sapöörid. Jooni selle väeligi ajaloo, alates rooma leegionidest kuni meie päevini. Selgub, et sapööridel juba vanematest aegadest alates on tulnud mängida tähtsat osa lahingutes, eriti aga mitmesuguste kindlustamis- ja piiramistööde täitmisel. — 9. Lennuasjanduse viimane aastaraamat. Selle raamatu kriitika. — 10. Caesari pale. Autor arvab, et ajaloolased ei ole mitte küllalt objektiivselt hinnanud Caesari võimeid väejuhina ja riigimehena; olevat märgata tendentsi vähendada tema teeneid. Caesar likvideeris kodusõja, kindlustas kaubanduslist läbikäimist, valvas ametite õiglase jaotuse üle niihästi tsiviilelus, kui ka sõjaväes, seadis laiale alusele heategevuse, varustas sõdureid maaga, puhastas elukombeid, vabastas süütuid vanglatest, suurendas karistusi kuritegude eest jne. ja seda kõik viie kuu vältusel pärast viimast Hispaania sõda oktoobrist märtsini, mil ta langes mõrtsuka käe läbi. Kõik ülejäänud aja ta viibis sõjakäikudel, kindlustades riigi piire vaenlaste vastu. Seda suutis teha vaid ülinimene, milleks autor Caesari nimetabki. „Momo mirabile — Momo nelle arti della pace, non meno che in quella della guerra, unico al mondo“. — 11. Huvitav kirjutis kehalise kasvatuse harjutuste klassifitseerimise kohta vastavalt täitja eluaastatele ja kehaliste võimetele. Autor leiab, et kehalise kasvatuse harjutused peaksid vältama: lastele alla 10 aasta mitte üle ½ tunni, üle 10 aasta — kuni 1 tunnini ja täiskasvanud noortele kuni 1½ tundi; sellele peab järgnema pikem puhkeaeg 2—3 tundi; selle järele võib harjutada veel samapalju. Raskematele harjutustele peab järgnema puhkus üks päev ja öö ja eriti raskete järele koguni 2—3 päeva. — 12. Reservohvitseride elu. — 13. Mitmesugust. — 14. Bibliograafia. V. K—ts.

N.-VENE.**„VOINA I REVOLUUTSIA“.**

Nr. 3 — 1932. a.

Löögiarmeede operatsioonide ettevalmistamine. Tuntud vene sõjateadlase N. Varfolomeevi mõtteid löögiarmeede operatsioonide ettevalmistamise üle Maailmasõja 1918. a. kogemustel.

„Voina i revolutsias“ kavatakse möödunud aasta eeskujul ka tulevikus anda ruumi Maailmasõja 1917.—1918. a. operatiiv-taktikaliste küsimuste valgustamiseks, pidades silmas, et need lahingud lähenesid rohkem manööversõja iseloomule, milline on üldiselt mõeldav ka tulevikusõjas.

Autor vaatleb siin sakslaste pealetungide operatsioonide ettevalmistusi 21. III — 4. VIII ja Entente 18. VII — 11. IX (1918. a.), tehes sellest järeldusi armeede pealetungide operatsioonide ettevalmistamiseks tulevikusõjas.

Artiklis vaadeldakse peamiselt järgmisi küsimusi:

- löögiarmeede koosseis (inimjõud ja vahendid);
- ettevalmistuse kestvus;
- ootamatuse tagamine, ja
- armee varustamine ja tagala korraldamine.

Mõlemad pooled valmistasid hoolikalt 1918. a. sõjale. Entente märkis vastase sõjalise purustamise koguni 1919. a. peale, kavatsedes piirduda 1918. a. vaid tema kurnamisega, kuna sakslased tahtsid anda lõpuloõki veel enne kui jõuab ameeriklaste abi Prantsusmaale.

Järelejäanud inimjõu pingutatud kasutamine ja relvastuse tootmise hoogus lubasid tuua lahinguväljale hiigljõud, rikkalikult varustatud iga-suguste tehniliste lahinguvahenditega; suurtükide kõrval olid vallutanud tähtsa koha aviatsioon, soomusjõud ja keemilised vahendid. Ka armeede motoriseerimine ja mehhaniseerimine hakkasid avaldama oma mõju.

Neil tingimustel operatiivne kunst ja taktika võtsid uued vormid ja tegevuse viisid. Eriti 1917. a. sõja kogemused tõid uuesti esikohale ootamatuse tähtsuse; selle takistava suurtükiväe ettevalmistuse tule vältust lühendati, minnes üle märkide hävitamise tähtsusest nende neutraliseerimisele. Jalaväele määrati abiks lahingus lahingaviatsioon. Keegi ei kahelnud selles, et lahingu edu ja selle eksploatatsioon on võimalik vaid arviliselt ja kvaliteedilt kasvanud mahasuruvate tehniliste vahendite kaasabil ja toetusel, milledest kõige rohkem konkureerivad suurtükiväega aviatsioon ja tankid.

1918. a. mõlemad pooled püüdsid minna üle positsioonivõitlusist manööversõjale. See ei teostunud. Sellest — ettevalmistus ja operatsioon ise kandsid positsioonisõja operatiiv-taktikalist iseloomu.

Löögiarmeede koosseisulised suurused (operatsiooni alul) on toodud tabelis, milledest selgub, et löögiarmees oli 11—27 jalaväe diviisi pealetungi riba laiusuga 16—44 km, kusjuures 1 km ründamise rinde laiusele tuli 65—111 suurtükki, 11—23 tanki ja 9—25 lennukit ja esimese järgu diviisi pealetungi riba keskmine laius oli 1,9—4 km. Need arvud viivad ettekujutusele jõupingutuste üle, millised on vajalikud operatsiooni ettevalmistamise perioodil. Ettevalmistamise iseloomustavamate elementide valgustamiseks on koostatud

tabel, millest selgub: ettevalmistuse aja üldine vältus oli 24—87 päeva; vägede ja vahendite koondamine kestis 13—20 päeva; suurtükiväe ettevalmistuse tuli 0—5 tundi (Entente = 0).

Nii pikaldane ettevalmistamine nõudis tugevate vägede ja vahendite koondamist täieliku saladuse katte all, et saavutada tugevat ülekaalu, lähtealuse laialdast kindlustamist ja tagala korraldamist. Selles suhtes esinesid löögiarmeedel suured nõudmised. Need olid:

Suurte jõudude ja vahendite koondamise vajadus niisuguse ülekaalu saavutamiseks vastase üle, mis tagaks esialgse taktikalise löögi (läbi-murde) ja otsustava operatiivse edu saavutamine (sügavusse). Nõudmise teine ülesanne jäi teostamata. 1918. a. pealetungide operatsioonides kaitsja koondas kiiresti varud, või taganes vabatahtlikult, millele ei järgnenud jälitamist (liiduväed — moonaveo kriisi tõttu — enne vahe-rahu). Tabeliga illustreeritakse poolte jõudude vahetunde operatsioonide alul ja lõpul, millest selgub: pealetungija omas lähtealuse raioonis jõudude ja vahendite 1,5—4-kordse ülekaalu diviisides ja 2—4-kordse — kahurväes ja mitmekordselt — tankides (Entente). See ülekaal suurenes veel pealöögi suundades. Lahingu käigul see ülekaal hähtus ning tihti operatsiooni lõpuks kujunes jõudude vahetunde koguni vastupidises seisukorras. Näiteks: 18. juuli prantslaste pealetungil oli nende 10. armees operatsiooni alul 16. jal. diviisi, ühe kilomeetri peale: 64 suurtükki, 14 tanki, 21 lennukit, ja operatsiooni lõpul oli samas armees 22 jal. ja 3 ratsa diviisi, kuna sakslaste 9. armees (kaitsel) oli samal ajal 27. jal. diviisi (alul oli vaid 10 diviisi). Sellest selgub, et nii suurte jõudude koondamine peab sündima suure saladuse katte all.

Järgmine nõue oli — äkitse löögi tagamine; ootamatus esines seega tähtsamana elemendina ettevalmistuse perioodil, mida saavutati kahel viisil: vastase segadusse viimine demonstratiivse tegevusega ja ettevalmistuste varjamine tegelikus raioonis. Neid võtteid kasutasid edukalt rohkemsti mõlemad pooled. Viimase saavutamiseks võeti ette: raudteel koondati jõud 75—100 km eeslinnist seljataga, kust öösiti järkjärgult ja ettevaatlikult kolonnid lähenesid lähtealusele; seljataguses suurte metsade kasutamine; rünnaku aja teatamine alluvaile viimasel hetkel; suurtükiväeline ettevalmistus oli lühike; tugeva loori moodustamine õhus lennukiga; staapidesse j.n.e. ohvitseri määramine, kes valvab varjamise tingimuste täitmist; oma lennukit moondamise kontroll; valedetede levitamine (vahetus j.n.e.); luuretegevuse keelamine kaugemale eelkaitse joonest.

Kolmas nõudmine. Löögiarmee varustamise organiseerimine nõuab: 1) löögiarmee materjaalsete vajaduste õiget arvestust kogu tegevuse aja peale ja 2) vastavat tagala korraldamist varustamise, juurdeveo ja evakueerimise mõttes. Siin tuuakse esile hiiglakvante laskemoona j. t., mis olid koondatud löögiarmees pealetungi tegevuseks, millede veoks kasutati raudteid ja veoautosid. Mõned näited: 1. Sakslaste pealetung (21. III — 4. IV) läks maksma sakslastele iga vastase sõduri välja viimine 100 suurtüki mürsku ja 2000 padrunit (üldse 15 milj. mürsku). 4. pr. armees kulutas juba esimesel lahingupäeval pealetungil 1.315.000 kerget ja 360.000 rasket mürsku. 10. pr. armeele veeti 10 päeva jooksul (iga päev 60 rongi á 35 vagunit) 5.286.000 mürsku. Sõja lõpuks kuivasid suured laskemoona tagavarad kokku ka Entente juures (10. juulil oli ülemjuhataja varus iga

75 mm kahuri peale 1587 mürsku, kuna 11. nov. oli neid vaid 420 tk.).

Autor artikli lõpus tähendab, et tulevikusõjas suurte löögigruppide ettevalmistus läheb lahku 1918. a. omast: „Tulevikusõdade revolutsiooni-klassivaheline iseloom, vanade tehniliste lahinguvahendite evolutsiooni jätkamine ja uute ilmumine, armee motoriseerimise ja mehhaniseerimise süvenemise mõjutus kahtlemata panevad ja otsustavad küsimused teisiti, millised on seotud pealetungi operatsiooni ettevalmistuse ja läbiviimisega. Kuid siiski paljud kogemused Maailmasõjast tulevad arvestada ja vastavalt kohastada praeguse aja oludele...“

Löögiarmee jõudu tuleb alati erilise hoolega otsustada, et ta suudaks realiseerida taktikalised saavutised, muutes neid operatiivseks eduks. Laialdane motorisatsioon ja mehhanisatsioon ja nende osav kasutamine kaotavad lahkheid armee liikuvuse ja koormatise vahel. Armee käsutusse olevad tugevad ratsajõud, suured motomehhaniseeritud osad ja kõva lennukite kergendavad pealetungi surumisega rindelt ja löökidega (maa peal ja õhus) seljatagusesse. Luure evolutsioon ühelt poolt ja moondamisvahendite täiendamine, vägede operatiivse ja taktikalise paindumise tõusmine ja raudteest ja autodest olenevad manöövri võimalused teiselt poolt loovad lahkheid, mis raskendavad, kuid kaugelki ei tee võimatuks o t a m a t u s e saavutamise praegusel oludel.

Tagala korraldamise alal tähendatakse, et üks löögiarmee vajab juurdeveoks (välja arvatud inseneri j. t. vajadused) vähemalt ühe üheroopalise raudtee ja materjali 13—15 rongi ühe operatsiooni teostamiseks, või 6500 veoautot vahetuse või 13000 — vahetusega. Tuleviku olukorras juurdeveole abiks olevat õhutransport.

Sõjagaas ja operatiivne kunst. Autor K. Litvinov teatab, et artikkel on koostatud välisriikide allikail. (Kas mitte Genfi keelu-protokolliga tagamõttel? Ref.).

Autor, käsitledes artiklis sõjakeemiat, loeb teda, millel on küll veel väike ajalugu ning tema kasutamisel piiratud lahingu kogemus, peamiselt operatiivseks vahendiks, mis avaldab oma mõju operatiivsele kunstile. Temal on: 1) operatiivne erikaal ja 2) erikaal relvastatud jõudude süsteemis. Suudab täita operatiivseid ülesandeid (tagala normaalse töö takistamine, armee j. t. varude sidumine või osaline hävitamine, rinde kurnamine või kõigutamine, nii rinde kui tagala manöövruse ja liikuvuse vähendamine j.n.e. Esineb igas kui väikesemas armee rakukeses, peale selle küllaldases proportsioonis eriväeosadena.

Autor leiab, et kaasaegne sõjakeemia on juba kasvanud välja taktikalistest raamidest, esinedes küllalt tõsisena operatiivse tegurina, vajutades oma pitseri kaasaegse operatiivse kunsti vormidele. Edasi vaadeldaksegi tema mõjutusi: 1) suuremale pealetungi operatsioonile, 2) läbimurdele, 3) operatiivsele taandumisele, 4) operatiivsele kaitsele ja 5) läbimurde likvidatsioonile.

Leitakse, et suurel pealetungi operatsioonil tänu sõjagaasile võivat passiivsele rindeosale jätta õige vähe sõjajõude (muidugi konkreetse olukorra hinde kohaselt). Näiteks, 30—40 km rindele võivat jätta 1 jal. diviisi, mis on kõvendatud ühe gaasipataljoniga, vabastades seega aktiivsele rindele 2—3 jal. diviisi. Kaasaegne gaasipataljon võivat 20—30 min. jooksul luua tõkestuse 20—30 km ulatuses. Peale nimetatud passiivse osa mängib gaas suurt rolli veel aktiivsuse mõttes.

Olles pandud lennukile ja soomusmasinale võib täita järgmisi ülesandeid: 1) rindele liikuvate varude (sügavast või lähedast seljatagusest) sidumine või osaline hävitamine; 2) tõkete moodustamine defileedes nii juurdetulevatele kui äraminevatele osadele rindel; jõudude koondamine takistamine vastulöökkideks ja nende hävitamine; raudteesõlmedes normaalse töö segamine — vägede maha- ja pealelaadimine, ja löögigrupi tiibade tagamine.

Gaasivahendite jaotamisel väekoondiste vahel soovitatakse: rinde hõrendamiseks 1 g-pat. 30—60 km rindele; löögigrupi tiiva tagamiseks, näiteks, 1 g-kompani ühele jal. diviisile, kuna ülejäänud jaotatakse pealöögi, peamiselt nende tiibadel asuvate osade vahel. Kõik aviatsiooni ja motomehhaniseeritud gaasivahendid jäävat armee ja rinde juhatuste käsutusse. Sõjagaas peale ülaltähendatud ülesannete peab veel: kõigutama rinnet juba operatsiooni ettevalmistuse perioodil, tagama takistamatut pealöögi edasitungi (hävitada gaasitõkkes) ja kaitsma oma jõude gaasiohu eest (vastugaas).

Maailmasõja suurist kogemusest on selgunud, et läbimurded ei õnnestunud suuremalt jaolt just seetõttu, et kaitsja suutis visata vajalikul arvul varusid nende likvideerimiseks. Kuigi rinne murti läbi, ei viidud läbimurret vajaliku sügavusse. Põhjus jälle sama — varud. Järelikult läbimurrete põhinuhtluseks on varud. Nende varudega võitlemiseks on nüüd vahendiks õhuvägi, millel on käsutada kaks tüüpi hävitusevahendeid: 1) suurtükiväeline ja 2) keemiline. Esimesega võib hävitada nii elav- kui materjal-seid-tehnilisi vahendeid, kuna teisega vaid elavaid jõude. Need hävitusevahendid täiendavad üksteist.

Operatiivne taandumine järgneb enamikult vastase tugevate tiiva- (või vastulöökkidele) seoses surumistega rindele. Vastutegevused on: ümbergrupeerimine hädaohu suunas; armee, rinde j. t. varude sinna viskamine, ja kiire tagasihüpe vabanemiseks löögist ning lahtikiskumine pealetungijast. Põhimomendiks on siin ajavõit kas aktiivseks või passiivseks vastutegevuseks. Nii ühel kui teisel juhul on vaja peatada või takistada vastase tegevust. Selleks on vaja lühema aja jooksul visata jõud vastase pealetungi teele, et täita seda ülesannet. Selleks on nüüd küllalt võimsad ja liikuvad vahendid: aviatsioon, sõjagaas ja motomehhaniseeritud osad. Nende oamisel juhatusel on võimalik kiirelt peatada või takistada vastase pealetungi ning võita aega aktiivseteks või passiivseteks vastutegevusteks. Autor leiab, et ühest kaasaegsest gaasipataljonist jätkub (muidugi olenevalt topogr. tingimustest), et tõkestada vastase pealetungi 20—30 km ja 1 eskadrillist — 12—20 km ulatuses.

Maailmasõjaajagse kaitse võimsus seisib peamiselt tule jõus, inseneriliselt maastiku kõvendamisest, elavjõu tiheduses ja osaliste ja üldiste varude vastulöökkides. Kaasaegne kaitse on saanud oma käsutusse väga võimsa teguri sõjagaasi näol, mis ainult ei suurenda, vaid koguni muudab kaitse iseloomu ja vorme. Kaasaegne rüg., kõvendatud g-kompaniga, inseneriliste vahendite ja suurtükiväega suudab organiseerida normaalse kaitse rindel 10—15 km ja diviis — 20—30 km ulatuses. Kui kõvendada diviisi ühe g-pataljoniga, siis võivat organiseerida küllalt tugeva ja pideva kaitse rindel 30—40 km ulatuses. Kui insenerilised tõkkes avaldavad vaid passiivset takistust, raskendavad kehaliselt, siis keemilised tõkkes peamiselt hävitavad elavjõudu — aktiivne tõke. Teine suur

tähtsus on — tõkke loomise kiirus (15—20 korda kiiremalt kui insenerilised tõkked). Võttes neid omadusi arvesse, võib suurendada ilma suurema riskita rinde laiusse norme 2—3 korda, nõudes neilt normaalselt kaitse võimsust. Siduvossa võivat määrata mitte $\frac{2}{3}$ elavjõust ja materjalsetestehnilistest vahendeist, vaid $\frac{1}{3}$ ning löögiossa — $\frac{2}{3}$.

Läbimurde likvideerimisel, kus on jällegi tähtis kaitsjale ajavõit — tõkestada, või peatada, või koguni panna kinni vastase sissetung — mängib sõjagaas suurt osa oma võimsuse ja liikuvuse tõttu.

Lõpukokkuvõttes autor leiab, et sõjagaas, vaatamata oma väiksele ajaloole, esineb mitte ükski tõsise taktikalise, vaid ka operatiivse ja isegi strateegilise tegurina, suutes vajutada oma pittersi mitte ükski taktikale, vaid ka operatiivsele kunstile ja isegi sõjapidamisele tervikuna.

Liikuv kaitse (Podvižnaja oborona) — V. Favicki.

Autor tähendab, et mitte ükski teine lahingutegevuse viis ei oma nii palju lahkuminevaid vaehteid ja arvamus kui liikuv kaitse. Ka ametlikud lahingueeskirjad ja sõjakirjandus käsitlevad seda ala õige lühidalt. Autori definitsioon: liikuv kaitse läheb lahku tavalisest kaitsest seega, et esimesel puudub kaitsevöö oma eelserva, arendatud sügavuse ja tulesüsteemiga, loovutades koha enamvähem sügavamale raiooni, mille sisemuses sünnivad lahingutegevused, sealjuures ainukeseks stabiilseks piirjooneks raioonile on vaid tema tagaserv.

Selle raiooni sisemuses kaitsjal on õigus tarvitada kõiki lahingutegevuse viise vastavalt olukorrale. Pea lahingutegevuse viisiks olevat — manööver. Sellest siis ka liikuv kaitse on aktiivseim kaitsetegevuse viis.

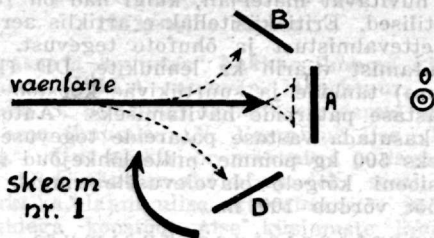
Parimaks tegevusviisiks loetakse suurima aktiivsusega otsida pealetungija õrnamad kohad, tiiva ja seljatagune. Seda saavutatakse: taandumislahingute seeriatega (tagasihüpped joonelt joonele), et haarata kaitsjal algatus enese kätte; ootelahinguga otsustava eesmärgiga (otsustav pealetung vaenlasele, kes on hargnenud kaitsja vastupanupositsiooni eelserva ette) ja „lahinguga kaitsjoone ümber“ („boi vokrug rubeža“ — see on tuntud kasakate tegevusviis).

Tuues ette näiteid Maailmasõjast, leitakse, et neiks tegevusiks on sobivamad kiirosad — ratsavägi, ratturid, millele tähtsus veel kasvab motoriseeritud osade juurdelisel.

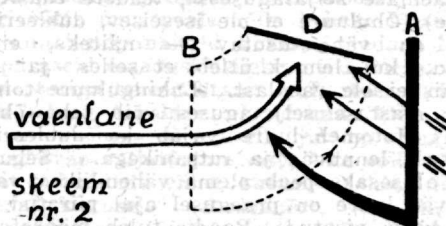
Skeemil nr. 1 väljendub liikuvosade (ratsavägi, ratturid, motomehaniseeritud) kaitsetegevuse põhimõtteline joon.

Vaenlane tungib peale, et vallutada O.

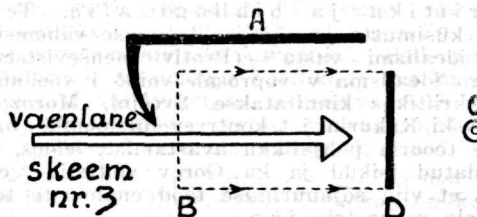
Kaitsja kerged luureosad sunnivad väikeste pistetega hargnema vastase eelkaitseosi. Sel ajal kaitse „siduvosa“ (vahest ka selles osas kogu kaitse jõud) võtab oma alla kaitsjoone A. Selle ees vastane on sunnitud hargnema. Niipea kui on selgunud vastase hargnemine, kaitsja, jättes kaitsjoonele A vaid loori (tulirelvad), kiiresti viskab peajõud üle B kaitsjoonele, ähvardades vastase tiiba haaramisega ja flankeerides tulega osi, millised on hargnenud A kaitsjoone ees. Vastane on sunnitud võtma ette kontrmanöövri sügavusest, hargnedes B kaitsjoone ees. Sidudes ka siin vastase tegevuse, kaitsja uuesti rebib lahti oma peajõud ja viskab nad D kaitsjoonele, kus kordub sama tegevus. Parajal ajal antakse nüüd kaitsjalt otsustav löök löögiga tiivale või seljatagusesse.

Skeemil nr. 2 selgub jalaväe liikuva kaitse põhimõtteline külg. Kaitsja jalavägi asub kaitsejoonel A. Teda katab eelkaitsejoonel B. Eelkaitse ei seo end pikema lahinguga, vaid „kunstliku“ tegevusega kiskudes vastase tähelepanu enese peale, taandub kaitsejoonele D. Vastane, jälgides taanduvaid osi, paneb oma tiiva kaitsja peajõude ette — järgneb parajal ajal otsustav löök vastase hävitamiseks.

Skeemil nr. 3 selgub, kuidas jalavägi kasutab „tiibpositsiooni“. Jalavägi kaitseb A. Katteosa (õigemini „meelitavosa“), pärast kokkupõrget vastasega B joonel, meelitab viimase võimalikult suuremate kahjude sünnitamiseks temale, jooonele D, kus organiseerib võrdlemisi tugeva vastupanu. A joonel olev peajõud ei või avaldada millegagi oma olemasolu. Parajal momendil järgneb otsustav löök pealetungija hävitamiseks.

Liikuvale kaitsele minnakse üle ka laiade rindete kaitsele väekoondistega, kui on selgunud vastase tugevate jõudude pealetung. See seisab selles, et loobutakse hajutatud stabiilsest kaitsest, koondades väed kokku painduvaks tegevuseks ühe rinde osas, loovutades territooriumi teisi osi vastasele. See nõuab vanemalt juhilt suurt otsustavust.

AG (aviatsiooni grupp) korpuse pealetungilahingus. Autor A. Lapeinski analüüsib AG tegevust pealetungi lahingus, tuues esile rikkalikke arvulisi andmeid kõigi kolme lennukite liigi — luure, hävitajate ja löögi (rünnaku ja pommitamise) — tegevusest.

Arvestamiste juures on peetud silmas, et pealetung teostub kaitsele asunud vastasele manöövrivõimude oludes, kusjuures pealetungiks on väga piiratud aeg. Artiklis toodud arvestused (aja, vahendite hulga ja ruumi suhtes) pakuvad

palju huvitavat materjali, kuigi nad on rohkem teoreetilised. Eriti käsitletakse artiklis aerodroomide ettevalmistust ja õhufoto tegevust. Allakriipsutamist väärib ka lennukite, DD (kauge-tegevuse) tankide ja suurtükiväe koostöö arvestus vastase patareide hävitamiseks. Autor soovib kasutada vastase patareide tegevuse lõpetamiseks 500 kg pomme, mille lõhkejõud tekitab kontusiooni kõigele elavolevusele ringis, mille läbimõõt võrdub 100 m.

Luureteenistuse küsimusi — Gr. Pocter. Autor vaatleb kaasaegse luure kujusid, vahendeid ja viise vaid niivõrra, kuivõrra need küsimused paistsid temale huvitavaina ja vaieldavaina. Seda küsimust käsitletakse rinde staabist alates ja allapoole. Artiklist mõningaid mõtteid: Kolossaalne luure lahingvahendite kasvatamine: kõik uued tehnika saavutised on sobivad luure teenistuseks (lennuk, optika, fotoapar. motomehhan.-osad j.n.e.). Agentuuri teenistuse on rakendatud ka lennukid (agentide maandumised vaenlase seljatagusesse, teadete edasitoimetamine). Õhuluure ei ole iseseisev, dubleerimata luure on vähe usutav — näiteks, ei või uskuda, kui lennuk ütleb, et selles ja selles raioonis ei ole vaenlast. Lahinguluure toimelamiseks vastase seljataguses võib teha õhudesantsi. Motomeh.-luure vajab ka dubleerimist, peamiselt lennukite ja ratsanikega. Segaluure salga alusosaks peab olema vähemliikuv väeliik. Ratsaväe luure on praegusel ajal piiratud, kuid mitte välja visatud. Raadio tuleb määrata ratsaluure teenistusse ratsavirgatsite asemele. Tuleb teha kindlat vahet luuresalga ja kattesalga luure tegevusel. Kattesalk (eelsalk) katab, võtab oma alla ja kaitseb kaitsejoont, luure on temale kõrvalülesandeks, kuid ei ole luuresalka, mille ülesandeks ei oleks luure või oleks see temale kõrvalülesandeks. Iseloomustavaks praegusel ajal on see, et võideldakse luure suure ulatavuse ja kõikjalt läbitungivuse eest.

Kriitika ja bibliograafia. Teose „Sõja küsimuste ja sõjalise tegevuse vähemsustava idealismi vastu“ (Protiv menševiststvujšcego idealizma v votprasah vojnõ i voennogo dela) kriitikas kinnitatakse Svečini, Morozovi, Verhovski, Kakurini j. t. kontrrevolutsioonilise buržuulise teooria põhjalikku avastamist, leides, et tähendatud isikud ja ka Gorev võitlesid selle vastu, et viia sõjaurimise tööd enamlaste teaduslikele roobastele j.n.e.

Teose teiste vigade hulgas juhitakse tähelepanu sellele, et teos on kirjutatud mitte küllalt teravas toonis. Lõpuks tähendatakse, et see väike teos on lõpulikult hävitanud vähemuse ning järgmine ülesanne on märksi-lenini õpetuste üleviimine sõja küsimustele ja sõjalisele tegevusele ja uue proletarise sõja pidamise viisi teoreetiline ümbertöötamine.

Viimases artiklis F. Ogorodnikov teeb kokkuvõtte La revue d'Infanterie 1930. a. ilmunud artiklite kohta, mis käsitlevad teenistuse aja ja sõjaväe ettevalmistuse küsimusi. —a—

Uusi sõjaajakirju.

Punaväe perioodiline literatuur on möödunud talve jooksul rikastunud mitme uue sõjaajakirjaga. Mõnele neist, nimelt kuukirjadele „Tehnika i vooruženie“, „Krasnaja konnitsa“ ja „Vestnik protivovozdušnoi oboronõ“, tahaksin siinkohal tä-

helepanu juhtida. Muude uute sõjaajakirjadega, nagu „Artilleriiski žurnal“, „Motorisatsia u mehhanisatsia RKKA“ ja „Vojennõi Zarubežnik“, on lugejaid juba varem tutvustatud.

„TEHNIKA I VOORUŽENIE“.

Nr. 1 — 1932.

See kuukiri on RKKA relvastuseülema tehnilise staabi häälekandjaks, mis tahab rahuldada kõikide väeliikide nõudeid sõjatehnika küsimustes. Tema esimese (1932) aasta programm näeb ette järgmised ülesanded: suurtükiväe, sõjagaasi-asjanduse, sõjainseneriasjanduse ja side alasse puutuvate tehniliste küsimuste läbitöötamine ja populariseerimine; kõikide sõjalise tähtsusega tehnikasaavutiste arvestamine ja populariseerimine; välismaade sõjatehniliste kogemuste valgustamine; leiutajatekaadri koondamine relvastuse küsimuste juure ja nende (leiutajate) abistumine; sõjatehnilise propaganda küsimuste läbitöötamine; esirinnas sammuvate väeosade saavutiste populariseerimine ja nii N.-Venes kui välismaailm ilmuva sõjatehnilise kirjanduse hindamine. Kuukirja vastutavaks toimetajaks on N. Jefimov.

Esikohal — pärast programmartiklit — on toodud A. Lizjukov'i artikkel „Tankid ja abinõud nende vastu võitlemiseks“, milles käsitletakse tankide tehnilis-konstruktiiivseid ja taktikalisi omadusi. Autor puudutab nii ülakerget (tankett), kerget, keskmist kui ka rasket tanki, tuues muu seas nendest ülesvõtteid. Vaadelnud mitmesuguste tankitüüpide omadusi, siirdub autor üksikute tankivastase kaitseabinõude iseloomustamisele. Lisaks tabelleid tankivastaste relvade kohta välismaail.

Järgmine artikkel „Praeguse aja pataljoni suurtükivägi“ otsib vastust küsimusele, millise suurtükiväega tuleks varustada laskuripataljon, et ta üheltpoolt säilitaks vajaliku pealetungi-tempo ja teispoolt oleks võimeline tagasi lööma vastase kallaletungi. Selleks vaadeldakse kõigepealt, missuguste „vastastega“ ja takistustega ning millistes tingimustes pataljonil tuleb kokku puutuda, ja siis jõutakse otsusele, et pataljon vajab: 1) õhukaitsesuurtükke, 2) tankivastaseid suurtükke ja 3) miinipildujatüübilisi torusid. On toodud andmeid õhu- ja tankivastase kaitserelva — 20 mm automaatsuurtüki, 37 mm tankivastase suurtüki ja miinipildujate (kerge N. süsteemi ja Stokes-Brandt M 1930) kohta ühes vastavate joonistega.

„Vintpüssi õõne roostetamise põhjused“ (J. Ammosov) on kokkuvõtte vastavate katsete tulemustest ühes järeldustega punaväelastele relvade korrashoiu alal.

„Põhinõuded relvastuse valmistamisel“ (Rudin) — informatsioon relvastuse kasutajatele, mis peab avama nende silmad relvastuse valmistamisega seotud raskustele ja kuludele ning manitsema kõiki lahingubarustuse kokkuhooldlikule kasutamisele. Kui kõik rüglid, patüübid, patareidülemad j.n.e. on täiesti teadlikud selles, et iga 3—4 lasku suurtükist võrdub nende kuupalgale (või on mitu korda suurem), et näiteks mürsu valmistamise protsess kestab nädalaid, — siis, peab uskuma, jääks nii mõnigi pauk „jumala maailma“ laskmata, arvab artikli autor.

Artiklis „Gaasikallaletungi vahendite arenemine välisriikide sõjavägedes“ (V. Fedorov) näidatakse välisriikide sõjakirjanduse põhjal, et praegu nihutatakse kõik-

jal esikohale sõjagaasi levitamise lennukiväe ja suurtükiväe abil, kuna gaasi levitamise muude viiside suhtes ollakse üksikutes sõjavägedes erinevatel seisukohtadel; sõjagaasi laskmist balloonidest ei peeta mõnes armees enam otstarbekaks; leegihaitjatest — nii kantavatest kui ka statsionaarsest tüübist — hakatakse loobuma; spetsiaalsete gaasipildujate ja gaasi-miinpildujate kohta võib leida lahkuminevaid vaateid. Endiste relvade (miinipildujad, gaasipildujad ja gaasiballoonid) asemel varustatakse nüüd gaasivägesid uute relvadega maastiku gaasitamiseks (kantavad ja veetavad abinõud ja gaasifugasid), moondavate ja mürksuitsude tekitamiseks (küünlad, veetavad abinõud) ja kiiremaks ning suuremaulatuslikuks degaseerimiseks; positsioonisõja relvana hoitakse mõnel pool tagavaraks ka Livens-gaasipildujaid.

Kirjutises „Uued üleminekuabinõud“ (G. Potapev) võetakse arvustuse alla RKKA üleminekuabinõud (Poljanski lestad, täispuhutavad paadid A—2 ja A—3, aeropontoonid, mootorpontoonid) ja leitakse, et enamus neist ei vasta praeguse aja nõuetele. Artiklis leidub huvitavaid andmeid punaväes praegu tarvitusele võetavate üleminekuabinõude kohta ja mõningaid kavatsusi tulevikus suhtes. Nii kavatakse punaväe laskuriosi, diviiside motomehhaniseeritud salku, motoriseeritud ja mehhaniseeritud osi varustada üksikute parvedega (otdelnoe paromõ“), mis liiguksid alati koos ülalnimetatud väeosadega. Peale Poljanski lestade, millised olevat oma aja ära iganenud, ja kerge materjaliga (õled j.n.e.) täidetavate lestade vajavat jalavägi ja ratsavägi väikseid inglise kokkupandavaid või saksa täispuhutavaid lootsikuid luurajate tarvis. Senise pontoonvarustuse asemel olevat soovitatav tarvitusele võtta rasked pontoonpargid P.-Ameerika Ühendriigi ja Inglismaa eeskujul.

Peale selle toob kuukirja esimese number veel järgmised artiklid: „Pataljonisuurtükiväe moondamine“ (M. Zatonski), „Maksimaalse vee määramine jõe laiuse mõõtmisel“ (P. Vehov), „Ultralühikeste, lühikeste ja vahepealsete lainete kasutamisest väeosade raadiosides“, „Zeiss'i-süsteemi optilise telefoni 1930. a. mudel“ (P. Tšudakov), „Häällepüüdmise tehnika praeguse seisukord“ (Fedosenko), „Sihiku projektlennuki tulistamiseks püssidest“ (Pannin) ja „Leiutajate rakuketest punaväe osades“ (A. Kononenko).

Kroonika (ettepanekuid vintpüssi täiendamiseks, ameerika uus rügemendi-raadiojaam, seniitprojektorid uus tüüp j.n.e.).

Bibliograafia (Arvustused järgmiste sõjakeemia ala käsitlevate raamatute kohta: N. Stšerbakov — „Vojennohimitski spravotnik komandira-artillerista“; J. Fišman — „Vojennohimitseskoje delo v sovremenno voine“; V. Kaplinski — „Himitseskaja služba v pehote“; A. Dolin — „Vojennohimitseskoje delo; A. Botvinik — „Kak zaštšiščatsja ot otravljajuščih veščestv“; Dolin i Botvinik — „Neobhodimoe svedenia po vojennohimitseskomu delu dlja mladšego komandira“ ja A. Bubonov — „Himia i bronesilõ“).

„KRASNAJA KONNITSA“ 1932, teine raamat.

„Krasnaja konnitsa“ hakkas ilmuma käesoleval aastal RKKA ratsaväe inspektuuri häälekandjana S. Budennõi toimetusel; samal ajal lõpetas oma ilmumise „V. Vestniku“ lisa „Kaval. sbornik“. Uus ajakiri on määratud punaväe juhtidele; tema tähtsamaks ülesandeks seati ratsaväe taktika, lahingulise ettevalmistuse ja teiste väeliikidega koostöötamise küsimuste läbitöötamine. Kuna selle ajakirja teine raamat jõudis meie tellijatele juba kätte (esimest raamatut pole seni veel saadud!), siis on võimalus jälgida, kuidas punase ratsaväe uus häälekandja asub ülesseatud programmi täitmisele.

Esimeses artiklis „Hobuse ja mootori koostöö“ L. Fedorenko käsitleb eeskätt küsimust, kuivõrra otstarbekohane ja vene oludes teostatav on hobuse asendamine mootoriga; võrreldud ja iseloomustanud mootori ja hobuse omadusi ja jõudnud järelduseni, et mootor ei suuda kunagi võtta oma peale kõiki hobuse ülesandeid, autor annab näpunäiteid, kuidas arendada hobuse sünnipäraseid omadusi selleks, et ta oleks võimeline mootoriga koos töötama. „Loetakse, et mootor on hobuse vaenlane. Kuid mina ütlen vastupidi: ta on sõber. Ei või olla juttugi mingisugusest ratsaväe väljatõrjumisest; jutt võib olla sellest, et kohandada väheliikuvaid väelike mootori liikumise kiirusele“ (Budennõi), — selle väite tõestamiseks ongi öieti mõeldud kõneall olev artikkel.

„Rügemendi juhtimine pealetungil“ (P. Sobennikov) — konkreetne näide õppuste organiseerimisest ratsarügemendi staabi maastikul.

„Sõjamängu vahekohtuniku bloknotes“ — KKUKK'i*) õppejõu P. Sergejev'i näpunäited vahekohtunikkude töö ratsionaliseerimiseks. Toimetuse märkuse järgi olevat vahekohtu-aparaadi aruande-materjal sõjamängude arutamisel sageli segane ja väheveenav, sest vahekohtunik restaureerib sündmusi kas mälu või organiseerimata andmestiku põhjal. Selle all kannatavat nii sõjamängu õpetlikkus kui ka õigete järelduste väljavaimine. Sergejev annab mõningaid näpunäiteid, kuidas vahekohtunik võiks mängu käigud j.n.e. üles tähendada graafiliselt.

„Kaasaja eskadron ja tema juhtimine“ (J. Tjulenev). Eskadron on kujunemas ratsaväe taktikaliseks põhiküsimuseks, sellepärast tema juhtimine juhatuse-lüli kaudu ei suutvat enam tagada lahingu edu; selleks olevat vajalik juhatuse-jagu järgmises koosseisus: jaoulem, 5 vaatlejat, kirjutaja, gaasiinstruktor ja signalist; tagalateenistust korraldaks veltveebel (štaršina“).

Järgmine artikkel „Eskadroni staabi organisatsioon ja ettevalmistamine“ (E. Seideman) käsitleb sama probleemi. Seideman'i arvates peab eskadroni juhatuse-jagu koosnema: a) juhatuse-lülist (veltveebel, kirjutaja, signalist ja gaasiinstruktor), b) side-lülist (lülivanem, 8 virgatsit, 4 nooremat juhti ja telefonistid), d) vaatluselülist (lülivanem ja neli vaatlejat) ja e) tagala-lülist.

„Ratsaväe lahing metsades ja soodes“ — ajalooline näide vene kodusõja päe-

*) Kaval. kursõ usoveršenstvov. komandn. sostava.

vilt (1. ratsa-armee lahingud Novgorad-Volõnski all 19.—25. juunini 1920).

Lõppeks tuuakse kaks tõlkeartiklit ameerika ajakirjast „The Cavalry Journal“ (1931 nr. 167 ja nr. 168) pealkirjade all „Ratsavägi ja mehhaniseerimine“ ja „Mootori mõju ratsaväele“, millistes kaitstakse ratsaväe ja motomehhaniseeritud jõudude koostöö küsimusi lahinguväljal.

Bibliograafilisi märkmeid — V. Brenken'i raamatu „Primenenie konnitsõ po opõtu mirovoi voinõ“ arvustus A. Treiman'ilt.

„VESTNIK PROTIVOVOZDUŠNOI OBORONÕ“ 1932, nr. 1.

Tähendatud sõjaajakiri hakkas ilmuma juba läinud aasta lõpul, lastes 1931. a. jooksul välja kolm numbrit. Ajakirja eesmärk — olla abiks kogu õhukaitse süsteemi ettevalmistamisele, käsitledes õhukaitse küsimusi väeosade, transpordi, tööstuse j.n.e. seisukohalt, valgustades õhukaitse ala välismail j.n.e. Selle ajakirja käesoleva aasta esimese numbri (88 lhk.) sisust olgu märgitud järgmist:

„Viisaastaku viimase aasta lävel“ — juhtkiri toimetusest XVII parteikonverentsi puhul; väljendatakse eht kommunistlikku „kroonu-optimismi“ viisaastaku teostamise suhtes. Samal ajal, kui kapitalistlikkudes maades süveneb majandusekriis, kehtvat SSSR'i sotsialistliku majanduse tõus. Juba 1931. aastal täidetud mitmes tööstuseharus (naftatööstus, masinaehitus j.n.e.) viisaastak enne tähtaega. 1932. aastal („pjatiletka“ neljandal aastal) teostuvat viisaastak sajaprotsendiliselt ja sellega loodavat kindel baas peale muu ka õhukaitsele, mille teenistuses seisab tähendatud ajakiri.

K. Leonov'i artiklis „Pommituselennuväe arenemistendentsid ja õhukaitse“ näidatakse, et Läänes esineb kaks voolu pommituselennuväe kasutamise, järelikult ka konstruktsiooni alal: ühed (Inglismaa, Prantsusmaa) püüavad pommitamistegevuseks ära kasutada lennuki lennutehnilisi omadusi (kergetus, suur kiirus ja lennulagi), teised (Itaalia) — lennukite suurt kandejõudu (rasked pommituselennukid). Siit ka kaks teotsemprintsipi: ootamatus (kerged lennukid) ja jõuline aktsioon (rasked lennukid, mille relvastuseks kümnekond kuulipildujat); võimalik on ka nende printsipiide kombinatsioon. Sellest tulevat lähitud õhukaitse põhivormide valikul.

„Seniitkuulipilduri-kompani tule juhtimine“ (M. Pogorski) — kokkuvõte ühe õhukaitse osa õppustel saadud kogemustest. Seniitkuulipilduri-kompani ülem, saanud käsu mõne objekti (sild, tehas, raudteejaam j.n.e.) kaitseks, koos alluvate juhtidega rekognostseerib selle objekti, valib rühmade tulepositsioonid (mitte lähemale kui 400—500 m kaitstavast objektist ja 800—1000 m üksteisest), oma K. P. ja 1—2 V. P-d (mitte lähemal kui 3—4 km kaitstavast objektist), määrab rühmade vastutavad sektorid ja need viisid, kuidas tuld juhatakse K. P.-st: kas vahetult, orientiiride järgi kaardil või maastikul, ilmakaarte, vastutava sektori või sektorinäitaja järgi. Viimast võtet autor loeb kõige praktilisemaks ja annab kolm näidet plansekti-sektorinäitaja kasutamisest.

„Seniitkuulipilduri õpetamine“

(A. Rebriev). RKKA õhukaitse osades puuduvat isegi primitiivsemad abinõud seniitkuulipildurite õpetamiseks oma erialal ja õppuste edu kontrollimiseks; fotokuulipilduja omavat ainult mõningad katsetamisasutised, kuna hästi seadeldud õhupoligoon olevat vaid kütikoolil „Võstrel“. Autor annab näpunäiteid, kuidas valmistada lihtsad abinõud liikuvate märkide (lennukimudelite) demonstreerimiseks ja sihtimise õpetamiseks ning kontrollimiseks („prožektor-kontrolör“).

„Märkide näitamine hävituselennuväele öösi“ (Azarenko) — abinõu kirjeldis, mis märkidenäitamisepostil võimaldab „valgustuse-figuuride“ (elektrilampide kombinatsiooni) abil oma lennuväele edasi anda järgmised signaalid: vastase kõrgus, lahinguvakuse number, kuhu hävitajaid nõutakse, ja rünnakuks vajalikude hävitajate arv.

Alljaotuses „Kohaliku õhukaitse juhtimise küsimusi“ käsitletakse õhukaitse luuregruppide (RG) tegevuse põhimõtteid, VNAR*) postide teenistust ja sidepidamist nende postide vahel signalisatsiooni abil; lisana sideabinõude kirjeldis ja kood.

„Kohaliku õhukaitse lahinguline ettevalmistus“ — seeria artikleid, millistes käsitletakse kohalikkude õhukaitse osade lahingulise väljaõppe põhimõtteid, antakse ülevaade senisest tööst j.n.e.

Üldpealkirja all „Gaasikaitse“ tuuakse viis vähemat kirjutist, mis selgitavad masinate ja mehhanismide kaitsemist gaasi vastu, degaseerimistööde organiseerimist, universaalse gaasimõõdja käsitamist, raudteeliini degaseerimist ja gaasitorbikute väljaandmist õhukaitse meeskondadele.

Järgnevad alljaotused, millistest igaüks sisaldab terve rea kirjutisi, olgu ruumi säästmiseks ainult loendatud: „Sanitarteenus“ (3 artiklit), „Õhukaitse ja tribüün“ (3 artiklit), „Teated kohtadelt“, „Iseõppijate nurk“, „Välismailt“ (pikem ülevaade Poola lennuväest ja sakslaste hinne Prantsuse õhuanõõvritele), „Kroonika“ ja „Bibliograafia“ (Arvustavaid märkmeid raamatute J. Loštšinin „Sredstva protivohimitseskoj zaštiti“ ja L. Antonov „Konspekt lektsi po himoborone“ kohta).

Kõne all olevat „Õhukaitse teatajat“ võiksid meil huviga jälgida eeskätt õhukaitse väeosade ja asutiste ohvitserid ja „õhukaitse ohvitserid“ väekoondiste staapides. —ms—

Bibliograafia.

RAAMAT ITAALIA ÕHUMINISTRILT KINDRAL BALBOLT.

Kindral Italo Balbo — Escadrilles au — dessus de l'Atlantique — H. Blane'i tõlge. Nouvelles éditions latines, Paris.

Kooliõpetaja poeg Ferrarast — sõjaajal leitnant-alpikütt ja üks esimesi Mussolini ettevõttega ühinenuid — oli kindral Balbo see, kes leiutas kommunistidevastase taktika, juhatas retket Rooma ning lõpuks moodustas mustasärikidest selle kolmesajatuhandepealise fashistliku leegioni, milline peaaegu sama suur, kui reguläär armee. Mussolini tegi temale ülesandeks

*) Vnutrennego nabljudenia i razvedki.

organiseerida lennuväge. Tema esimeseks mu-reks oli saada lenduriks ise, sooritades vastavad katsed. Peale selle äsus ta tööle.

Kindral Balbo isiklikuks sünnituseks on Orbetello laager — Itaalia merelennu keskus. Sisekord laagris sarnleb kloostrielule; see on midagi sõjaväelise ordu taolist, nagu omal ajal Roodoses ja Maltas. Kooli ülesandeks ei ole mitte kasvatada üksikuid eriliste võimetega rekordimehi, vaid moodustada hästi väljaõpetatud ja moraalselt kõrgel seisvat lendurite kogu. Kõrge müüri ümbritsetud laagrisse suletud ohvitseride ja sõdurite vahel ei ole teist erinevust kui see, mis väljub distsipliinist ja aukraadi austamisest. Kõigis muus on täieline mungaline ühetaolsus. Kõigil ühtlane söök ja elu korraldus. Valitseb alkoholi absoluutne keeld. Lõbustuseks on filmid, millised Balbo isiklikult valinud ja raamatukogu, millisest on välja heidetud kõik, mis mehisust võiks halvata. Iga kahe nädala tagant antakse linnaluba.

Säärase treeningu tulemuseks oli Atlandi ookeani ületamine Balbo isiklikul juhtimisel, millisest osa võttis neli eskadrilli igauhes kolm lennukit. Väljudes 17. detsembril 1930. a. Orbetellost sattus kaheteistkümnest lennukist koosnev eskaader varsti tormi võimusesse. Mitmed masinad olid sunnitud varju otsima ühel väikesel hispaania saarel, kuid 48 tundi hiljem olid kõik koondunud Kartageenasse. Marokko ja Mauritaania kaudu jõuti Bolamasse portugali Guineas: selle koha oli Balbo valinud üle Atlandi lennu lähtepunktiks.

Kell 0100 7. jaanuaril anti käsk väljumiseks. Kuna igal lennukil oli peal 10.000-kiloline koorem, tekkis õhkutõusmisel raskusi. Kaht lennukit tabas ebaõnn. Üks neist kaotades lendutõusul kiiruse, oli sunnitud merre laskuma, kusjuures kukkumisel sai surma motorist. Teine läks lendutõusul teadmata põhjusel põlema ning vajus ühes meeskonnaga põhja. Seega oleks ookeani ületamiseks jäänud ainult kümme len-

nukit, kui Balbo ei oleks annud luba kaasa lennata abilennukile, milline tagavaraosadega laaditult pidi saatma eskaadrit kuni Bolamani.

Mitte esimest korda ei alustatud Lõuna-Atlandi ületamist lennukitel, kuid esmakordselt võeti ette ülelend eskaadri poolt rivikorras. Ning lend rivikorras suurendab märksa säärase ettevõtte raskusi. Nagu seda täitsa õieti tähendab Balbo, annab harilik lend vabaduse, kiiruse ja suhtelise hädaohutuse. Kuid lennul rivis peab alata valvama kaaslasi ees, taga ja kõrval, ilma et sealjuures silmi pöörata juhtimise abinõudest. See tähelepanu mitmekordne pingutamine ja valvelolek kaheksateistkümnelt tunni jooksul väsitab äärmiselt ja kurnab närve, eriti siis, kui lennatakse lõpmata udus, kus ei ole näha vett ega taevast ja sageli üks-teist samal masinal. Lisage sellele juure, et vahetpidamata tuleb reguleerida mootoreid, muutes alata kiirust, sest distsipliin, kohustades kõiki käima täpsalt sama teed, riisub lendurilt igasuguse vabaduse ja sunnib teda alata muutma suuna.

„Mina usun, räägib kindral Balbo, et kui mina peaksin uuesti alustama lennu üle Atlandi, siis eelistaksin pigemini üksinda kolm korda ületada ookeani ühest äärest teise, selle asemel, et ainuski kord lennu ette võtta rivikorras.“

Kaksteist tundi peale Bolamast lahkumist maandus eskaader Natalis Brasiilias. Radiaatoririke tõttu pidid kaks lennukit merre laskuma, neist üks peale üheksatunnilist lennu ja teine ainult kuuesaja kilomeetri kauguses Brasiilia rannast. Mõlemad päästeti vahilolevate Itaalia ristlejate poolt. Ühel masinal õnnestus viga parandada oma jõul, mille järgi ta ühines oma kaaslastega Natalis. Viis päeva hiljem alustasid juba kõik üksteist edasilendu Rio-de-Janeiro'sse — reisi sihtpunkti.

Nii raamatu sisu üldjoontes.

Selle itaalia lennuväe suursaavutuse üksikasjad leiavad kindral Balbo teoses huvitavat ja kaasakiskuvat käsitlemist. A. L—g.

Sport.

Sport Tallinna garnisonis.

Tallinna garnisoni spordikomisjoni korraldusel peetakse garnisoni väeosadevahelised

tennisvõistlused

garnisoni üleajateenijatele augustikuu teisel poolel Kadriorus, Lennuväe ohvitseridekogu tennisväljal. Need on esimesed tennisvõistlused, mis korraldatakse üleajateenijatele, varem on võistlusi korraldatud ainult ohvitseridele.

Kõigile ülalnimetatud võistlustele on ette nähtud ränd- ja individuaal-auhinnad garnisoni-ülevalt ning garnisoni spordikomisjonilt.

Tallinna garnisoni ja K. L. Tallinna maleva vaheline jalgpallivõistlus.

S. s. „Kalevi“ väljal kohtasid 22. juulil s. a. sõprusvõistlusel garnisoni ja Kaitseliidu jalgpallimeeskonnad. See võistlus oli esmakordne ja meelitas kokku suure hulga pealtvaatajaid ja seda peamiselt vist mängijate kuulsuse tõttu. Meeskondade jõudude vahekorrad ei olnud võrdsed, sest Kaitseliidu meeskonnas oli tervelt 7 rahvusmeeskonna mängijat, eesotsas oma puuri-

vahi Tipner'iga, kuna kaitseväe meeskonnas oli ainult üks rahvsmängija — meeskonnavanem ltn. O. Reinfeldt. Seega võis arvata, et garnisoni meeskond häviv suure värvate arvuga.

Tegelik võistluskäik ei olnud sugugi nii hirmuäratav ja esimene poolaeg kujunes täitsa tasavägiseks, ehkki mõlemad võiduvärvad löödi esimesel poolel. Mäng oli võrdlemisi kiiretempoline ja kaitseväge ajajate liini ei lasknud end hirmutada tuusadest ja mängis südiit, kusjuures oli isegi surmkindlaid võimalusi saavutada värvaid enda kasuks, mis luhtusid suure ebaõnne tõttu või õigemini „lambipalaviku“ tõttu — tühjast värvast möödalöömine.

Meeskondade koosseisud: Kaitseväge meeskond — noor Meiortal, kprl. Maiste, rm. Saar, ltn. Reinfeldt, kprl. Keerd, noor Sihv, rm. Mõtlük, rm. Ader, noor Mäng, noor Valdof, rm. Seks.

Kaitseliidu meeskond — Tipner, Einmann, Simptmann, Piperal, Silberg, Paal, Estam, Jõers, Karm, Laasner ja Kallo.

Võistlus lõppes Kaitseliidu meeskonna kasuks 2:0. Kohtunikuna tegutses hra Tschutselov.

Garnisoni pesapallivõistlused.

Soome pesapallimäng on meil võrdlemisi veel noor spordiala ja ametlikult harrastatakse teda alles teist aastat. Soomes on aga pesapall tõusnud rahvusspordiks, kusjuures provintsidest muutub ta isegi populaarsemaks jalgpallimängust, ja seda peamiselt oma lihtsa võistlusabinõude ja hariliku lageda välja tõttu. Pesapallimäng on heaks ettevalmistus-harjutuseks kõigile sportlastele ja peamiselt kergejõustiklastele, mis nõuab eriliselt tähelepanu kontsentreerimist ja arendab kiirust. Meil on märgata ka huvi tõusmist selle mängu vastu ja käesoleval aastal võttis võistlustest osa juba 8 meeskonda. Raskusi tekitab selle mängu juures keerukas mängumäärus, mis annab end tõlgitseda mitmeti. Möödunud aastal tuli selle tõttu ette ka rida arusaamatusi. Käesoleval aastal korraldas garnisoni spordikomisjon pesapallimängu kursused, mis on palju kaasa aidanud mängu tehnilisele küljele ja määruste tundmisele.

Võistlused peeti ühemiinuse süsteemis s. s. „Kalevi“ väljal. Võistluste peakonkurentideks kujunesid Sidepataljoni ja Sõjakooli meeskonnad. Lõppvõistlus peeti 19. skp. ja kujunes õige pinevaks, kusjuures oli märgata Sõjakooli meeskonna tehnilist paremust. Punkte saavutasid mõlemad meeskonnad peaaegu võrdselt. Mängu keskel vedas kord Sidepataljoni meeskond punktide vahekorra 18:15 enda eduks, lõpu pingutusel saavutas aga Sõjakool juure 4 punkti ja asus seega vedama, mis kujuneski välja lõpp-tagajärjeks 19:18 Sõjakooli eduks.

Sõjakooli meeskonna koosseisu kuulusid: n.-lt. Härm (meeskonna vanem), asp. n.a.o. Tannebaum, Kiipsar, Mill, Valtman, Nigol, Bergman, Margevitš ja Tomson.

Sõjakooli meeskond omandas garnisoni spordikomisjoni rändauhinna ja iga meeskonna liige sai individuaal auhinna.

—y.

Sport 3. diviisis.

3. diviisi spordikomisjon kavatses korraldada 29. ja 30. juulil s. a. Tallinnas, diviisi väeosa-devahelisi kergejõustiku võistlusi.

Võistluste kavast on ettenähtud: 100, 400, 1500, 5000 m jooks ja 110 m tõkkejooks; kaugus-, kõrgus- ja teivashüpe, kuulitõuge, kettaheide ja odavise; 100 ja 400 m vabajuumine; 20 km jalgrattasõit; 5×1000 m teatejooks ja jalgpallivõistlus.

Kergejõustiku võistlusalad viiakse läbi Kadrioru staadionil, ujumine Pirital S. S. Kalevi basseinis, kuna jalgrattasõit Raudalu maanteel, lähete Liiva kõrtsi juures.

SISUSTIK: Uus Vabariigi Valitsus. — Joter. Prantsuse rahvuspüha. — H. Sepp. Boris Šeremetjevi rüüsteretk Eesti- ja Liivimaal a. 1703. — Vabaduseristi Vendade IV päev. — F. S. Jooni Sveitsi ratsaväest ja ratsaasjandusest kaitsevæes. — Taktika alalt. — Öhu- ja gaasikaitse alalt. — R. Aks. Vastase tulede märkimisest. — Pealtvaataja. Kilde tagavaraväelaste kordamisõppuselt. — K. M. „Keiser läks, kindralid jäid.“ — Juriidilised küsimused. — Kaitsevæe elu. — Sõjakirjandust. Bibliograafia — Sport.

Vastutav toimetaja kol. A. TRAKSMANN.

Kõneotr. Kaitsevæe nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.

Kõneotr. Kaitsevæe nr. 163.

Üleriiklikud kaitsevæe spordivõistlused,

missuguseid käesoleval aastal pidi korraldatama Tallinnas 13. ja 14. augustil, jäävad pidamata. Edaspidi on kavatsus üleriiklikke kaitsevæe spordivõistlusi pidada üle aasta.

Samuti jäävad käesoleval suvel pidamata Eesti-Soome ja Eesti-Läti kaitsevægedevahelised jalgpalli maavõistlused. Mõlemad maavõistlused oleks tulnud pidamisele Tallinnas.

Tõtt ja nalja.

Linnas nimega Romanesko
Elab väike mees Renesko!

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND: Rastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

TOPOGRAAFIA.

Topograafilised tingmärgid	Kr. —.02
A. v. Birken: Silmamõõduline plaanitsemine	„ —.35
N. Riiberg: Perspektiiv-visand	„ —.50
Horisontaalid ja kriipsud	„ —.02
Tondi-Mustamäe ümbruse plaan	„ —.20

SÕJAVÄE ÕIGUSTEADUS.

Prof. Martens: Sõda ja õigus ning sõda ja seadus	„ —.50
Valitud paragrahve S. N. S.	„ —.35
R. Uritam: Kaitseväge, kaitseleidu, piirivalve ja punase risti sundnormide nimestik ja juhend	„ 1.65
Kaitseväge distsiplinaarkaristuse seadlus	„ —.35
Ohvitseride teenistuskäigu seadlus	„ —.75

KEHALINE KASVATUS. SPORT.

Kehalise kasvatus eeskiri I osa	„ 1.10
Kergejõustik	„ —.35
Määrused spordivõistluste korraldamiseks kaitseväes	„ 1.45
Moodne suusasport	„ —.85
Käsipalli mängude määrused	„ 1.—
Käsipalli mängude määrused (ühes naiste osaga)	„ 1.25
H. Niiler: Korv- ja võrkpalli õpetus	„ 1.50
Sportala registreerimise kaardid	„ —.02
Kehalise kasvatus eeskiri II osa	„ 1.10
II kaitseväge spordikalender	„ 1.10
Kehalise kasvatus eeskiri III osa	„ —.50

VABADUSESÕDA.

A. Varma: Merevägi Vabadusesõjas	„ 1.20
H. Tulnola: 3-nda jalaväe rügemendiga Vabadusesõjas	„ —.55
O. Jalajas: Eesti iseseisvuse tekkimine ja areng	„ 1.70
Vabadusesõja lõppvõitlusi Viru rindel	„ —.80

KAITSELIIT.

Kaitseleidu laskemäärused	„ —.25
Kaitseleidu spordimäärused	„ —.40
Kaitseleitlase-laskuri isiklik laskeraamat	„ —.20
A. Balder: Päälik lahingus	„ 1.—

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

ÜLDISED.

J. Siir: Eestlaste ajalugu. — Tabelid	Kr.	—95
Seletusetabelid „Eestlaste ajalugu“ juure	„	—20
N. Hindo: Käsiraamat kaitseväe raamatukogudele sisemiseks korraldamiseks	„	3.—
Raamatute nimekiri sõdurite raamatukogudele	„	2.—
R. Kent: Distipliin	„	—75
Sõjaväe tervishoid	„	1.65
Lisa sõjaministri käsukirja nr. 85 1925. a. juure	„	—10
Soome kaitseküsimus	„	1.20
E. Verzinsky: God revolutsii	„	1.50
H. Sepp: Narva piiramine ja lahing 1700. a.	„	2.50
„Sõjateadlane“ I, II, III, IV/V, VI/VII, VIII—XII	„	à—60
E. Laaman ja Ernits: Enamlus Eestis I	„	1.50
R. Maasing: Moraal ja sõda	„	—25
H. Kauler: Propaganda	„	—60
O. Daniel: Metsaasjanduse põhihood	„	—35
Kindral Johan Unt — jooni elust ja tegevusest	„	1.25
I. Org: Moodne toitlusõpetus	„	1.50
E. Verzinsky: Is mirovoi voinõ	„	3.75
Album Kõrgem Sõjakool 1921—1931	„	12.—
D. Buxhoevden: Lõhkeained III	„	1.60
T. Rist: Nõukogude Venemaa ja tema sõjavägi	„	1.50

MÄRKLEHED, POSTKAARDID.

Õppemärklehed	„	—10
„ 10× vähendatud, 100 tk.	„	—40
Spordipüssi märklehed, 25 m, 100 tk.	„	—50
„ „ 50 „ „ „	„	—75
„ „ 75 „ „ „	„	1.—
Postkaardid „Paala lahing“	„	—03
„ „Võitjate tagasitulek“	„	—03

Tähelepanuks tagavaraväe ohvitseridele.

Uue Ohvitseride teenistusekäigu seadluse järele ülendatakse auastmeis ka tagavara ohvitseride vastavate katsete sooritamise järele. Katsed sooritab edukalt vaid see, kes loeb värsket sõjakirjandust, esijoones „Sõduri“, mis alati jälgib sõjanduse arengut nii sise- kui välismaal, tuues oma veergudel kõik tähtsamad uudised sellel alal.

Seepärast rutaku iga tagavaraväe ohvitser „Sõduri“ tellimisega järgmise pooleaasta peale, mis algas 01.07. Tellimise hind aasta peale Kr. 6 ja pooleaasta — Kr. 3. Pooleaasta tellijad omandavad õigused ka lisadele.